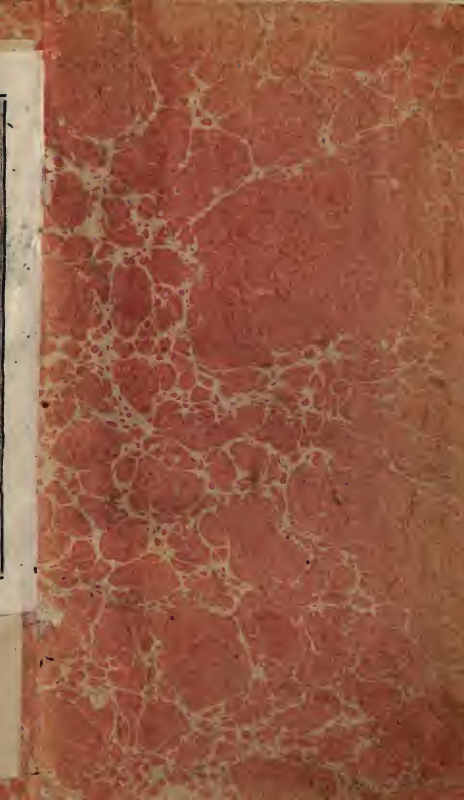
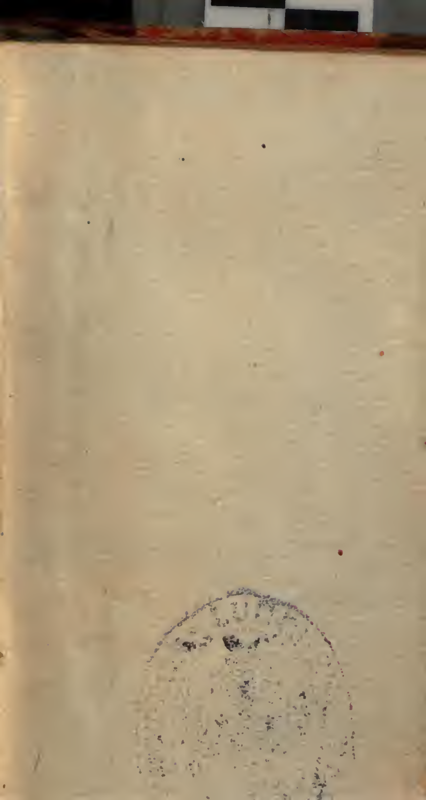
- PALLI

(Non)

P [illegible]
[illegible]

PVB.
TERENTII
COMŒDIÆ SEX
Ex recensione
Heinsiana.

AMSTELODAMI,
Typis Ludovici Elzevirii, A°. 1651.
Sumptibus Societatis.

De fontenoy 1766

P. TERENTII

ANDRIA.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE ÆDILIBVS CVRVLIBVS. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS, CLAVDII F. TIBIIS PARIBVS DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.
SIMO senex.
SOSIA servus.
DAVVS servus.
MYSIS ancilla.
PAMPHILVS adolescens.
CHARINVS adolescens.
BYRRHIA servus.
LESBIA obstetrix.
GLYCERIVM, aliàs PASIBVLA, Chremetis filia.
CHREMES senex.
CRITO hospes.
DROMO servus.

Personæ mutæ.

ARCHILLIS ancilla.
CHRYSIS meretrix.
NICERATVS adolescens.

ANDRIÆ ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

SOrorem falſo creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem ſibi
Fore hanc: nam aliam pater ei deſponderat,
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Davi ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

CHremes & Phania fratres Athenienſes fuerunt: eorum, Chremes profecturus in Aſiam, Paſibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. profecto eo, contingit, ut in Græcia magni bellorum motus excitarentur; quos fugiens Phania, cum, impoſita ſecum in navim puella, ad fratrem iter cepiſſet, vi tempeſtatis fracta navi, apud Andrum inſulam ejectus eſt. ibi applicat ſe ad Andrium quendam, hominem haud magna in re; à quo tamen benigne humaniterque exceptus, non ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictæ apud ſe puellæ commutat nomen, & pro Paſibula Glycerium nominat: cumque per aliquot annos eam cum filia Chryſide, pari utramque ſtudio, educaſſet; decedit ipſe quoque de vita. Chryſis, quæ ſe & orbam & inopem videret, abrepta ſecum Glycerio, Athenas navigat. ubi cum aliquamdiu vitam lana telaque toleraſſet, ad poſtremum, adoleſcentum blanditiis, & pollicitationibus victa, quæſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pamphilus, Simonis filius, probus & liberali præditus ingenio adoleſcens: qui non Chry-

ſidis

fidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus solusque cum ea rem habuit, fidemque jam gravidæ dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciundis nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erant, cum Chrysis moritur. ibi primum Simo de filii amore cognovit. nam cum ambo una in funus prodiissent, accidit, ut, posita in ignem Chryside Glycerium se, præ doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita consolari cœpit, ut plurimas minimeque dubias totius rei significationes daret. itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renuntiat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco; nescius, ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ caussa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra ac ringi, Simo. Advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius caussam fore; quæ ad eum diem nulla satis justa fuerat: sin annueret, facile se, quod vellet, à Chremete impetraturum; atque ita vero nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum, securo jam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare: uxor tibi ducenda hodie est. hoc dicto, velut improviso quodam jaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat: cum ad eum Davus, vafro admodum, ac versuto ingenio servus, animadversa senis astutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem caussa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri

tiri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet: deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem praecideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiae fiant: nunquam enim Chremes, tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. haec ita de servi consilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur. exorat enim Chremetem Simo. ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. forte eo ipso die Glycerium exactis temporibus, puerum peperit, eum puerum Davus, cum aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus aedium Simonis ab ancilla collocandum curat. in eum cum incidisset Chremes, & è Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum à nuptiis. turbae maximae concitantur; donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius haereditatem Athenas venerat, ejus interventu Chremes filiam agnoscit. ita, summa omnium laetitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

Pro-

Poëta cum primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intellegit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam:
Qui utramvis recte norit, ambas noverit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intellegendo ut nihil intellegant.
Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglegentiam
Potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant porro, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. Vos isthæc intro auferte: abite. Sosia
Adesdum: paucis te volo. SO. dictum puta.
Nempe ut curentur recte hæc. SI. imo aliud.
SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam pa-
Sed iis, quas semper in te intellexi sitas, (ro:
Fide & taciturnitate. SO. exspecto, quid velis.
SI. Ego postquam te emi à parvulo, ut semper tibi
Apud me justa & clemens fuerit servitus,
Scis: feci, è servo ut esses libertus mihi,

Propterea quod ſerviebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolvi tibi.
So. In memoria habeo. Si. haud muto factum.
So. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &,
Id gratum fuiſſe advorſum te, habeo gratiam.
Sed mi hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris benefici.
Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
Si. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi,
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
So. Cur ſimulas igitur? Si. rem omnem à principio audies:
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius vivendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? So. ita eſt.
Si. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philoſophos:
Horum ille nihil egregie præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. So. non injuria: nam id arbitror
Adprime in vita eſſe utile, ut NE QVID nimis.
Si. Sic vita erat: facile omneis perferre, ac pati:
Cum quibus erat cumque una, iis ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, advorſus nemini,
Nunquam præponens ſe aliis. ita facillime
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. Sapienter vitam inſtituit: namque hoc tempore
OBSEQVIVM amicos, veritas odium parit.
Si. Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopia & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
So. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
Si. Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans:
Sed poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter; ita ut ingenium eſt omnium
Hominum à labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxere illuc secum, ut una esset, meum.
Egomet continuo mecum: certe captus est:
Habet. observabam mane illorum servulos
Venienteis, aut abeunteis: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. So. teneo. Si. Phædrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolam
Dedit, cœnavit. gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in ea re, scias
Tum jam ipsum habere posse suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes
Vltro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
So. Quid obstat, cur non veræ fiant? Si. audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. So. ô factum bene!
Beasti: heu! metui à Chryside. Si. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens:
Curabat una funus: tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hem, hic parvæ consuetudinis
Caussa mortem hujus tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetique animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque ejus caussa in funus prodeo.
Nihil suspicās etiam mali. So. hem, quid est? Si. scies.
Effertur. imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte unā adspicio adolescentulam,
Forma. So. bona fortasse. Si. & voltu, Sosia,
Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras

Visa est: & quia erat forma præter cæteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedissequas;
Quæ sit; rogo. sororem esse ajunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia.
So. Quam timeo, quorsum evadas. Si. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus.
In ignem imposita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati', cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres,
Rejecit se in eum flens quàm familiariter.
So. Quid ais? Si. redeo inde iratus, atq; ægre ferens.
Nec satis ad objurgandum caussæ. diceret,
Quid feci? quid commerui aut peccavi pater?
Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui,
Servavi. honesta oratio est. So. recte putas:
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans
Indignum facinus; comperisse Pamphilum (là
Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedu-
Negare factum. ille instat factum. denique
Ità tum discedo ab illo, ut qui se filiam (quidem
Neget daturum. So. non tu ibi gnatum? Si. ne hæc
Sati' vehemens caussa ad objurgandum. So. qui, ce-
Si. Tute ipse his rebus finem præscripsti, pater: (do?
Prope adest, cum alieno more vivendum est mihi:
Sine, nunc meo me vivere interea modo.
So. Quis igitur relictus est objurgandi locus?
Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere:
Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi caussa sit, si deneget.
Simul, sceleratus Davus si quid consilî
Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibusq; obnixe omnia
Facturum: magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quam ut obsequatur gnato. So. quapropter?
Si. rogas? Mala

Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sen-
Sed quid opu'st verbis? sin eveniat, quod volo, (sero.
In Pamphilo ut nil sit moræ; restat Chremes:
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuũ est officium, has bene ut adsimules nuptias,
Perterrefacias Davum, observes filium
Quid agat, quid cum illo consilii captet. So. sat est:
Curabo: eamus jam nunc intro. Si. i præ, sequar.
Non dubium est, quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

ACTVS I. SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. MIrabar, hoc si sic abiret: & heri semper le-
Verebar, quorsum evaderet. (nitas,
Qui postquã audierat non datũ iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbum fecit, neque id
ægre tulit. (malo,
S. At nunc faciet: neque, ut opinor, sine tuo magno
D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso
gaudio, (primi,
Speranteis jam amoto metu, interea oscitanteis op-
Vt ne esset spatiũ cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astute. S. carnufex quæ loquitur? D. herus est,
neque prævideram.
S. Dave. D. hem, quid est? S. ehodum, ad me.
D. quid hic volt? Si. quid ais? D. qua de re?
S. rogas? (rat scilicet.
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus cu-
S. Hoccine agis, an non? D. ego vero isthuc.
S. sed, nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet: (pleret suum:
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut ex-
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores po-
stulat.
Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut re-
deat jam in viam.
D. Hoc quid sit? S. omnes qui amant, graviter si-
bi dari uxorem ferunt.
D. Ita ajunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.

D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Davus sum, non Oedipus.

S. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. D. sane quidem.

S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis

Fallaciæ conari, quo fiant minus;

Aut velle in ea re ostendi, quam sis callidus:

Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem,

Ea lege atq; omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.

Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide:

Ita aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione usus es.

S. Vbivis, facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.

D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,

Ne temere facias, neque tu haud dicas tibi non prædictum. cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENimvero, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,

Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.

Quæ si non astu providentur, me, aut herum pessundabunt.

Nec, quid agam, certum est, Pamphilum ne adjutem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hujus minas:

Cui verba dare difficile est. primum jam de amore, hoc comperit:

Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.

Si senserit, perii: aut, si libitũ fuerit, causam ceperit,

Qua jure, quaque injuria præcipitem in pistrinum dabit.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,

Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est:

Audireque eorum est operæ pretium audaciam:

Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quidquid peperiſſet, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Civem Atticam eſſe hanc. Fuit olim quidam ſenex
Mercator: navem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, parvam. fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit veriſimile,
Atqui ipſis commentum placet. (ut
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum,
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS I. SCENA IV.

MYSIS, ARCHILLIS.

M. AVdivi, Archillis, jam dudum: Lesbiam adduci jubes.
Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria,
Nec ſati' digna, cui committas primo partu mulierē:
Tamen eam adducam. importunitatem ſpectate aniculæ:
Quia compotrix ejus eſt. Di, date facultatē obſecro
Huic pariundi, atq; illi in aliis potius peccandi locū.
Sed, quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, num quidnam hæc turba triſtitiæ adferat.

ACTVS I. SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. HOccine eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud eſt?
P. Pro deûm atque hominum, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt? (tuit
Vxorem decrerat dare ſeſe mi hodie. nonne opor-
Præſciſſe me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. Miſeram me, quod verbum audio? P. quid Chremes? qui denegaverat, (tavit id:
Se commiſſurum mihi gnatam ſuam uxorem: mu-
Quoniam me immutatum videt.
Itane obſtinate operam dat, ut me à Glycerio miſerum abſtrahat?

Quod.

Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego sum?
Prô deûm atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem,
Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor: (potest,
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah! (modo
Tantamne rem tam neglegenter agere? præteriens
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te. (qui?
Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse prolo-
Aut ullam caussam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego prius id rescissem, quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primum quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorsim trahunt;
Amor, hujus misericordia, nuptiarum sollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: ei ne ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est, quid agam. M. misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.
Sed nunc peropu'est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa advorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis, salve. M. ô salve, Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atq; ex hoc misera sollicita est die,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,

Ne deſeras ſe. P. hem, egone iſthuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animũ atq; omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie carã pro uxore habuerim;
Bene & pudice ejus doctum atque eductum ſinam,
Coactum egeſtate, ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignavum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum?
Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut ſervem fidem?
M. Vnum hoc ſcio, meritam eſſe, ut memor eſſes ſui.
P. Memor eſſem? ô Myſis, Myſis: etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. jam ferme moriens me vocat:
Acceſſi: vos ſemotæ: nos ſoli: incipit:
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te eſt, quam illi utræque res nunc utiles.
Et ad pudicitiam & tutandam ad rem ſient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingeniũ tuum,
Per tuam fidem, perque hujus ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras.
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mî in manũ dat: mors continuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſervabo. M. ita ſpero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obſtetricem acceŕſo. P. propera:
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS II. SCENA I.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

C. QVid ais, Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. ſic eſt.
C. qui ſcis, Byrrhia?
B. Apud forum modo de Davo audivi. C. væ væ miſero mihi!

Vt animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit, (stupet.
Ita,postquam adempta spes est,lassus,cura confectus
B. Quæso ædepol,Charine, quoniam id fieri, quod vis,non potest, (nam,volo.
Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philume-
B. Ah, quanto satius est, id operam te dare,
Istũ qui amorem ex animo amoveas,quam id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. FACILE omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus:
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, ut lubet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius, quam pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum: (dies.
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratũ mœchũ, si illam duxerit.
C. Abin' hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.
P. Charinum video. salve. C. ô salve, Pamphile:
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. Neq; pol consili locũ habeo,neq; auxilii copiam.
Sed isthuc quidnam est? C. hodie uxorem ducis? P. ajunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic,quæso,Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi.
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Charine? C. ah Pamphile,
Nil. P. quam vellem! C. nunc te per amicitiam & per amorem obsecro,
Principio, ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,

Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. cordi? C. ſaltem aliquot dies

Profer, dum proficiſcor aliquo, ne videam. P. audi nunc jam:

Ego Charine neutiquam officium liberi eſſe hominis puto,

Cũ is nil promereat, poſtulari id gratiæ apponi ſibi.

Nuptias effugere ego iſtas malo, quam tu adipiſcier.

C. Reddidiſti animum. P. nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi:

Ego id agam, mihi qui ne detur. C. ſat habeo. P. Davum optume

Video. hujus conſilio fretu' ſum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,

Niſi ea, quæ nihil opu' ſunt ſciri. fugin' hinc? B. ego vero, ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

D. DI boni, boni quid porto? ſed ubi inveniam Pamphilum,

Ut metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?

C. Lætus eſt, neſcio quid. P. nihil eſt. nondum hæc reſcivit mala.

D. Quem ego nunc credo, ſi jam audierit ſibi paratas (nuptias.

C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.

Sed ubi quæram? quo nunc primum intendam? C. ceſſas alloqui?

D. Abeo. P. Dave, ades, reſiſte. D. quis homo eſt, qui me? ô Pamphile, (vos volo.

Te ipſum quæro. euge ô Charine! ambo oportune:

P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid timeas, ſcio.

C. Mea quidem hercle certe in dubio vita eſt. D. & quid tu, ſcio.

P. Nuptiæ mihi. D. & id ſcio. P. hodie. D. obtundis, tametſi intelligo. (tenes.

Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas. C. rem

P. Iſthuc ipſum. D. atqui iſthuc ipſum, nil pericli eſt: me vide.

P. Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. D. hem,
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. P. qui ſcis? D. ſcio.
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie: item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Vbi te non invenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum.
Circumſpicio. nuſquam. forte ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo: negat vidiſſe: mihi moleſtum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mî incidit ſuſpicio. hem,
Paululum obſoni, ipſus triſtis, de improviſo nuptiæ:
Non cohærent. P. quorſumnam iſthuc? D. ego me continuo ad Chremem:
Cum illo advenio, ſolitudo ante oſtium: jam id gaudeo.
P. Recte dicis. perge. D. maneo. interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. acceſſi, introſpexi. P. ſcio.
Magnum ſignum. D. num videntur convenire hæc nuptiis?
P. Non opinor, Dave. D. opinor, narras. non recte accipis
Certa res eſt. etiam puerum inde abiens convene Chremis,
Olera & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. Liberatus ſum Dave hodie tua opera. D. at nullus quidem.
C. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat D. ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere.
Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etſi hercle ſæpe jam me ſpes hæc fruſtrata eſt. vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVid igitur ſibi volt pater? cur ſimulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse injurius videatur: neque id injuria:
Prius, quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. quid vis? patiar? D. pater est, Pamphile.
Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum invenerit
Aliquam caussam, quamobrem ejiciat oppido. P. ejiciat? D. cito.
P. Cedo igitur, quid faciam, Dave? D. dic te ducturum. P. hem! D. quid est?
P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide. (est.
P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquies:
Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa minueris
Hæc quæ facis, ne is suam mutet sententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit tibi jure irasci, nõ queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile: uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inveniet potius, quam te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem feceris. (ni.
Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit bo-
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide, quo inducas. D. quin taces?
P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ex illa, cautio est;
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax! P. hanc fidem (darem.
Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut
D. Curabitur. sed, pater adest. cave, te esse tristem sentiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. Reviso, quid agant, aut quid captent consili.
D. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges:
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat invenisse se,
Qui differat te; proin' tu face, apud te ut sies.
P. Modo ut possim Dave. D. crede hoc mihi, inquam, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præsto video cum Davo. hoc agam.
S. Vtrunq; adesse video. D. hem, serva. S. Pamphile.
D. Quasi de improviso respice ad eũ. P. ehem pater.
D. Probe. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque isthic, neque alibi tibi usquam erit in me mora. B. hem!
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, ut te decet,
Cum isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
S. I jam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
OMNES sibi malle melius esse, quam alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS, SIMO.

D. HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Davus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.   (quidem.
S.Nihilne? hem. D.nihil prorsus. S.atqui expectabā
D. Præter spem evenit: sentio:hoc male habet virū.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Hujusce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercle: aut si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputavit via.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,
Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.
S. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.   (bi.
D.Nihil propter hanc rem:sed est,quod succenset ti-
S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est?
D. Ait,nimium parce facere sumptum. S. mene? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem;
Num filio videtur uxorem dare?
Quem,inquit,vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.
D. Commovi. S. ego, isthæc recte ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?   (caput.
Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

M. ITa pol quidem res est, ut dixti Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D.ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmavit fidem. S. hem.

D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, jussit tolli. S. ô Iupiter,
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inveniam?
S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
S. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem. serva me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audivit stare, approperat. non sat commode
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihin'?
S. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
S. Hiccine si me imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit, ego in portu navigo.

ACTVS III. SCENA II.

LESBIA; ARCHILLIS, SIMO, DAVUS.

L. ADhuc, Archillis, quæ adsolent, quæque oportent
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, isthæc ut lavet: post deinde,
Quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Per castor scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via:
O Dave, itan' contemnor abs te: aut itane tandem idoneus

Tibi

Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias
dolis? (rim.
Saltem accurate, ut metui videar certe, si rescive-
D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.
S. edixin' tibi? (tulit?
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid ret-
Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo.
S. quid taces? (sic fore.
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti
hoc adsimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est: nam qui isthæc tibi incidit
suspicio?
S. Qui? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum
id consilio meo.
S. Certe enim scio. D. non satis me pernosti et-
iam, qualis sim, Simo.
S. Egone te? D. sed; si quid narrare occœpi,
continuo dari
Tibi verba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil
jam mutire audeo.
S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic.
D. intellextin'? (stium.
Sed nihilo seciu' mox deferent puerum huc ante o-
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut sis
sciens: (aut dolis.
Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factũ consilio,
Prorsus à me opinionem hanc tuam esse ego amo-
tam volo.
S. Vnde id scis? D. audivi, & credo. multa con-
currunt simul,
Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primum hæc
se è Pamphilo
Gravidam dixit esse. inventum est falsum. nunc,
postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut ad-
ferret simul.
Hoc nisi fit, puerũ ut tu videas, nil moventur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pam-
philo?

D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amarit: nunc ſibi uxorem expetit. (ptias
Poſtremo id mihi da negoti. tu tamẽ idem has nu-
Perge facere ita, ut facis: & id ſpero adjuturos deos.
S. Imo abi intro. ibi me opperire, &, quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed parvipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſis gnatus. nunc Chremẽ
Conveniam: orabo gnato uxorem: id ſi impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubiũ eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atq; adeo in tempore eccũ ipſum obviam Chremem.

ACTVS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

S. IVbeo Chremetem. C. oh, te ipſum quærebam. S. & ego te. C. optato advenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui ajebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, tune, an illi inſaniãt.
S. Auſculta pauca: & quid ego te velim, & tu quod quæris, ſcies.
C. Auſculto: loquere, quid velis.
S. Per te deos oro, & noſtram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul,
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Vt me adjuves in hac re, atque ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah, ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quam commodi
Vtrique; id oro te in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater.
S. Imo ita volo, itaque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat.
C. quid eſt?

S. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, ut ſperem poſſe avelli. C. fabulæ.
S. Profecto ſic eſt. C. ſic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM iræ, amoris integratio eſt.
S. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus lubido occluſa eſt contumeliis.
Prius quam harũ ſcelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad miſericordiam.
Vxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chremes,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis.
C. Tibi ita hoc videtur. at ego non poſſe arbitror
Neq; illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti.
S. Qui ſcis ergo iſthuc, niſi periclum feceris?
C. At iſthuc periclum in filia fieri, grave eſt.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eveniat, quod di prohibeant, diſceſſio.
At ſi corrigitur, quot commoditates, vide:
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.
C. quid iſtic? ſi ita iſtuc animum induxti eſſe utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. Merito te ſemper maxumum feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. qui ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
S. Ipſu' mihi Davus, qui intimu' eſt eorum conſiliis, dixit:
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantũ queã, ut maturem.
Num cenſes faceret, filium niſi ſciret eadem hæc velle? Davum.
Tute adeo jam ejus audies verba. heus, evocate huc
Sed eccum, video ipſum foras exire.

ACTVS III. SCENA IV.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. AD te ibam. S. quidnam eſt?
D. Cur non acceerſitur? jam adveſperaſcit.
S. audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus ſum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod volgus ſervorum ſolet, dolis ut me deluderes,
Propterea quod amat filius. D. egon' iſtuc facerem?
S. credidi:

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.
D. quid? S. scies:
Nam propemodum habeo tibi jam fidem. D. tandem agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non?
S. sed ea gratia
Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic res est. D. vide.
Nunquam quivi ego isthuc intelligere. vah consilium callidum.
S. Hoc audi. ut hinc te jussi introire, opportune hic fit mihi obviam.
D. Hem, numnam periimus? S. narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.
D. Quidnam audio? S. gnatam ut det oro, vixque id exoro. D. occidi.
S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum.
S. nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
S. Nunc te oro Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
D. Ego vero solus. S. corrigere mihi gnatum porro enitere.
D. Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: ubi nunc est ipsus?
D. mirum, ni domi est.
S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullus sum.
Quid caussæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum: jam perturbavi omnia:
Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.
Hem astutia! quod si quiessem, nihil evenisset mali.
Sed eccum: ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

ACTVS

ACTVS III. SCENA V.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. VBi illic scelus est, qui me perdidit? D. perii.
P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consilî
Sum. servon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam à me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si evito hoc malum. (me,modo
P. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem. atque id ago sedulo.
Dicam, aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me consiliis tuis
Miserum impeditum esse? D. at jam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe,ut modo. D. imo melius spero. P.oh,tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam restituas? hem,quô fretu' sum, (ptias.
Qui me hodie ex tranquillissima re conjecisti in nu-
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus? D. crucem.
Sed paululum sine ad me ut redeam: jam aliquid dispiciam. P. hei mihi, (cium,uti volo:
Cum non habeo spatium, ut de te sumam suppli-
Nanque hocce tempus, præcavere mihi me, haud te ulcisci, finit.

ACTVS IV. SCENA I.

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparet commoda? ah,
Idne est verum?imo id genus est hominû pessumum;

In denegando modo queis pudor est paululum:
Post ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen ubi fides,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,
Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo injuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoveris. (gessero.
Multum. molestus certe ei fuero, atq; animo morem
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid dii respiciunt, perdidi.
C. Itane imprudens? tandem inventa est caussa: solvisti fidem. (postulas?
P. Qui tandem? C. etiam nunc me ducere istis dictis.
P. Quid isthuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.
Heu me miserum, quum tuum animum ex animo spectavi meo.
P. Falsu's es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quantis in malis verser miser, (nes
Quantasq; hic suis consiliis mihi confecit sollicitudi-
Meus carnufex. C. quid isthuc tam mirum, si de te exemplum capit?
P. Haud isthuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum. (pterea tibi
C. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc pro-
Succenset, nec tequivit hodie cogere, illā ut duceres,
P. Imo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
C. Scio: tu coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum etiam scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, ut dicerem esse ducturum patri:

Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.
C. Quis homo isthuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos omnia.
C. Quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.
C. Factum hoc est Dave? D. factum est. C. hem quid ais, scelus?
At tibi dii dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.
P. Imo etiam: nam sati' credo, si advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum'st, si quid præter spem evenit, mi ignoscere.
Parum succedit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. Cupio. restitue in quem me accepisti locum.
D. Faciam. P. at jam hoc opus est. D. hem, st, mane: crepuit à Glycerio ostium.
P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nuncine demum?
D. at jam hoc tibi inventum dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

M. JAm, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers. P. quid est?
M. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah, perii: hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quod mi apparari sensit.
C. Quibu' quidem quam facile poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Age,

D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.
M. atque ædepol,
Ea res est, proptereaque nunc misera in mœrore est.
P. Mysis, (turum;
Per omneis tibi adjuro deos: nunquã eam me deser-
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines. (leant,
Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores: va-
Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi mors, mî adimet nemo.
M. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est.
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ: volo. sed si id non poterit; (credat.
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut
Quis videor? C. miser æque atque ego. D. consilium quæro. C. fortis es. (reddam.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectũ
P. Iam hoc opus est. D. quin jam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mî ut sit sati', vereor,
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas. (estis.
Proinde hinc vos amolimini: nam mi impedimento
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quo hinc te agis? C. verum vis dicam? D. imo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
Quantum huic promoveo nuptias? C. Dave, attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid.
D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. tu Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto est opus. M. matura.
D. jam inquam hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

Nil ne esse proprium cuiquam? Dii vostram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic boni,
Sed Davus exit. mi homo, quid isthuc obsecro est?
Quo portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

D. Mysis, nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atq; eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si forte opus ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse, ut liquido possim. M. intellego.
Nova nunc religio in te isthæc incessit, cedo?
D. Move ocyus te, ut, quid agam, porro intellegas.
Prô Iupiter. M. quid? D. sponsæ pater intervenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio quid narres. D. ego quoq; hinc ab dextera
Venire me adsimulabo. tu, ut subservias
Orationi, utcunque opu' sit, verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

C. Revertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abiit. D. di vostram fidem,
Quid

Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem ego igitur rogem,
Qui hic neminem alium video? C. miror, unde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. à nobis. D. ha ha hæ.
Mirum vero, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab januæ.
Mane: cave quoquam ex isthoc excessis loco.
M. Dii te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an nō? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cujus vestri? M. Pamphili. D. hem, quid, Pamphili?
M. Eho, annon est? C. recte ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animadvertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum, vidi Cantharam
Subfarcinatam. M. Diis pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illū haud novit, cujus caussa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit. tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, ut tu sis sciens,
Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam
Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. jam susurrari audio,
Civem Atticā esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam uxorem ducet. M. au, obsecro, annon civis est?
C. Io-

C. Iocularium in malum insciens pene incidi.
D. Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
Ausculta. C. audivi jam omnia. D. anne tu omnia?
C. Audivi inquam à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davom ludere.
M. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Novi rem omnem. sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attigas sceleste. si pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. qui sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

ACTVS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ se inhoneste optavit parere divitias
Potius, quam in patria honeste paupera vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. salvete. M. obsecro,
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ô Mysis salve. M. salvos sis Crito.
C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne recte? M. nos (ne? sic
Vt quimus, ajunt; quando, ut volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me attuli:
Nam pol, si id scissem, nunquã huc tetulissem pedem:
Semper enim dicta est ejus hæc atq; habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quam hic mihi sit facile atque utile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Jam esse aliquem amicũ, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula jam profecta est illinc, clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum, tum, ipsam despoliare non libet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.

C. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTVS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

C. SAti' jam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.
S. Imo enim quammaxume abs te postulo atq; oro, Chreme, (probes.
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re com-
C. Vide quam iniquus sis præ studio. dum efficias id quod cupis, (gitas:
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, co-
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo. (feras.
Impetrasti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert:
Illam hinc civem esse ajunt: puer est natus: nos missos face. (credere,
S. Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas
Quibus id maxume utile est illum esse quam deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta atq; incepta omnia.
Vbi ea caussa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. Erras. cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. S. Scio. C. at
Vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter dum persenserat.
S. Credo, & id facturas, Davus dudũ prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.

ACTVS V. SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. ANimo jam nunc otioso esse impero. C. hem Davom tibi.

S. Vnde

S. Vnde egreditur? DA. meo præsidio, atq; hospitis. S. quid illud mali est?
DA. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat? DA. omnis res est jam in vado. S. cesso alloqui?
DA. Herus est: quid agam? S. ô salve bone vir. DA. hem Simo, ô noster Chremes,
Omnia apparata jam sunt intus. C. curasti probe.
DA. Vbi voles, accerse. S. bene sane. is enimvero hinc nunc abest.
Etiam tu hoc respondes, quid isthic tibi negotii est? DA. mihin'? S. ita.
DA. Mihine? S. tibi ergo. DA. modo introii. S. quasi ego, quam dudum id rogem.
DA. Cum tuo gnato una. S. aune est intus Pamphilus? crucior miser. (fex?
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnu-
DA. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa litigat.
DA. Imo vero indignum Chreme jam facinus faxo ex me audias.
Nescio qui senex modo venit: ellũ, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti:
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides.
S. Quidnam adportas? DA. nil equidem, nisi quod illum audivi dicere.
S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire civem esse hanc Atticam.
S. Hem Dromo, Dromo. DA. quid est? S. Dromo. DA. audi. S. verbum si addideris. Dromo.
DA. Audi obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.
DR. Quem? S. Davom. DA. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. DA. quid feci? S. rape.
DA. Si quidquam mentitum invenies, occidito. S. nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. DA. tamen etsi hoc verum est. S. tamen.
Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.
Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &

Illi patrem. C. ah ne sævi tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS V. SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVis me volt? perii, pater est. S. quid ais omnium? C. ah.
Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
S. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.
Ain' tandem, civis Glycerium est? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere cupiat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modone id demum sensti, Pamphile?
Olim isthuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi:
Eodem die isthuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam hujus sollicito amentia? an
Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?
Imo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.
S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.
P. Pater licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Tamen Simo audi. S. ego audiam? quid audiam,
Chremes? C. attamen dicat sine. S. age dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quidvis oneris impone: impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram. (hunc senem.
Hoc modo te obsecro, ut ne credas à me allegatum
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. adduceas? P. sine pater.
C. Æquum postulat: da veniam. P. sine te hoc ex-

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme. (patri.
C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est

ACTVS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO PAMPHILVS.

CR. Mitte orare. una harum quævis caussa me, ut faciam, monet, (cerio.
Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Gly-
CH. Andrium ego Critonem video? & certe is est. salvos sis, Crito.
Quid tu Athenas insolens? CR. evenit. sed hiccine est Simo?
CH. Hic est. S. mene quæris? eho, tu Glycerium hinc civem esse ais?
CR. Tu negas? S. itane huc paratus advenis? CR. quare? S. rogas? (scentulos,
Tune impune hæc facias? tunc hic homines adole-
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas?
CR. sanu' n' es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii: metuo, ut substet hospes. CH. si, Simo, hunc noris satis, (bonus?
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit
Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Vt veniret antehac numquam? est vero huic credendum, Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic Crito est hic: mitte. CR. videat, qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego isthæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam sciri potest: (est,
Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejectus
Et isthæc una parva virgo. tũ ille egens forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat. CH. sine.

CR. Itane vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam cito tibi?
Phania. CH. hem, perii! CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certo scio, Rhamnusium se ajebat esse. CH. ô (Iupiter!
CR. Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audivere. CH. utinam id siet,
Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito?
Suam ne ajebat esse? CR. non. CH. cujam igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certe mea est. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures, Pamphile.
S. Qui credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. S. noram, & scio.
CH. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam hic relinquere est veritus. post illa nunc primum audio,
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus commotus est, metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bo- (no,
S. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo, pater.
CH. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. CR. quid istud est?
CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. ego ne hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cum egomet possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula. CR. ipsa est. CH. ea est?
P. Ex ipsa millies audivi. S. omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH. ita me dii ament, credo. P. quid restat, pater?

S. Iam

S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem.
De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. caussa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam.: eho mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri jubes?
P. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negotî. S. non potest.
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, & majus. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non recte vinctus est. S. haud ita jussi. P. jube solvi, obsecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ô faustum, & felicem hunc diem.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

C. PRoviso, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi est? P. Davom video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solide solum gavisurum esse gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS

D. PAmphilus ubinam hic est? P. Dave. D. quis homo'st? P. ego sum. D. ô Pamphile.
P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certe: sed, quid mihi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum evenit, ego ut quod ſum nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quam ego, tibi quod evenit boni.
P. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. D. ô factum bene.
C. Hem. P. pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.
P. Nec mora ulla eſt, quin jam uxorem ducam. C. num ille ſomniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah deſine:
Solus eſt, quem diligunt dii. C. ſalvus ſum, ſi hæc vera ſunt.
Conloquar. P. quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi advenis.
C. Bene factum. P. hem, audiſti? C. omnia age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes, facturum, quæ voles, ſcio omnia.
P. Memini: atque adeo longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave abi domum,
Propere accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

P. TERENTII EVNVCHVS.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA, ÆDILIBVS CVRVLIBVS. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRÆCA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.
PHÆDRIA adolescens.
PARMENO servus.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus.
CHÆREA adolescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES senex.
ANTIPHO adolescens.
DORIAS ancilla.
DORVS eunuchus.
SANGA servus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

Personæ mutæ.

STRATO militis servus.
SIMALIO servus.
DONAX servus.
SYRISCVS servus.
SANNIO servus.
PAMPHILA adolescentula, omnibus amica.

EVNVCHI
ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

SOrorem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. erat hæc civis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaïdis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem; sed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

Civis quidam Atheniensis filiam cui Pamphilæ, & filium cui Chremeti nomen erat, habuit. ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuere è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui, Rhodum advectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. hæc acceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia cœpit educere: nemo ut esset, qui non utramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cum ad eam ætatem pervenisset, ut viris placere posset; maternam, ut fit, vivendi rationem insecuta, cum hospite quodam Athenas venit, qui eam postea moriens heredem reliquit. interea miles, Thraso nomine, ad eam adjecit animum: cumque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam morte commutaverat, fraterque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod & formosa esset, & fidibus sciret, præclare à se venditum iri. forte accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut es-

set, quod amicæ, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adjunxeratque sibi Phædriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila; jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed, cum cognosset de amore Phædriæ, puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quidvis sibi faciundum putabat. tandem, cum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi cujus animum offenderet, probaturam; Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. postridie accersito ei, atque ægre ferenti, tandem se purgat, multisque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phædria, ut hujus bidui molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopissam ad Thaïdem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaïdem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquievit, quam, ejus rei causa, ad Thaïdem pro Eunucho deductus est. quid plura? Thaïde ad cœnam cum milite profecta, virgini à Chærea per vim vitium offertur. turbæ undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur, Chærea agnitam Pamphilam ducit uxorem, Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti opera admittitur.

Pro-

PROLOGVS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem describendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, caussam dicere
Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poëtæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id vero pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet:
Qui magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.

Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvortite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS I. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. QVid igitur faciam? non eam? ne nunc quidẽ,
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, revocat, redeam? non, si me obsecret.
PA. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verum si incipies, neque pertendes naviter:
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
Peristi: eludet, ubi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in se neque consilium, neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas: (modo:
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine
Mori me malim: sentiat qui vir siem.
Hæc verba me hercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabit, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus, vidensque pereo: nec, quid agam, scio.
PA. Quid agas? nisi ut te redimas captũ quam queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itane suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ecca ipsa egreditur nostri fundi calamitas:

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

T. MIseram me, vereor ne illud gravius Phædria
Tulerit; neve aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quod heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc. PA. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam caleſces plus ſatis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras, mi Phædria?
Qui hic ſtabas? cur non recta introibas? PA. cæterũ
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sane quia vero hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſthæc face.
PH. Quid miſſa? ô Thais, Thais, utinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
Vt aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia, te, obſecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quemquã plus amem, aut plus diligã,
Eo feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, ut fit, miſera præ amore excluſiſti hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia
Te accerſi juſſi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? PA. egone? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam aſtringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, tacere ſi vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Poteſt taceri hoc. T. ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptã. PH. civemne? T. arbitror:
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam & ſigna cetera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat,
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, ſe audiſſe, abreptam è Sunio.

Mater ubi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam. (spite,
Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam, ho-
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. qui istuc?
PA. quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam, magnamque partem ad te attulit.
T. Itá est; sed sine me pervenire, quo volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognovi. tute scis, post illa quam intumum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.
PH. Neque hoc tacebit Parmeno. PA. oh, dubiumne id est?
T. Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est
Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.
Is ubi hancce forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarusque omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit caussas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, sciri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. PH. etiamne amplius?
T. Nil: nam quæsivi. nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt caussæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam, ac reddam: sola sum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum. quamobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Eu noster, laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. Haud

PH. Haud ego nesciebam, quorsum tu ires, parvola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt deniq;:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas,quam me:&,istam nunc times,
Quæ abducta est, ne illum talem præripiat tibi?
T. Egon' id timeo?PH. quid te ergo sollicitat?cedo.
Num solus ille dona dat? nunc ubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? Eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T.quid istuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere,atq;hac re arbitror
Id fieri posse maxume: veruntamen,
Potius quam te inimicũ habeam, faciam,ut jusseris.
PH.Vtinam istuc verbum ex animo,ac vere diceres,
Potius,quam te inimicum habeam.si istuc crederem
Sincere dici; quidvis possem perpeti.
PA. Labascit, victus uno verbo. quam cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quam joco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum. PH. siquidem biduum,
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profecto non plus biduum, aut PH. aut? nihil
moror.
T. Non fiet. hoc modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundũ est,quod vis.T.merito amo te. bene facis.
PH. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. egone quid velim?
Cum milite isto præsens, absens ut sies:
Dies, noctesque ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus,quando ego sum tuus.

T. Me miseram, forsitan hic mihi parum habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid hujus feci, caussa virginis
Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum
Iam reperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTVS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. ITa face, ut jussi, deducantur isti. PA. faciam. PH. at diligenter.
PA. Fiet. PH. at mature. PA. fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?
PA. Ah rogitare? quasi difficile fiet. utinam
Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
Hoc quam peribit. PH. ego quoque una pereo, quod mi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minime: quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. censen' posse me obfirmare, &
Perpeti, ne redeam interea? PA. tene? non hercle arbitror:
Nam aut jam revertere; aut mox noctu te adiget horsum insomnia.
PH. Opu' faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dormiam.
PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil dicis, Parmeno.
Ejiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum? PA. hui,

Univorſum triduum? vide, quid agas. PH. ſtat ſententia.

PA. Dii boni, quid hoc morbi eſt? adeon' homines immutarier (mo fuit
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? hoc ne-
Minus ineptus, magis ſeverus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum una virginem huic dono: papæ!
Facie honeſta. Mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. Dii immortales, homini homo quid præſtat? ſtulto intellegens (mihi:
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re venit in mentem
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis annisque obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi.
Hem quo redactus ſum? omnes noti me atque amici deſerunt.
Hic ego illum contempſi præ me: quid homo, inquam, ignaviſſime?
Itane paraſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum. quid? tu his rebus credis fieri? tota erras via. (prius.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſeclum
Hoc novum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam. Eſt

Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, & eorũ ingenia admiror ſimul.
Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, ajo: poſtremo impetravi egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo uberrimus.
P. Scitum hercle hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus,
Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalva & perdita profueram, & proſum ſæpe:
Salutant; ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miſer, famelicus, videt me eſſe in tantum honorem,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari juſſi,
Si potis eſt, tamquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. Viden' otium, & cibu' quid facit alienus. G. ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat.
Sed Parmenonem ante oſtiũ Thaidis triſtem video,
Rivalis ſervum. ſalva eſt res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. hice hoc munere arbitrantur
SuamThaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impartit Gnatho. quid agitur? P. ſtatur. G. video:
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Qui dum? G. quia triſti' es. P. nihil equidem. G. ne ſis. ſed quid videtur

Hoc tibi mancupium? P. non malum hercle. G. uro hominem. P. ut falsus animi est!
G. quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dicis,
Ejectos hinc nos. OMNIUM rerum heus vicissitudo est. (reddam;
G. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum
Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. men'? papæ. G. sic soleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras?
P. Nusquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac admittar
Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
G. Num quem evocari hinc vis foras? P. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc uno digitulo forē aperis fortunatus,
Næ tu istam faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
G. Etiam nunc hic stas, Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos, (cursitet?
Ne quis forte internuncius clam à milite ad istam
P. Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire,
Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

C. OCcidi.
Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?
Incertus sum; una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum,

De amore nescio quid loquitur. ô infortunatum senem.
Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumq; dices
Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
C. Vt di illum deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est:
Meque adeo, qui restiterim; tum autem qui illum floccifecerim.
Sed eccum Parmenonem. salve. P. quid tu es tristis? quidve alacris?
Vnde is? C. egone? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
P. Qui quæso? C. amo. P. ehem. C. nunc, Parmeno, te ostendes, qui vir sies. (inveni
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid
Modo, quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Age inepte. C. hoc hercle factum est. fac sis nunc promissa appareant,
Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student (fient.
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut gracilæ
Si qua est habitior paulo, pugilem esse ajunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas:
Itaque ergo amantur. P. quid tua istæc? C. nova figura oris. P. papæ!
C. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni? C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.
P. Quid, virgo cuja est? C. nescio hercle. P. unde est? C. tantundem. P. ubi habitat?
C. Ne id quidem. P. ubi vidisti? C. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id equidem adveniens mecũ stomachabar modo:
Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adversæ sient.

Quid hoc eſt ſceleris? perii. P. quid factum eſt? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Noſtin'? P. quid ni? C. is, dum ſequor hanc, fit mihi obviam.
P. Incommode hercle. C. imo enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his menſibus
Sex ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nonne hoc monſtri ſimile eſt quod ais? P. maxume.
C. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. reſtiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Judicium, quid tum? ut diligenter nuncies
Patri, advocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora. rogo, num quid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem,
Illa ſeſe interea commodum huc advorterat
In noſtram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicis, modo (erat.
Huic quæ data eſt dono. C. huc cum advenio, nulla
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
C. Verum, paraſitus cum ancilla. P. ipſa eſt: ilicet
Deſine: jam conclamatum eſt. C. alias res agis.
P. Iſtuc ago quidem. C. noſtin', quæ ſit? dic mihi: aut
Vidiſtin'? P. vidi, novi: ſcio, quo abducta ſit.
C. Eho Parmeno mi, noſtin'? P. novi. C. & ſcis, ubi ſiet?
P. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
C. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraſo,
Phædriæ rivalis. C. duras fratris partes prædicas.
P. Imo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis dicas. C. quodnam quæſo hercle? P. eunuchum. C. illum ne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt here, ſenem, mulierem?
P. Iſtunc ipſum. C. homo quatietur certe cum dono foras.

Sed iſtam Thaidem non ſcivi nobis vicinam. P. haud diu eſt.
C. Perii. nunquamne etiam me illam vidiſſe? ehedum dic mihi,
Eſt-ne, ut fertur, forma? P. ſane. C. at nihil ad noſtram hanc. P. alia res eſt.
C. Obſecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam ſedulo, ac
Dabo operam, adjutabo. numquid me aliud? C. quo nunc is? P. domum, (dem.
Vt mancipia hæc, ita ut juſſit frater, deducā ad Thai-
C. O fortunatum iſtum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
P. Quid ita? C. rogitas? ſumma forma ſemper conſervam domi
Videbit, conloquetur, aderit una in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet. (Parmeno?
P. Quid, ſi nunc tute fortunatus fias? C. qua re
Reſponde. P. capias tu illiu' veſtem. C. veſtem? quid tum poſtea?
P. Pro illo te deducam. C. audio. P. te eſſe illum dicam. C. intellego.
P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo: (mias:
Cibum una capias, adſis, tangas, ludas, propter dor-
Quando quidem illarum neque quiſquam te novit, neque ſcit qui ſies.
Præterea forma, ætas ipſa eſt, facile ut te pro eunucho probes. (dari.
C. Dixiſti pulchre: nunquam vidi melius conſilium
Age eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum poteſt.
P. Quid agis? jocabar equidem. C. garris. P. perii, quid ego egi miſer?
Quo trudis? perculeris jam tu me? tibi equidem dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. certum eſt. P. vide, ne nimium calidum hoc ſit modo.
C. Non eſt profecto. ſine. P. at enim iſtæc in me cudetur faba. ah
Flagitium, facinus. C. an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam

Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtramque adoleſcentiam
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur? (dolis?
An potius hæc patri æquũ eſt fieri, ut à me ludatur
Quod qui reſcierint, culpent: illud merito factum omnes putent.
P. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias. verum ne poſt conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. jubes ne? C. jubeo, cogo, atque impero.
Nunquam defugiam auctoritatem. P. ſequere. C. dii vortant bene.

ACTVS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAgnas vero agere gratias Thais mihi?
G. Ingenteis. T. ain' tu, læta eſt? G. non tam ipſo quidem
Dono, quam abs te datum eſſe: id vero ſerio
Triumphat. P. huc proviſo, ut, ubi tempus ſiet,
Deducam. ſed eccum militem. T. eſt iſtuc datum
Profecto mihi, ut ſint grata quæ facio, omnia.
G. Advorti hercle animum. T. vel rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, aliis non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmovet, qui habet ſalem;
Qui in te eſt. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. ſcilicet.
G. Geſtire. T. vero. credere omnem exercitum,
Conſilia. G. mirum. T. tum ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negoti ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi volebat, quaſi: noſtin'? G. ſcio.
Quaſi ubi illã expueret miſeriam ex animo. T. tenes.
Tum me convivam ſolum adducebat ſibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. imo ſic homo
Eſt perpaucorũ hominum. G. imo nullorũ arbitror,
Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego flocci pendere:
Illi invidere miſere. verum unus tamen

Im-

Impense, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papæ
Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. dii vostram fidem, hominem perditum,
Miserumq; & illum sacrilegum! T. quid illud, Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra, obsecro.
Plus millies jam audivi. T. una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid est? G. facete, lepide, laute: nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. sæpe; & fertur inprimis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dii perdant. G. quid ille, quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes jam me. G. non injuria.
T. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicata est? G. nihil minus,
Imo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut male urat. T. sentio.
G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu, Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comissatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu hujus contra. denique
Tu par pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tũ istuc prodesset, Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; jamdudum illi facile fit,
Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: cæterum,
Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso?

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

THA. AVdire vocem visa sum modo militis:
Atque eccum. salve, mi Thraso. THR. ô Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? PA. quam venuste. quod dedit
Principium adveniens. THA. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? PA. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi vis, non (moror.
PA. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? THA. ehem Parmeno,
Bene pol fecisti: hodie itura. PA. quo? THA. ecquid hunc vides?
PA. Video, & me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædria. THR. quid stamus? cur non imus hinc?
PA. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, convenire & conloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
PA. Res indicabit. heus jubete istos foras
Exire, quos jussi. ocius procede tu huc.
Ex Æthiopia est usque hæc. THR. hic sunt tres mi- (næ.
G. Vix. PA. ubi tu es Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi
Quam liberali facie, quam ætate integra?
THR. Ita me di ament, honestus est. P. quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
PA. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, & sua caussa excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. Apparet servom hunc esse domini pauperis,

Mi-

Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
PA. Tace tu: quem ego esse infra infimos omnis puto
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma petere te cibum posse arbitror.
THR. Iamne imus? THA. hos prius introducam, &, quæ volo,
Simul imperabo: post continuo exeo.
THR. Ego hinc abeo: tu istam opperire. PA. haud convenit
Vna cum amica ire imperatorem in viam.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. istuc, quod dixti modo,
Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR. abi: præcurre, ut sint domi
Parata. G. fiat. THA. diligenter, Pythia,
Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,
Vt ores, primum ut maneat: si id non commodũ est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. THR. eamus. THA. vos me sequimini.

ACTVS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

C. PRofecto quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier.
Iam tum, cum primum jussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi veni, caussam, ut ubi manerem, repperit:
Ait rem divinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. jam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc evasit, quam pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quam longe à mare.
Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.

Postremo, ecqua inde parva perisset soror ;
Ecquis cum ea una ; quid habuisset, cum perit ;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet ?
Nisi si illa forte, quæ olim periit parvola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum ea si vivit, annos nata est sedecim,
Non major : Thais, ego quam sum, majuscula est.
Misit porro orare, ut venirem, serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. heus, heus. P. hic quis est ?
C. Ego sum Chremes. P. ô capitulum lepidissimum.
C. Dico ego mi insidias fieri? P. Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. C. rus eo.
P. Fac, amabo. C. non possum, inquam. P. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. C. nihil minus. P. Cur mi Chremes ?
C. Malam rem. abis hinc? P. si istuc ita certum est tibi,
Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. C. eo.
P. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

HEri aliquot adolescentuli coiimus in Piræo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutũ est.
Præteriit tempus : quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est : neque scio, quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram :
Idque adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit ?
Is est, an non est ? ipsus est. quid hoc hominis ? qui est hic ornatus ?
Quid illud mali est ? nequeo satis mirari, neq; conjicere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sciscitari,

ACTVS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

C. NVm quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.
Iamne erumpere hoc licet mihi gaudiũ?pro Iupiter,
Nunc tempu' profecto eſt, cum perpeti me poſſum interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur,quoquo eam,rogitando obtundat, enicet,
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quo pergam,unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram,ſanus ſim an ne inſaniam?
A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo. (tus quærit?
Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi hic veſti-
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatis ne ſanus? quid me
Aſpectas?quid taces?C. ô feſtus dies hominis!amice
Salve: nemo eſt omnium, quem ego magi' nunc cuperem quam te:
A. Narra iſtuc quæſo, quid ſiet. C. imo ego te obſecro hercle, ut audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? A. novi. nempe opinor Thaidem.
C. Iſtam ipſam. A. ſic commemineram. C. quædam hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho, (ctator ſiem?
Cum ipſum me noris, quam elegans formarum ſpe-
In hac commotus ſum. A. ain' tu? C. primam dices, ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Quidam erat Eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi: (Parmeno
Neq; is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me
Ibi ſervus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tace ſis,citius audies.
Vt veſtem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc deducier.

A. Pro

A. Pro eunuchon' ? C. sic est. A. quid tandem ex
ea re ut caperes commodi ?
C. Rogas ? viderem, audirem, essem una, qua cum
cupiebam, Antipho.
Num parva caussa, aut parva ratio est ? traditus sum
mulieri. (domum,
Illa illico ubi me accepit, læta vero ad se abducit
Commendat virginem. A. cui ? tibine ? C. mihi.
A. satis tuto tamen.
C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne
abscedam, imperat,
In interiore parte ut maneam solus cum sola. annuo,
Terram intuens modeste, miser: ego, inquit, ad cœ-
nam hinc eo :
Abducit secum ancillas : paucæ, quæ circum illam
essent, manent
Novitiæ. continuo hæc adornant, ut lavet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in con-
clavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pi-
ctura hæc, Iovem
Quo pacto Danaæ misisse ajunt quondam in gre-
mium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi. & quia consimi-
lem luserat (mihi,
Iam olim ille ludũ, impendio magis animu' gaudebat
Deum sese in hominem convertisse, atque per alie-
nas tegulas (culum.
Fucum factum mulieri, venisse per impluvium clan-
At quem Deum ? qui templa cœli summa sonitu
concutit.
Ego homuncio hoc non facerem ? ego vero illud
feci, ac lubens.
'Hæc dum mecum reputo, accersitur lavatum inter-
ea virgo. (runt.
It, lavit, redit : deinde illam in lecto illæ conloca-
Sto expectans, siquid mihi imperent. venit una,
heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito dum
lavamus.
Vbi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.
A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre
nimium vellem.

Qui

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantū.
C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se: (absunt,
Abeunt lavatum, perstrepunt, ita ut fit, domini ubi
Interea somnus virginē opprimit. ego limis specto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto,
Satin'explorata sint. video esse: pessulū ostio obdo.
A. Quid tum? C. quid? quid tum? fatue? A. fateor. C. egon' occasionem
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam, (bar.
Amitterem? tum pol ego is essem vero, qui simula-
A. Sane, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: ubi? domin'? C. immo apud libertum Discum.
A. Perlonge est. C. sed tanto ocyus properemus. A. muta vestem.
C. Vbi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem, (jam.
Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit
A. Eamus ad me: ibi proxumum est ubi mutes. C. recte dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere una tecum. A. fiat.

ACTVS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITa me dii ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi. (virginis,
Nam postquā iste advenit, Chremes, adolescens frater
Rogat, illum admitti ut jubeat. ille continuo irasci, neque (invitet. id
Negare audere: Thais porro instare, ut hominem
Faciebat retinendi illius causa: quia, illa quæ cupibat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus nō erat.
Invitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem occipit.
Miles vero sibi putare adductū ante oculos æmulū:
Voluit facere contra huic ægre: heus heus, inquit, puer, huc Pamphilam Ac-

Accerse,ut delectet hic nos. illa exclamat, minime
gentium. (gium.
Tun' in convivium illam?miles tendere. inde ad jur-
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut
auferam. (cet, scio.
Hoc est signi, ubi primum poterit,sese illinc subdu-

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit,ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem.quid opu' est verbis? dũ hæc puto,
Præterii imprudens villam. longe jam abieram.
Cum sensi, redeo rursum, male vero me habens.
Vbi ad ipsum veni divorticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare: Hem biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est? quid nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc quod timida subito egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

PY. VBi illum ego scelerosum misera atque impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus esse ausum?
PH. perii. hoc quid sit vereor.
PY. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est virginem, (conscidit.
Vestem omnem miseræ discidit: eam ipsam capillo
PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi, (nefico!
Vt ego unguibus facile illi in oculos involem ve-
PH. Profecto nescio quid absente nobis turbatum
est domi. (Pythias?
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris,
PY. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc
quo dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid istuc est rei?
PY. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis,
quas turbas dedit?

Vitiavit virginem, quam heræ dederat dono miles.
PH. quid ais?
PY. Perii. PH. temulenta es. PY. utinam sic sient,
mihi qui male volunt. (fuit?
D. Au, obsecro mea Pythia, quid istuc nam monstri
PH. Insanis: qui istuc facere Eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor, (rari satis,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mi-
Quo abire ignavos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit. PY. vise, amabo, num sit.
PH. jam faxo scies.
D. Perii, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
PY. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maxumos, (nerat:
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem ve-
Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissem virginem.

ACTVS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. EXi foras sceleste: at etiam restitas
Fugitive? prodi, male conciliate. DO. obsecro. PH. oh,
Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem, Pythia,
Domi non offendissem: ita jam ornabat fugam.
PY. Habesne hominem amabo? PH. quid ni? PY. ô factum bene.
DOR. Istuc pol vero bene. PY. ubi est? PH. rogitas? non vides?
PY. Videam, obsecro, quem? PH. hunc scilicet,
PY. quis hic est homo? (suis
PH. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hunc oculis
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.
PH. Non vidit? PY. an tu hūc credidisti esse, obsecro,

Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem. PY. au,
Nec comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. PH. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. Tace obsecro: quasi vero paulum intersiet,
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu videre vero velles, Phædria.
Hic est vetus, victus, veternosus, senex,
Colore mustellino. PH. hem, quæ hæc est fabula?
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emisti. PY. jube mihi denuo (negat.
Respondeat. PH. roga. PY. venistin' hodie ad nos?
At ille alter venit annos natus sedecim: (expedi
Quem secũ adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi
Primum: unde habes istam, quã habes, vestem? taces?
Monstrũ hominis, non dicturus? DO. venit Chærea.
PH. Frater ne? DO. ita est. PH. quando? DO. hodie. PH. quam dudum? DO. modo.
PH. Qui cum? DO. cum Parmenone. PH. norasne eum prius?
DO. Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meum fratrem esse, sciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. PH. occidi.
DO. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.
PY. Iam sati' credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?
Iam sati' certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc, bellua, (indicat.
Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res ipsa
PH. Concede istuc paululum, audin'? etiam paululum. sat est. (tibi?
Dic dũ hoc rursum, Chærean' tuam vestem detraxit
DO. Factum. PH. & ea est indutus? DO. factum.
PH. & pro te huc deductu' est? DO. ita.
PH. Iupiter magne, ô scelestum, atque audacem hominem. PY. væ mihi,
Etiam nunc non credis, indignis nos irrisas modis?
PH. Mirũ ni credis quod iste dicat. quid agam, nescio.
(Heus tu negato rursum) possumne ego hodie ex te exsculpere
Ve-

Verum? vidistin' fratrem Chæream? Do. non.
Ph. non potest sine (negat.
Malo fateri, video. sequere me hac. modo ait, modo
(Ora me.) Do. obsecro te vero Phædria. Ph. in'
intro nunc jam? Do. hoi, hei.
Ph. Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam, nescio: (cabere?
Actum est siquidem. tu me hic etiam nebulo ludifi-
Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere.
Dor. Sic est. Py. inveniam parem ubi pol hodie referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum censes Dorias? Dor. de istac rogas
Virgine? Py. ita: utrum taceam ne, an prædicem?
Dor. pol, si sapis, (virginis.
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio
Hac re & te omni turba evolvis, & illi gratũ feceris.
Id modo dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. Dor. sed videon' Chremem?
Thais jam aderit. Py. quid ita? Dor. quia, cum inde abeo, jam tunc cœperat
Turba inter eos. Py. tu aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.

ACTVS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

C. At at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi. (sobrius:
Ac dum accubabam, qui videbar mihi esse pulchre
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.
P. Chreme. C. quis est? ehem Pythia. vah quanto nunc formosior
Videre, quam dudum? P. certe quidem tu pol multo alacrior.
C. Verbum hercle verum hoc est: Sine Cerere & Libero friget Venus.
Sed Thais multo ante venit? P. an abiit jam à milite?
C. Iam dudum, ætatem. lites factæ sunt inter eos maxumæ.
P. Nil dixit tum, ne sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.

P. Eho, nonne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extruſit foras. (terim.
Sed eccam ipſam video: miror, ubi huic ego antevor-

ACTVS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

T. Credo equidem illum jam affuturum eſſe, illam ut eripiat: ſine
Veniat: atq; ſi illam digito attigerit uno, oculi illico
Effodientur: uſq;eo ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum ſint. verum enim, ſi
Conferentur, vapulabit. (ad rem
C. Thais, ego jam dudum hic adſum. T. ô mi Chreme, te ipſum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quaſi iſtuc. T. quia dum tibi ſororem ſtudeo (ta paſſa.
Reddere, & reſtituere, hæc atq; hujusmodi ſum mul-
C. Vbi ea eſt? T. domi apud me. C. ehem. T. quid eſt?
Educta ita, uti teque illaque dignum eſt. C. quid ais? T. id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretii.
C. Et habetur, & referetur, Thais, ita uti merita es,
Gratia. T. at enim cave, ne prius, quam hanc à me accipias, amittas,
Chreme: nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, ciſtellã, Pythia, domo affer cũ monumentis.
C. Viden' tu illum Thais? P. ubi ſita eſt? T. in riſco, odioſa, ceſſas?
C. Militem ſecum ad te quantas copias adducere?
At at at. T. num formidoloſus obſecro es, mi homo?
C. apage ſis. (minus.
Egon' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui vivat,
T. Atque ita opu' eſt. C. ah, metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtumes. (eſt,
T. Imo hoc cogitato: quicũ res tibi eſt, peregrinus
Minu' potens quam tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

C. Scio

C. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum admittere est. (injuria.
Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta
Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum:
Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac. T. mane.
C. Melius est. T. mane. C. omitte, jam adero. T. nil opus est istis, Chreme:
Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te parvam virginem
Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. P. adsunt. T. cape. (C. probe.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'?
T. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium. (paro.
Perii; huic ipsi opus patrono est, quem defensorem

ACTVS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. HAnccinè ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum ædeis expugnabo. G. recte. THR. virginem eripiam. G. probe.
THR. Male multabo ipsam. G. pulchre. THR. in medium huc agmen cum vecti Donax,
Tu Simalio in sinistrū cornu, tu Syrisce in dexterū.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. eccum adest.
THR. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas? (litum:
S. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim mi-
Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem volnera. (servat domi.
THR. Vbi alii? S. qui, malum, alii? solus Sannio
THR. Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo. (loco.
G. Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit
THR. Idem hocce Pyrrhus factitavit. C. viden' tu Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.

THA. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:

Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari,

Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent (fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quam mox irruimus? THR. mane.

Omnia prius experiri verbis quã armis sapientem (decet.

Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. Dii vostram fidem,

Quanti est sapere! nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

THR. Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? THA. quid tum postea? THR. rogitas,

Quæ mi ante oculos corã amatorem adduxisti tuũ?

Quid cum illo ut agas? & cum eo clam subduxisti te mihi?

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi si mavis eripi.

C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. G. ah, quid agis? tace.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? C. tuam autem, furcifer?

G. Cave sis: nescis, cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,

Faciam, hujus loci, diiq;, meiq;, semper memineris.

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

C. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' vero canis?

Siccine agis? THR. quis tu es, homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

C. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem. C. civem Atticam. THR. hui.

C. Meam sororem. THR. os durum. C. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego ad Sophro- [nam eo

Nutricem, ut eam adducam,& ſigna oſtendam hæc.
THR. tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? C. prohibeo, inquam. G. audin' tu? hic furti ſe alligat.
Satin' hoc eſt tibi? THR. hoc idem tu ais? THA. quære, qui reſpondeat.
THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam hæc tibi aderit ſupplicans
Vltro. THR. credin'? G. imo certe: novi ingenium mulierum: [ne putas.
Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. THR. be-
G. Iam dimitto exercitum? THR. ubi vis. G. Sanga, ita uti fortes decet
Milites, domi focique fac viciſſim ut memineris.
S. Iamdudum animus eſt in patinis. G. frugi es.
THR. vos me hac ſequimini.

ACTVS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

T. PErgin' ſceleſta mecum perplexe loqui?
Scio, neſcio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es, quidquid eſt?
Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abiit, quamobrem? quid factum eſt? taces?
P. Quid tibi ego dicã miſera? illũ eunuchum negant
Fuiſſe. T. quis fuit igitur? P. iſte Chærea.
T. Qui Chærea? P. iſte ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais, venefica? P. atqui certo comperi.
T. Quid is, obſecro, ad nos? quamobrem adductu' eſt? P. neſcio,
Niſi amaſſe credo Pamphilam. T. hem miſera, occidi,
Infelix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita ut tu juſti, ſoli credita eſt.
T. Sceleſta, ovem lupo commiſti. diſpudet,
Sic mihi data eſſe verba. quid illuc hominis eſt?
P. Hera mea tace obſecro, ſalvæ ſumus: hominem
Habemus ipſum. T. ubi is eſt? P. hem ad ſiniſtram, non vides?
En. T. video. P. comprehendi jube, quantum poteſt.
T. Quid illo facias ſtulta? P. quid faciam, rogas?

Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ ejus confidentia est.

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREAS, THAIS, PYTHIAS.

C. Apud Antiphonem uterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi,
Aufugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impune habiturum? C. unam hanc noxiam
Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.
T. Num meam sævitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. paululum quiddam. P. eho, paululum impudens?
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem? C. conservam esse credidi.
P. Conservam? vix me contineo, quin involem in
Capillum. monstrum, etiam ultro derisum advenit.
T. Abin' hinc insana? P. quid ita vero? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cum se servom fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Fecisti: nam si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore, Thais. sæpe ex hujusmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas

Con-

Conflata est. quid, si hoc quispiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
C. Imo ita quæso. unum hoc scito; contumeliæ
Non me fecisse caussa, sed amoris. T. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea.
Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoq; jam Thais, ita me dii bene ament, amo.
P. Tum pol ab istoc, tibi, hera, cavendum intellego.
C. Non ausim. P. nihil tibi quidquã credo. T. desiñas.
C. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies:
Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Te mihi patronam cupio, Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
T. Tamen si pater. C. quid? ah volet, certo scio,
Civis modo hæc sit. T. paululum opperirier
Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea.
C. Ego vero maneo. T. visne interea, dum is venit,
Domi, opperiamur potius, quam hic ante ostium?
C. Imo percupio. P. quam tu rem actura, obsecro, es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædis cogitas
Recipere posthac? T. cur nõ? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquã pugnam denuo. T. au, tace obsecro.
P. Parum perspexisse ejus videre audaciam.
C. Non faciam Pythia. P. non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin, Pythia,
Tu me servato. P. neque pol servandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te.
T. Optime. adest ipse frater. C. perii hercle: obsecro
Abeamus intro, Thais: nolo, me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an
quia pudet?
C. Id ipsum. P. idipsum? virgo vero. T. i præ, sequor.
Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythia.

ACTVS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES.
SOPHRONA.

P. QVid? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? qui referam sacrilego illi gratiam,
Qui hunc suppofuit nobis? C. move vero ocius

Te, nutrix. S. moveo. C. video, sed nil promoves.
S. Iamne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intro: jam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: viden' ut otiosus it, si diis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. Reviso, quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quod si astu rem tractavit, dii vostram fidem,
Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno?
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice avara; virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositũ quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, ligurriunt.
Harum videre ingluviem, sordes, inopiam,
Quam inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent.
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Ulciscar; ut ne impune in nos inluseris.

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. PRo deum fidem, facinus fœdum! ô infelicem adolescentulum,
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. PA. quid est?
PY. Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Jupiter,
Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.
PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem adprime nobilem?
PA. Nescio. PY. atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.
Ille ubi rescivit factum frater violentissimus.
PA. Quidnam fecit? PY. conligavit primum eum miseris modis.
PA. Conligavit? hem. PY. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.
PA. Quid ais? PY. nunc minitatur porro sese id, quod mœchis solet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. qua audacia
Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? PA. an non hoc maxumum est? (retricia
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo me-
Deprendi quenquam? PY. nescio. PA. at ne hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem,
Obsecro, an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo; PY. vide Parmeno (putant,
Quid agas, ne neq; illi prosis, & tu pereas: nam hoc
Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est, huic ut subveniat.
Py. sapis:
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, ut factum fiet.

ACTVS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

L. EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium?
P. Quis homo est? hem, salvum te advenire, here, gaudeo. (L. hem,
L. Quem præstolare? P. perii: lingua hæret metu.
Quid est? quid trepidas? sati' ne salvæ? dic mihi.
P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid hujus factum est, culpa non factũ est mea.
L. Quid? P. recte sane interrogasti, oportuit
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.
L. Emit? perii hercle. quanti? P. viginti minis.
L. Actum est. P. tum quandam fidicinam amat hic Chærea. (fiet?
L. Hem, quid amat? an scit jam ille, quid meretrix
An in astu venit? aliud ex alio malum. (cit.
P. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non fa-
L. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,
Si vivo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.
P. Is pro illo Eunucho ad Thaidem deductus est.
L. Pro Eunuchon'? P. sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. L. occidi.
P. Audaciam meretricum specta. L. nunquid est
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,
Reliquom? P. tantum est. L. cesson' huc intro-rumpere? (malum,
P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jam diu aliquam caussam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTVS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. NVnquam ædepol quidquam jam diu, quod magis vellem evenire,
Mi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
PA. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obsecro, est? PA. me quærit hæc. PY. atque eccum video: adibo.
PA. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? PY. perii. (rogitas?
Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid ita? PY.
Nunquã pol hominem stultiorẽ vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primo callidũ & disertũ credidi hominem.
PA. Quid? PY. illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserũ insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tũ fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eũ indutũ pater? quid? jam scis te periisse?
PA. Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides? (nimium.
Itan' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? PY.
PA. Siquidem istuc impune habueris. PY. verum.
PA. reddam hercle. PY. credo: (tare:
Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod mini-
Tu jam pendebis, qui stultũ adolescentulũ nobilitas
Flagitiis, & eundẽ indicas: uterq; in te exempla edet.
PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo. (perii.
PA. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie

ACTVS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

G. QVid nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?
T. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. G. quid est?
T. Qui minus huic, quam Hercules servivit Omphale? G. exemplum placet. Vti-

Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput. (li?
Sed quid?fores crepuere ab ea.quid autẽ hoc eſt ma-
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc proſilit ?

ACTVS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

C. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior ?
Nemo hercle quiſquam : nam in me plane dii poteſtatem ſuam
Omuem oſtendere, cui tam ſubito tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus eſt ? C. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudiis ?
Scis Pamphilam meam inventam civem ? PA. audivi. C. ſcis ſponſam mihi ?
PA. Bene,ita me dî ament,factum. G. audin' tu illum quid ait ? C. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo : una eſt domus :
Thais patri ſe commendavit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. PA. fratris igitur Thais tota eſt. C. ſcilicet.
PA. Iam hoc aliud eſt,quod gaudeamus : miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater,ubi ubi eſt,fac quamprimum hæc audiat. PA. viſam domi.
T. Nunquid,Gnatho,dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim ? G. ſine
Dubio opinor. C. quid commemorem primum, aut quem laudem maxume ?
Illum qui mihi dedit conſilium ut facerem ; an me, qui id auſu' ſim (fuit,
Incipere ? an fortunam collaudem,quæ gubernatrix
Quæ tot res,tantas,tam opportune in unum concluſit diem ? an
Mei patris feſtivitatem & facilitatem ? ô Iupiter,
Serva, obſecro, hæc nobis bona. P. Dii voſtram fidem, incredibilia

Par-

Parmeno modo quæ narravit. ſed ubi eſt frater?
C. præſto eſt. PH. gaudeo. (gnius,
C. Satis credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tua di-
Quod ametur: ita noſtræ eſt omnis fautrix familiæ.
PH. hui, mihi
Illam laudas? T. perii, quanto ſpei eſt minu', tanto
magis amo.
Obſecro, Gnatho, in te ſpes eſt. G. quid vis faciam?
T. perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte tamen
apud Thaidem.
G. Difficile eſt. T. ſi quid conlibuit, novi te. hoc ſi
effeceris,
Quodvis donum, præmium à me optato, id opta-
tum feres.
G. Ita ne? T. ſic erit. G. hoc ſi efficio, poſtulo ut
tua mihi domus
Te præſente, abſente, pateat, invocato ut ſit locus
Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar.
PH. quem hîc ego audio?
O Thraſo. T. ſalvete. PH. tu fortaſſe facta quæ heic
ſient
Neſcis. T. ſcio. PH. cur te ergo in his ego conſpi-
cor regionibus? (tibi,
T. Vobis fretus. PH. ſcis quam fretus? miles, edico
Si in platea hac te offendero poſt unquam; quod
dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: periiſti. G. eja
haud ſic decet.
PH. Dictum eſt. G. non cognoſco voſtrum tam ſu-
perbum. PH. ſic erit. (rit,
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placue-
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paulum iſtuc,
Thraſo.
Principio ego vos ambo credere hoc mihi vehe-
menter velim, (mea:
Me, hujus quidquid faciam, id facere maxume cauſſa
Verum idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia
eſt.
PH. Quid id eſt? G. militem ego rivalem recipien-
dum cenſeo. PH. hem
Recipiendum? G. cogita modo. tu hercle cum illa,
Phædria,

Et

Et libenter vivis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo. ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctesq;, & dies:
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi velis.
PH. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit homo nemo melius prorsus, neq; prolixius.
PH Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.
G. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in vostrum gregem
Recipiatis: satis diu hoc jam saxum volvo. PH. recipimus.
C. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. C. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.
G. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?
PH. Nil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

P. TERENTII

HEAVTONTIMORVMENOS.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. CORNELIO LENTVLO L. VALERIO FLACCO ÆDILIBVS CVRVLIBVS. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. GRÆCA EST MENANDRV. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO. TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.
CREMES senex.
MENEDEMVS, senex.
CLITIPHO, adolescens.
CLINIA, adolescens.
SYRVS, servus.
DROMO, servus.
SOSTRATA, matrona.
PHRYGIA, ancilla.
BACCHIS, meretrix.
ANTIPHILA, Chremetis filia.
NVTRIX.

Personæ mutæ.

ARCHIDES, senex.
PHANOCRATES, senex.

HEAVTONTIMORVMENI ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut revorsu' est, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id,quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

Chremes Sostratæ uxori gravidæ imperat, si puellam pareret,ut eam statim interficeret. fuit hæc immanitas in veterum moribus,ut,cum fera nulla sit,quæ fœtus suos non diligat,ipsi quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa,(ut est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit: sed paupercula cuidam anui Corinthiæ,Philteræ nomine,exponendam dedit: etiamq; muliebri quadam superstitione,annulum de digito detractũ suo, jussit, ut una cum puella exponeret. id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit; ejus enim annuli ope tandem agnita est à suis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut suam eam,cum adolevisset,anusq; illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit,prope jam ut pro uxore haberet. quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit,ut filium,assiduitate jurgandi,clam militatum in Asiam abire coëgerit. tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat,multo iniquiore ejusdem absentiã ferre cœpit. itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum sævitia sua exegisset ex ædibus, ædes, supellectilem, familiam vendit, præter, qui servi ad opus

ruri faciundũ, utiles erant; ingentemq; sibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam. profecto Clinia, Philtera, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremũ vitæ diem morte confecit. Clinia, cum jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, qui cum magna ipsi à puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem servos (jam autẽ advesperascebat) in urbem, ad accersendam Antiphilam, mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret qui ei nuntiaret. continuit tamen se in diem posterum; quod ita magis è re illius fore censeret Syrus, summa servus & audacia, & astutia, qui cum Antiphilam tantũ accersere jussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat hæc meretrix, procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autẽ res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam vero unam de illius ancillis esse simularent. postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur; & rediisse Cliniam nunciat. ille gaudio amens, filium jamjam videre, jamjam amplecti, jamjam ei se suaq; omnia permittere cupiebat. at Chremes, cave, inquit, faxis: istoc enim modo & te & eum, & rem una perdideris tuam. simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamq; infracto animo ostenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam, ut antea; sed sumptuosam, gemmis atq; auro collucentem, cum familia numerosissima. una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. tum si ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adversum te aliquam struet, falli te sinito. ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. hæc Chremes, nescius (ut sunt hu-

mana) oculatum foris esse se, cæcum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso conficeret: jamq; inibi erat, cum eum Chremes arreptũ blande compellat, hortaturq;, aliquam ad Menedemũ fallaciam moliatur. injecit in sermone Syrus mendacium à se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarũ mutuo accepisse à Bacchide: ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam, dum hæc aguntur, annulũ suum agnovit Sostrata, ejusq; indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virũ; qui, ea leviter objurgata, repertam tamẽ filiam, ipse quoq; gavisus est. jam omnia in tranquillo erant; absq; Bacchide fuisset. sed & illi quoquomodo decem excudendæ erant argenti minæ, & periculũ erat, ne aliqua eam Chremes filii amicã esse resciseceret. ibi Syrus audax consilii' init, quomodo & utriq; seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se tam impedito negotio expediret. primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentũ à Menedemo eripiam. dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicã esse: orabimusq;, ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur, teq; id celatũ velit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formã sibi complacitam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam inquit, petet à patre suo, qui novæ nuptæ ornamenta coëmat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. jam autẽ ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eo pompam omnem suã transduxerat. Chremes, primo non satis consilium illud probare. at illã certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidẽ. Immo vero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat. ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quã ad meretricem perferret. interea tota res detegitur, indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo

PROLOGVS.

NE cui ſit voſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon;
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Novam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuja Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt malevoli,
Multas contaminaſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium voſtrum, voſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum poſſit quam æquum oratio.
Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Novarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſervo currenti in via
Deceſſe populum: cur inſano ſerviat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi,
Statariam agere ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſervos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Avarus leno, aſſidue agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Mea cauſſa, cauſſam hanc juſtam eſſe, animum inducite

Ut aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume servire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS; SENES.

C. QUanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
Nam pro deûm atq; hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
Servos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum revortor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantum ne ab re tua est otii tibi,
Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo sum: humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est, ego ut faciam: non, ut deterream.

M. Mihi

M. Mihi sic est usus : tibi ut opus est facto, face.
C. An quoiquam est usus homini, se ut cruciet? (est?
M. mihi.
C. Si quid laboris est, nollem : sed istud quid mali
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. heu, hoi.
C. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciam.
Ne retice: ne verere : crede, inquam, mihi :
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero. (tibi.
M. Scire hoc vis? C. hac caussa equidem, qua dixi
M. Dicetur. C. at istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi
Laboris. C. non sinam, inquam. M. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graveis hos quæso? M. sic meritum est meum.
C. Nunc loquere. M. filium unicũ adolescentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? imo habui, Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum est. C. quid ita istuc?
M. scies.
Est è Corintho hic advena anus paupercula.
Ejus filiam ille amare cœpit perdite, (mnia.
Prope jam ut pro uxore haberet : hæc clam me o-
Vbi rem rescivi, cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & via pervolgata patrum :
Quotidie accusabam : hem : tibine hæc diutius
Licere speras facere me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremo adeo res rediit : adolescentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus est :
Ætate me putavit & sapientia
Plus scire, & providere, quam se ipsum sibi :
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.

 C. Quid

C. Quid ais? M. clam me profectus, menses treis ab-
C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen (est.
Animi est prudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere
Perturbato atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebant, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius solliciti sunt caussa, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci miserum injustitia mea.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usque dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, servos; nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile victum exercerent suum,
Omneis produxi ac vendidi: inscripsi illico
Ædis: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:
Nec mihi fas esse ulla me voluptate hic frui,
Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
C. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, siquis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum sati' noveras,
Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non vere vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.
M. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumst est.
C. Menedeme, at porro recte spero: & illum tibi,
Salvum affuturum esse hic confido propediem.

M. Vti-

M. Vtinam ita Dii faxiut. C. facient. nunc si commodum est,
Dionysia hic sunt. hodie apud me sis volo.
M. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. Non convenit, qui illū ad laborem impellerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excussit mihi,
Misseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, visam, si domi est.
Nil opus fuit monitore: jamdudum domi,
Præsto apud me esse ajunt: egomet convivas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic affuturam (te
Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istā falsam, quæ
Excruciat, mittas. CH. quicum loquitur filius?
CL. pater adest,
Quem volui. adibo. pater, oportune advenis.
CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nosti ne nostrum vicinum? CH. probe.
CL. Huic filium scis esse? CL audivi esse, in Asia.
CL. non est pater, apud
Nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, è navi egredientem abduxi illico
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque à pueritia (nunciat.
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam
Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset amplius, (domi;
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem
Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis: non opus est pater.
CH. Quapropter? CL. quia enim incertum est etiam, quid se faciat, modo venit.

Timet

Et libenter vivis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo. ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctesq;, & dies:
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, ubi velis.
PH. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit homo nemo melius prorsus, neq; prolixius.
PH Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.
G. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in vostrum gregem
Recipiatis: satis diu hoc jam saxum volvo. PH. recipimus.
C. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. C. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimum.
G. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?
PH. Nil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

P. TE-

P. TERENTII

HEAVTONTIMORVMENOS.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. CORNELIO LENTVLO: L. VALERIO FLACCO ÆDILIBVS CVRVLIBVS. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. GRÆCA EST MENANDRV. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO. TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.
CREMES ſenex.
MENEDEMVS, ſenex.
CLITIPHO, adoleſcens.
CLINIA, adoleſcens.
SYRVS, ſervus.
DROMO, ſervus.
SOSTRATA, matrona.
PHRYGIA, ancilla.
BACCHIS, meretrix.
ANTIPHILA, Chremetis filia.
NVTRIX.

Personæ mutæ.

ARCHIDES, ſenex.
PHANOCRATES, ſenex.

HEAVTONTIMORVMENI ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut revorsu' est, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

CHremes Sostratæ uxori gravidæ imperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret. fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa, (ut est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit: sed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit: etiamq́, muliebri quadam superstitione, annulum de digito detractũ suo, jussit, ut una cum puella exponeret. id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit; ejus enim annuli ope tandem agnita est à suis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut suam eam, cum adolevisset, anusq; illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit, prope jam ut pro uxore haberet. quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium, assiduitate jurgandi, clam militatum in Asiam abire coëgerit. tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiã ferre cœpit. itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum sævitia sua exegisset ex ædibus, ædes, supellectilem, familiam vendit, præter, qui servi ad opus

ruri faciundũ, utiles erant; ingentemq́; sibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam. profecto Clinia, Philtera, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremũ vitæ diem morte confecit. Clinia, cum jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, divertit, qui cum magna ipsi à puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem servos (jam autẽ advesperascebat) in urbem, ad accersendam Antiphilam, mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret qui ei nuntiaret. continuit tamen se in diem posterum; quod ita magis è re illius fore censeret Syrus, summa servus & audacia, & astutia, qui cum Antiphilam tantũ accersere jussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat hæc meretrix, procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autẽ res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Clinia, Antiphilam vero unam de illius ancillis esse simularent. postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur; & rediisse Clinium nunciat. ille gaudio amens, filium jamjam videre, jamjam amplecti, jamjam ei se suaq́; omnia permittere cupiebat. at Chremes, cave, inquit, faxis: istoc enim modo & te & eum, & rem una perdideris tuam. simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamq́; infracto animo ostenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam, ut antea; sed sumptuosam, gemmis atq́; auro collucentem, cum familia numerosissima. una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. tum si ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adversum te aliquam struet, falli te sinito. ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. hac Chremes, nescius (ut sunt hu-

mana) oculatum foris esse se, cæcum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso conficeret: jamq; inibi erat, cum eum Chremes arreptũ blande compellat, hortaturq;, aliquam ad Menedemũ fallaciam moliatur. injecit in sermone Syrus mendacium à se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarũ mutuo accepisse à Bacchide: ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam, dum hæc aguntur, annulũ suum agnovit Sostrata, ejusq; indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virũ; qui, ea leviter objurgata, repertam tamẽ filiam, ipse quoq; gavisus est. jam omnia in tranquillo erant; absq; Bacchide fuisset. sed & illi quoquomodo decem excudendæ erant argenti minæ, & periculũ erat, ne aliqua eam Chremes filii amicã esse rescisceret. ibi Syrus audax consilii init, quomodo & utriq; seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se tam impedito negotio expediret. primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentũ à Menedemo eripiam. dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicã esse: orabimusq;, ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur, teq; id celatũ velit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formã sibi complacitam esse dicet, eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam inquit, petet à patre suo, qui novæ nuptæ ornamenta coëmat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. jam autẽ ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eo pompam omnem suã transduxerat. Chremes, primo non satis consilium illud probare. at illã certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidẽ. Immo vero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat. ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quã ad meretricem perferret. interea tota res detegitur, indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delentius, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari potest.

PRO-

NE cui sit vostrum mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon;
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vostrum, vostra existimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quam æquum oratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decesse populum: cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium:
Ne semper servos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea caussa, caussam hanc justam esse, animum inducite

Vt aliqua pars laboris minuatur mihi :
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni :
Laboriosa si qua est, ad me curritur :
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume servire vostris commodis :
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTVS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS;
SENES.

C. QVanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeo quod agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam fuit :
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
Nam pro deûm atq; hominum fidem ! quid vis tibi?
Quid quæris ? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet :
Servos complureis : proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum revortor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantum ne ab re tua est otii tibi,
Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent ?
C. Homo sum : humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta ;
Rectum est, ego ut faciam : non, ut deterream.

M. Mihi

M. Mihi ſic eſt uſus: tibi ut opus eſt facto, face.
C. An quoiquam eſt uſus homini, ſe ut cruciet? (eſt?
M. mihi.
C. Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtud quid mali
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. heu, hoi.
C. Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid eſt, fac me ut ſciam.
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero. (tibi.
M. Scire hoc vis? C. hac cauſſa equidem, qua dixi
M. Dicetur. C. at iſtos raſtros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi
Laboris. C. non ſinam, inquam. M. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graveis hos quæſo? M. ſic meritum eſt meum.
C. Nunc loquere. M. filium unicũ adoleſcentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? imo habui, Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum eſt. C. quid ita iſtuc?
M. ſcies.
Eſt è Corintho hic advena anus paupercula.
Ejus filiam ille amare cœpit perdite, (mnia.
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me o-
Vbi rem reſcivi, cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed vi & via pervolgata patrum:
Quotidie accuſabam: hem: tibine hæc diutius
Licere ſperas facere me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, invenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res rediit: adoleſcentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus eſt:
Ætate me putavit & ſapientia
Plus ſcire, & providere, quam ſe ipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abiit, Chreme.

C. Quid ais? M. clam me profectus, menses treis ab-
C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen (est.
Animi est prudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere
Perturbato atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebant, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius solliciti sunt caussa, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci miserum injustitia mea.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usque dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus; nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, servos; nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile victum exercerent suum,
Omneis produxi ac vendidi: inscripsi illico
Ædis: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:
Nec mihi fas esse ulla me voluptate hic frui,
Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
C. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, siquis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum sati' noveras,
Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non vere vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.
M. Ita res est, fateor: peccatum à me maxum est.
C. Menedeme, at porro recte spero: & illum tibi,
Salvum affuturum esse hic confido propediem.

M. Vti-

M. Vtinam ita Dii faxint. C. facient. nunc si commodum est,
Dionysia hic sunt. hodie apud me sis volo.
M. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. Non convenit, qui illũ ad laborem impellerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excussit mihi,
Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, visam, si domi est.
Nil opus fuit monitore: Jamdudum domi,
Præsto apud me esse ajunt: egomet convivas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. NIhil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic affuturam (te
Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istã falsam, quæ
Excruciat, mittas. CH. quicum loquitur filius?
CL. pater adest,
Quem volui. adibo. pater, oportune advenis.
CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nosti ne nostrum vicinum? CH. probe.
CL. Huic filium scis esse? CL audivi esse, in Asia.
CL. non est pater, apud
Nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, è navi egredientem abduxi illico
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque à pueritia (nunciat.
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam
Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset amplius, (domi;
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem
Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis: non opus est pater.
CH. Quapropter? CL. quia enim incertum est etiam, quid se faciat, modo venit.

Timet

Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
Eam misere amat. propter eam hæc turba, atque abitio evenit. CH. scio.
CL. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.
CH. Quid narrat? CL. quid ille? se miserum esse. CH. miserum? quem minu' credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias? (det:
Atq; hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possi-
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.
CL. Imo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis (pater.
Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit
CH. Ille ne? sed reprimam me: nam in metu esse hunc, illi est utile.
CL. Quid tute tecum? CH. dicam. utut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem: (suum?
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentium injuriæ [bilis,
Vniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolera-
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro convivarier:
Præbent exigue sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verũ ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi cõsimilia. hoc
Scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.
CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, ut videam, nobis quid cœnæ siet. (gius.
Tu, ut tempus est diei, vide, sis, ne quo hinc abeas lon-
CL. Quam iniqui sunt patres in omneis adolescenteis judices:
Qui æquom esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes,

Neque

Neq; illarũ affines rerũ esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit. (patre,
Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur
Nam & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus: (tentiam.
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sen-
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora? (fiet.
Nunc ait periculum, ex aliis facito, tibi quod ex usu
Astutus. næ ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam. (affer mihi:
Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi atq;
Cui quid respondeam, nil habeo: neq; me quisquam est miserior: (attamen
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerũ satagit,
Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potẽs, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, relligio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiam dum scit pater.

ACTUS II. SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

CLIN. SI mihi secundæ res de amore meo essent, jam dudum scio
Venissent: sed vereor, ne mulier me absente hic corrupta sit. (exaugeant;
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum
Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;
Cui nihil præter pretium jam dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi.
CLIT. Etiam caves, ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens.
CLIN. Faciam: sed nescio quid profecto mihi animu' præsagit mali. (veri fiet?
CLIT. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid
CLIN. Si nihil mali esset, jam hic adessent. CLIT. jam aderunt. CLIN. quando istuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longule esse? & nosti mores mulierum:

Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. CLIN. ô
Clitipho.
Timeo. CLIT. reſpira: eccum Dromonem cum Syro: una adſunt tibi.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

S. AIn' tu? D. ſic eſt. S. verum interea dum ſermones cædimus, (Clinia?
Illæ ſunt relictæ. CLIT. mulier tibi adeſt, audin'
CLIN. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho. (gregem
D. Minime mirum: adeo impeditæ ſunt: ancillarum
Ducunt ſecum. CLIN. perii, unde illi ſunt ancillæ? CLIT. men' rogas?
S. Non oportuit relictas: portant quid rerum? CLIN. hei mihi.
S. Aurum, veſtem: & veſperaſcit, & non noverunt viam. (viam.
Factũ à nobis ſtulte eſt. abi dum tu, Dromo, illis ob-
Propera: quid ſtas? CLIN. væ miſero mihi, quanta de ſpe decidi.
CLIT. Quid iſtuc? quæ res te ſollicitat autem? CLIN. rogitas quid ſiet?
Viden' tu ancillas, aurum, veſtem? quam ego cum una ancillula
Hic reliqui, unde eſſe cenſes? CLIT. vah, nunc demum intellego. pient, ſcio.
S. Dii boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix ca-
Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro miſerius?
Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. ô Iupiter, ubinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci (malis,
Conlocupletaſti te, Antiphila, & me in his deſeruiſti
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minus obſequens:
Cujus nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe eum unquam me ab hac expellere.

Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi esse
potuit, nolui. (rat videlicet,
Nemo est miserior me. S. hic de nostris verbis er-
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem,
atque est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re conjecturam cepimus.
CLIN. Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil re-
rum omnium est,
Quod malim, quam me hoc falso suspicarier.
S. Hoc primum, ut ne quid hujus ignores: anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hæc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audivi. CLIT. quænam est altera?
S. Mane; hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:
Post Istuc veniam. CLIT. propera. S. jam primum
omnium,
Vbi ventum ad ædis est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuo hic se conjecit intro: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit:
Vbi de improviso est interventum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis caussa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus neglegenter, pax! CLIN. Syre mi, obsecro,
Ne me in lætitiam frustra conjicias. S. anus
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat una pannis obsita, (nia,
Neglecta, immunda illuvie. CLIT. si hæc sunt, Cli-
Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse ex-
tra noxiam,
Cum ejus tam negleguntur internuncii:

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge obsecro te, & cave ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
S. Vbi dicimus rediisse te, & rogare uti
Veniret ad te, mulier telam desinit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facile scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio (ita me dii ament) ubi sim nescio.
Ita timui. CLIT. at ego nihil esse scibam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho, scelestе quo illam abducis? S. quo illam ego? ad nos scilicet.
CLIT. Ad patremne? S. ad eum ipsum. CLIT. ô hominis impudentem audaciam! S. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum & memorabile.
CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:
Vbi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si finas, dicam. CLIN. sine.
CLIT. Sino. S. ita res est, hæc nunc quasi cum. CLIT. quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
S. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius
Clitipho es: neque ferri potis es. CLIN. audiendum hercle est: tace.
S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum esse in potiundo periclum non vis. haud stulte sapis: (contingere.
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt.
Harum duarum conditionũ nunc utram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutũ scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est: (veniam via:
Tum, illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac in-
Quod ut efficerem, orando surdas jam aureis reddi-

Quid aliud tibi vis? CLIT. ſiquidem hoc ſit. S. ſiquidem experiundo ſcies.
CLIT. Age age, cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt? S. aſſimulabimus,
Tuam amicam, hujus eſſe. CLIT. pulchre: cedo: quid hic faciet ſua? (parum?
An ea quoque hujus dicetur, ſi hæc una dedecori eſt
S. Imo ad tuam matrem abducetur. CLIN. quid eo? S. longum eſt Clitipho,
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam, vera cauſſa eſt. CLIT. fabulæ:
Nihil ſati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
S. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periclo eſſe. CLIT. hujuſmodi, obſecro, aliquid reperi. S. maxume:
Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum. CLIT. hem,
Quid dixti? S. ademptũ tibi jam faxo omnem metũ,
In aurem utramvis otioſe ut dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni. CLIT. Syre. dic modo (voles.
Verum. S. age modo hodie: ſero ac nequidquam
CLIN. Datur modo: fruere dum licet: nam neſcias,
Eju' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre, inquam. S. perge porro, tamen iſtuc ago.
CLIT. Verum hercle iſtuc eſt, Syre, Syre, inquam, heus, heus Syre.
S. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi. S. adſum, dic quid eſt? (Syre,
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo,
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accuſandus ſis, vide.
S. Ridiculum eſt, te iſtuc me admovere Clitipho:
Quaſi iſtic minor mea res agatur, quam tua.
Hic ſi quid nobis forte adverſi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter hæc res neutiquam neglectu eſt mihi.
Sed iſtum exora, ut ſuam eſſe adſimulet. CLIN. ſcilicet
Facturũ me eſſe. in eum jam res rediit locũ, (licet
Vt ſit neceſſe. CLIT. merito amo te Clinia.
CLIN. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta eſt probe.

CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
S. In tempore ad eam veni; quod rerũ omnium est
Primum: nam quendam misere offendi ibi militem
Eju' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopia incenderet,
Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum.
Sed heus tu vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem novi, quam esse soleas impotens.
Inversa verba, eversas cervices tuas.
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine. (bere.
CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mira-
S. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres?
CLIT. Vbi sunt? cur retines? S. jam nunc hæc non
est tua. (magis.
CLIT. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo
CLIT. Sine. S. non sinam, inquam. CLIT. quæso
paulisper. S. veto.
CLIT. Saltem salutáre. S. abeas, si sapis. CLIT. eo,
quid
Istic? S. manebit. CLIT. ô felicem hominem!
S. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

B. ÆDepol, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cum studuisti, isti formæ mores ut consimiles forent: (expetit.
Minimeque (ita me dii ament) miror, si te sibi quisq;
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua. (considero,
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam
Adeoque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese
segregant; (est.
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res
est, non sinunt.
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc ubi imminuta est, illi suũ animũ alio conferunt.
Nisi si prospectum est interea aliquid, desertæ vivimus.

Vobis cum uno ſemel ubi ætatem agere decretum
eſt viro, (vos applicant;
Cujus mos maxume eſt conſimilis voſtrum; hi ſe ad
Hoc beneficio utrique ab utriſq; vero devincimini;
Vt nunquam ulla amori voſtro incidere poſſit calamitas. (dulo,
A. Neſcio alias: me quidem ſemper ſcio feciſſe ſe-
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. C. ah. (triam facis.
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in pa-
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. S. credo. C. Syre, vix ſuffero. (nium frui?
Hoccine me miſerum non licere meo modo inge-
S. Imo, ut patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? A. ah, retine me obſecro.
B. Amabo, quid tibi eſt? A. diſperii. B. perii miſera, quid ſtupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? C. ſalve anime mi.
A. O mi expectate Clinia, ſalve. C. ut vales?
A. Salvom veniſſe gaudeo. C. teneone te,
Antiphila, maxume animo exoptatam meo?
S. Ite intro: nam vos jam dudum expectat ſenex.

ACTVS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

C. Luciſcit hoc jam: ceſſo pultare oſtium
Vicini? primum ex me ut ſciat, ſibi filium
Rediiſſe. etſi adoleſcentem hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miſerũ hunc tam excruciarier
Eju' abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo ſenem,
Item ut filium meum amico atque æquali ſuo
Video inſervire, & ſocium eſſe in negotiis.
Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregio ad miſerias
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:

Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foras video: ibo, alloquar.
Menedeme salve: nuncium apporto tibi,
Cujus maxume te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?
C. Valet atque vivit. M. ubinam est quæso? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia (secro.
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum, ob-
C. Non volt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti, ut essem? C. non. M. quam ob rem, Chreme?
C. Quia pessume istuc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. Nõ possum: satis jam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in utramq; partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re atque ex illa incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quam paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias,
Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. si sit, rogas?
Sensi: nam ei unam cœnam atque ejus comitibus
Dedi. quod si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, ut alia omittam, pitissando modo mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui sollicitos: atque hæc una nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic

Sic me dii amabunt, ut tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:
Dum illū modo habeam mecum. C. si certū est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare. (gitas:
M. Quid faciam? C. quidvis potius, quam quod co-
Per alium quemvis ut des, falli te sinas
Technis per servolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravumne an rectum sit quod petet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris; ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
M. Videre verum, atq; ita uti res est, dicere. (meis,
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
M. Cedo dextrā: porro te oro idē ut facias Chreme.
C. Paratus sum. M. scin', quid nunc facere te volo?
C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere. cupio illi dare, (bo.
Quod volt: cupio ipsum jam videre. C. operam da-
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuo hic adero. M. ita quæso. dii vostrā fidem,

Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant & dijudicent
Quam sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quanto plus sapit quam egomet mihi?
C. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTVS III. SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

S. HAc illac circumcursa: inveniendum est tamē
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
C. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Est Cliniæ ille servus tardiusculus:
Iccirco huic nostro tradita est provincia.
S. Quis hic loquitur? perii, numnam hæc audiit?
C. Syre. S. hem. (me,
C. Quid tu istic? S. recte. equidem te demiror, Chre-
Tam mane, qui here tantum biberis. C. nihil nimis.
S. Nihil, narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus. C. eja. S. mulier est commoda, &
Faceta hæc meretrix. C. sane idem visa est mihi.
S. Et quidem, hercle forma luculenta. C. sic satis.
S. Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona:
Minimeque miror, Clinia hanc si deperit: (aridum,
Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatu' ejus profugit inopia.
Scin' esse factum, ut dico? C. quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum. S. quem? C. istunc ser-
volum
Dico adolescentis. S. Syre tibi timui male.
C. Quid passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.
S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre.
S. Eho quæso laudas qui heros fallunt? C. in loco,
Ego vero laudo. S. recte sane. C. quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset unicus gnatus domi.
S. Iocone an serio illæc dicat, nescio,
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
C. Et nunc quid expectat, Syre? an, dum hinc denuo

Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat?
Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? S. stolidus est.
C. At te adjutare oportet adolescentuli
Caussa. S. equidem facile facere possum, si jubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. S. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. S. at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus simile forte aliquando evenerit,
Vt sunt humana, tuus ut faciat filius. (que:
C. Non usus veniet, spero. S. spero hercle ego quo-
Neque eo nunc dico, quo quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit ejus ætas, vides:
Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare possim. C. de istoc, cum usus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age. (qui,
S. Nunquam commodius unquam herum audivi lo-
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

ACTVS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. QVid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? itane fieri
Oportet? CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modo manum in sinum huic
Meretrici inserere? S. acta est res, perii. CL. mene? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere, (immodestus
Atq; ejus amicam subagitare: vel here in vino, quam
Fuisti? S. factũ est. CH. quam molestus? ut equidem,
Ita me dii ament, metui quid futurum denique esset. novi ego
Amantiũ animũ: graviter advortunt, quæ nõ censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater. (per aliquo.
CH. Esto: at certe concedas ab ore eorum aliquantis-
Libido multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturã. nemo est meorũ hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam. (Cti pudet,
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius fa-
Ne ineptus, ne protervos videar. quod illum facere credito.
Sed nostrum est intellegere, utcunque, atque ubicunque opus sit, obsequi.
S. Quid istic narrat? CL. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi: (CL. tace,
Hominis es frugi & temperantis functus officium.
Sodes. S. recte sane. CL. Syre pudet me. S. credo: neque id injuria.
Quin mihi molestum est. CL. pergin'? S. hercle verum dico, quod videtur.
CL. Non ne accedant ad illos? CH. eho quæso, una accedundi via est?
S. Actum est: hic prius se indicarit, quam ego argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid faciam? S. jube hunc
Abire hinc aliquo. CL. quo ego hinc abeam? S. quo? quo libet: da illis locum:
Abi deambulatum. CL. deambulatum, quo? S. vah, quasi desit locus. (censeo.
Abi sane istac, istorsum, quo vis. CH. recte dicit:
CL. Dii te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. S at tu pol tibi
Posthac comprimito istas manus. (me,
Censen' vero? quid illũ porro credis facturum Chre-
Nisi eum, quantum Dii dant opis tibi, servas, castigas, mones?
CH. Ego istuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi asservandus est.
CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi jam minu' minusque obtemperat.
CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut
Reperisti quod placeat, an nondũ etiam? S. de fallacia
Inventa? st. inveni quandam nuper. CH. frugi es: cedo, quid id est? (nam Syre?
S. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit. CH. quid-
S. Pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. S. imo, si scias.

Hoc

Hoc vide; quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia: (mutuum.
Hic huic drachmarum argenti hæc mille dederat
CH. Quid tum? S. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam: (tellego.
Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. CH. in-
S. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem tuam.
CH. Quid tum? S. Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen
Post daturam mille nummum poscit. CH. & poscit quidem? S. hui, (cogitas?
Dubium id est? CH. ego sic putavi. quid nunc facere
S. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria, (lucrum.
Ditem, & nobilem: si redimat, magnum inesse in ea
CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:
Non emo. quid ais? S. optata loquere. CH. atqui non est opus.
S. Non opus est? CH. non hercle vero. S. qui istuc? miror. CH. jam scies.
Mane mane; quid est, quod tam à nobis graviter crepuere fores?

ACTVS IV. SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

So. NIsi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. C. quid volt sibi, Syre, hæc oratio?
So. Quid est? isne tibi videtur? N. dixi equidem, ubi ostendisti, illico,
Eum esse. So. at ut sati' contemplata modo sis, mea nutrix. N. satis.
So. Abi nunc jam intro; atque, illa si jam laverit, mihi nuncia.
Hic ego virum interea operibor. SY. te volt: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. C. quid fiet? (xerit.
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas di-

So. Ehem mi vir. C. ehem mea uxor. So. te ipsum
quæro. C. loquere, quid velis.
So. Primum te hoc oro, ne quid credas me advorsum edictum tuum (est, credere?
Facere ausam. C. vis tibi me istuc, & si incredibile
Credo. Sy. nescio quid peccati portat hæc purgatio.
So. Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris:
Sustulisti: So. sic est factum. C. domin'? Sy. ergo
herus damno auctus est.
So. Minime: sed erat hic Corinthia anus haud impura: ei dedi (inscitiam?
Exponendam. C. ô Iupiter, tantam esse in animo
So. Perii, quid ego feci? C. at rogitas? So. si peccavi, mi Chreme, (scio,
Insciens feci. C. id quidem ego, etsi tu neges, certe
Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia: (meum
Tot peccata in hac re ostendis. nam jam primum, si
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Nō simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quam bene vero abs te prospectum est! quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam.
Credo id cogitasti: quidvis satis est, dum vivat modo.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum,
atque æquom sciunt,
Melius, pejus, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc
te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ in justitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum
Sostrata (quid est,
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quid-
Qua hoc occeptum est caussa, loquere. So. ut stulte
& misere omnes sumus
Religiosæ; cum exponendā do illi, de digito annulū
Detraho, & eum dico ut una cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc

C. Istuc recte: conservasti te, atque illam. So. is hic est annulus.
C. Vnde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. Sy. hem.
C. Quid ea narrat? So. ea lavatum dum it, servandum mihi dedit. (illico
Animum non advorti primum: at postquam aspexi
Cognovi: ad te exilii. C. quid nunc suspicare, aut invenis (habuerit.
De illa? So. Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc
Si potis est reperiri. Sy. interii: plus spei video, quam volo:
Nostra est, ita si est. C. vivit ne illa, cui tu dederas? So. nescio. (ram.
C. Quid renunciavit olim fecisse? So. id quod jusse-
C. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii. C. Sostrata
Sequere me intro hac. So. ut præter spem evenit. quam timui male, (Chreme.
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo,
C. Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non sinit. (nus.
Nunc ita tempus est mi, ut cupiā filiam: olim nil mi-
Sy. Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium: (copiæ:
Ita hercle in angustum oppido nunc meæ coguntur
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescifcat senex: (fallere,
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere. (faucibus.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito è
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
Nil tā difficile est, quin quærendo investigari possiet.
Quid, si hoc sic nunc incipiam? nihil est. si sic? tantundem egero.
At sic opinor: non potest: immo optume. euge habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACTVS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRVS.

C. NVlla mihi res posthac potest jam intervenire tanta, (oborta est.
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quam volt,
S. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
C. O mi Syre, audistin' obsecro? S. quid ni? qui usque una affuerim. (S. nulli.
C. Cui æque audisti commode quidquam evenisse?
C. Atque, ita me dii ament, ut ego nunc non tam meapte caussa (vis dignam.
Lætor, quam illius: quam ego scio esse honore quo-
S. Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim: (cetur.
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collo-
Ne quid de amica nunc senex. C. ô Iupiter. S. quiesce. (loquere?
C. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me inter-
C. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle vero. (opinor sumo.
C. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam
C. Loquere, audio. S. at jam hoc non ages. C. agam. S. videndum est, inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:
Nam si nũc à nobis abis, & Bacchidẽ hic relinquis,
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
C. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum: (S. quid ni?
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
C. Quid dicam? quam caussam afferam? S. quid? nolo mentiare: (S. jubeo
Aperte, ita ut res sese habet, narrato. C. quid ais?
Illam te amare, & velle uxorem hanc esse Clitiphonis. (ctu facilem.
C. Bonam atque justam rem oppido imperas, & fa-
Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem vostrum. S. imo ut recta via rem narret ordine omnem. C. hem,

Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum plane perdis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
S. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero, (astutiæ,
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ
Veradicendo ut eos ambos fallam;ut,cū narrat senex
Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credat tamen. (mnem eripis:
C. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum o-
Nam dum amicam hanc meam esse credet,non committet filiam. (sulis.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illi con-
S. Quid malū,me ætatē censes velle id adsimularier?
Vnus est dies,dum argentū eripio,pax!nihil amplius.
C. Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciverit? (lum ruat?
S. Quid,si redeo ad illos,qui ajunt,quid si nunc cœ-
C. Metuo, quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua, (lam.
Quo velis in tempore ut te exolvas, rem facias pa-
C. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume. ipsa exit foras.

ACTVS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

B. SAti' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt, (nunc me
Decem minas quas mihi dare pollicitus est.quod si is
Deceperit; sæpe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet: (certe
Aut, cum venturam dixero, & constituero; cum is
Renunciarit; Clitipho cum in spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet. (credis?
C. Sati' scite promittit tibi. S. atqui tu hanc jocari
Faciet,nisi caveo. B. dormiunt: pol ego istos commovebo. (demonstravit
Mea Phrygia audistin',modo iste homo quam villam
Charini? P. audivi. B. proxumum esse huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre; apud eum miles Dionysia agitat. S. Quid

S. Quid inceptat? B. dic me hic oppido esse invitam, atque asservari: (venturam.
Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, &c
S. Perii hercle: Bacchis mane; mane: quo mittis istanc, quæso?
Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum.
B. quin maneo.
S. Atqui jam dabitur. B. ut lubet, num ego insto?
S. at scin' quid sodes?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi ad Menedemum est, & tua pompa
Eo traducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. ego argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam in ludas? S. non est temere.
B. Etiam ne tecum hic res mihi est? S. minime: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei? (propere.
S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos
B. Quam ob rem? S. ne quæras. efferunt, quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptũ sibi senex esse harunc'abitu levatũ.
Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet. (dices.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutum

ACTVS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRVS.

C. ITa me dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum devenisse ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Et si scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum optume, eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem. (dari.
C. Quid est? S. te mihi ipsum jam dudum optabam
C. Videre egisse jam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dudum? dictum factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre :
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quam scite in mentem venerit.
C. Vah, gloriare evenisse ex sententia ?
S. Non hercle vero : verum dico. C. dic,quid est ?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne id tu persentisceres.
C. Probe. S. dic sodes. C. nimium inquam. S. immo si scias.
Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam :
Sibi complacitam ejus formã, postquam aspexerit :
Hanc cupere uxorem. C. modo ne quæ inventa est? S. eam :
Et quidem jubebit posci. C. quam ob rem istuc, Syre?
Nam prorsum nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias.
Aurum, atque vestem, qui, tenesne ? C. comparet?
S. Id ipsum. C. at ego illi nec do, nec despondeo.
S. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas? homini. S. ut lubet.
Non ego in perpetuum dicebam illam illi ut dares,
Verum ut simulares. C. non mea est simulatio :
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, ut ei despondeam?
S. Credebam. C. minime. S. scite poterat fieri :
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eo cœpi. C. credo. S. cæterũ equidem istuc, Chreme,
Æqui bonique facio. C. atqui cum maxume
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.
S. Fiat : quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi : neque tu scilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num jussi ? num illa oppignorare filiam
Meam me invito potuit ? verum illud, Chreme,
Dicunt: jus summum, sæpe summa est malitia.
C. Haud faciam. S. imo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
C. Quin egomet jam ad eam deferam. S. imo filium
Iube potius. C. quam ob rem ? S. quia enim in eum suspicio est

Tranſlata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
Magis veriſimile id eſſe, cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipſe adeo adeſt: abi: effer argentum. C. effero.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

C. NUlla eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quam invitus facias. vel me hæc deambula-
Quam non laborioſa, ad languorem dedit: (tio,
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miſer aliquo extrudar hinc, ne accedã ad Bacchi-
dem.
Ut te quidem omnes dii, deæ, quantum eſt, Syre,
Cum iſtoc invento, cumque incepto perduint.
Hujusmodi mi res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnifices. S. is hinc quo dignus es?
Quam pene tua me perdidit protervitas! (modo?
C. Vellem hercle factũ: ita meritu'. S. meritu'? quo
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abiiſti: mihi
Amicam adduxti, quam non licitum eſt tangere.
S. Jam non ſum iratus: ſed ſcin' ubi nunc ſit tibi
Bacchis? C. apud nos. S. non. C. ubi ergo? S. a-
pud Cliniam. (deferes,
C. Perii. S. bono animo es: jam argentum ad eam.
Quod ei es pollicitus. C. garris. unde? S. à patre.
C. Ludis fortaſſe me. S. ipſa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo ſum. deamo te, Syre.
S. Sed pater egreditur. cave, quidquam admiratu'ſis,
Qua cauſſa id fiat; obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. UBi Clitipho nunc eſt? S. eccum me, inque.
CL. eccum hic tibi.
CH. Quid rei eſſet, dixti, huic? S. dixi pleraq; omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. i, quid ſtas lapis?
Quin accipis? CL. cedo ſane. S. ſequere hac me ocius:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illic, quod moremur diutius.

CH. Mi-

CH. Minas quidem jam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis apposcunt duo.
Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTVS IV. SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

M. MVlto omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse. C. ut errat! M. te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. invenisti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
C. Quæso, quid hominis es? M. quid? C. jamne oblitus es:
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid narras, Chreme?
Immo hæc quidem quæ apud me est, Clitiphonis est
Amica. ita ajunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et illũ ajunt velle uxorem, ut, cum desponderis,
Des qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
M. Id est profecto: id amicæ dabitur. C. scilicet
Daturum! M. ah, frustra igitur gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
C. Ægre? nimium illi Menedeme indulges. M. sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
C. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.
M. Dicam, quid deinde? C. me facturũ esse omnia,
Generum placere: postremo etiam, si voles,
Desponsam quoq; esse dicito. M. hem, istuc volueram.
C. Tanta ocius te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quam ocissime ut des. M. cupio. C. næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ut ut sunt, cautim, & paulatim dabis,

Si

Si sapies. M. faciam. C. abi intro: vide, quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. M. sane volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

M. EGo me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio: (Chremes
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator
Hoc mihi præstat. in me quidvis harũ rerũ convenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illũ nil potest: exuperat ejus stultitia omnia hæc.
C. Ohe, jam desine deos uxor gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio judicas,
Vt nil credas intellegere, nisi idem dictũ est centies.
Sed interim quid illic gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines, Chreme, cessare? C. hem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha, ha, hæ. M. quid risisti? C. servi venere in mentem Syri
Calliditates. M. itane? C. voltus quoque hominum fingit scelus.
M. Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. C. veterator. M. magi', si magi' noris, putes,
Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam ubi desponsam nunciasti filio,
Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neque ipse gnatus? M. nil prorsus, Chreme.
Magis unũ etiam instare, ut hodie conficerent nuptiæ.
C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.

Sed

Sed tûum ille quoq; yrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem ſuboleat amicam eſſe hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. mitto jam oſculari, atque amplexari: id nil puto.
C. Quid eſt, quod amplius ſimuletur? M. vah. C. quid eſt? M. audi modo:
Eſt mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro:
Huc eſt intro latus lectus, veſtimentis ſtratus eſt.
C. Quid, poſtquam hoc eſt factum? M. dictum factum, huc abiit Clitipho. (ta eſt illico.
C. Solus? M. ſolus. C. timeo. M. Bacchis conſecu-
C. Sola? M. ſola. C. perii. M. ubi abiere intro, operuere oſtium. C. hem!
Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? una mecũ ſimul.
C. Filii eſt amica Bacchis Menedeme: occidi.
M. Quamobrem? C. decem dierum vix mi eſt familia. (ſuo?
M. Quid? iſtuc times, quod operam amico ille dat
C. Imo quod amicæ. M. ſi dat. C. an dubium id tibi eſt?
Quenquamne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? M. ha, ha, hæ.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
C. Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedere, ubi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quæ vidi? væ miſero mihi.
At næ illud haud inultum, ſi vivo, ferent:
Nam jam. M. non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? C. præ iracundia
Menedeme non ſum apud me. M. tene iſtuc loqui?
Nonne id flagitium eſt, te aliis conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe te auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id, quod me feciſſe ajebas parum:
Fac, te patrem eſſe ſentiat: fac, ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
C. Imo abeat potius multo quovis gentium,
Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus,
Menedeme, mihi illæc vere ad raſtros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caves?
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen

Poſt, & id ingratum. C. ah neſcis, quam doleam.
M. ut lubet. (eſt,
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat noſtro? niſi quid
Quod malis. C. imo & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? C. dotis? M. ita dico. C. ah.
M. Chreme,
Ne quid vereare, ſi eſt minu': nil dos nos movet.
C. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decrevi ſatis:
Sed ita dictu opu' eſt, ſi me vis ſalvom eſſe, & rem,
& filium, (agis?
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. M. quam rem
C. Id mirari te ſimulato, & illũ hoc rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quam ob
rem id facias, neſcio. (laſcivia
C. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuria, &
Diffluit, retundã, redigam, ut, quo ſe vortat, neſciat.
M. Quid agis? C. mitte, ſine me in hac re gerere
mihi morem. M. ſino: (ceſſat, paret
Itane vis? C. ita. M. fiat. C. jam, ac uxorem ut ac-
Se. hic ita, ut liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? C. egone? ſi vivo, ad-
eo exornatum dabo, (mei:
Adeo depexum, ut dum vivat, meminerit ſemper
Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ita me dii ament) auderet facere hæc viduæ
Quæ in me fecit. (mulieri,

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

CL. ITane tandem quæſo eſt, Menedeme, ut pater
Tam in brevi ſpatio omnem de me ejecerit
animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris ad-
miſi miſer? (durius,
Volgo faciunt. M. ſcio tibi eſſe gravius multo, ac
Cui fit. verum ego haud minus ægre patior id, qui
neſcio? (volo. CL. hic
Nec rationem capio, niſi quod tibi bene ex animo
Patrem eſſe ajebas? M. eccum. CH. quid me incu-
ſas, Clitipho? (tuæ.
Quidquid ego hujus feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ
Ubi

Vbi te vidi animo esse omisso,&, suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem: (perdere.
Cepi rationem, ut neq; egeres, neque ut hæc posses
Vbi, cui decuit primo, tibi nō licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidiū, Clitipho, (didi.
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. CL. hei mihi. (Bacchidem.
CH. Satius est, quam te ipso hærede hæc possidere
S. Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens?
CL. Emori cupio. CH. prius quæso disce, quid sit vivere.
Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.
S. Here licetne? CH. loquere. S. at tuto. CH. loquere. S. quæ ista est pravitas. (CH. ilicet,
Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic?
Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu arā tibi,
Neque precatorem pararis. S. quid agis? CH. nil succenseo, (mihi.
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum, quod facio,
S. Abiit, vah! rogasse vellem. CL. quid Syre? S. unde mihi peterem cibum,
Ita nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.
CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mihi sit, Syre? (suritur os satis.
S. Modo liceat vivere, spes est. CL. quæ? S. nos e-
CL. Irrides in re tanta, neque me quidquam consilio adjuvas. (loquitur pater:
S. Imo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum
Et, quantū ego intellegere possum. CL. quid? S. non abierit longius.
CL. Quid id ergo? S. sic est, non esse horum te arbitror. CL. quid istuc Syre? tu dijudica.
Satin' sanus es? S. ego dicam quod mi in mentem:
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc, filia
Postquam est inventa vera, inventa est caussa, qua te expellerent.
CL. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas? (mnes filiis
CL. Non arbitror. S. nunc aliud specta: matres o-

In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. CL. verum. quid ergo nunc faciam, Syre? (lam.
S. Suspicionem quære ex illis istanc rem profer pa-
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut (hoc mihi in
Scibis cujus sis. CL. recte suades: faciam. S. sat recte
Mentem venit: namque adolescens, quam minima in spe situs erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.
Etiã haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio, adhuc quod factum est,
Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTVS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PRofecto, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali: (rit tibi
Idq; adeo miror, qui tam ineptum quidquam potue-
Venire in mentem, mi vir. C. oh, pergin' mulier esse? ullamne ego
Rem unquam volui, quin tu in ea mihi advorsatrix fueris Sostrata? at
Si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias. (nescio?
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego
C. Imo scis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.
S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.
C. Non postulo: jam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum S. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. C. subditum! ain' tu? S. certe sic erit,
Mi vir. C. confitere. S. au, obsecro te, istuc inimicis fiet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne non, cum velis, convincas esse illum tuum?

S. Quod

S. Quod filia est inventa? C. non, sed, quod magis credendum siet,
Quod est consimilis moribus, (bo-
Facile convinces ex te natū: nam tui similis est pro-
Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quam severus! rem cum videas, censeas.

ACTVS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. SI unquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro,
Ejus ut memineris, atq; inopis nūc te miserescat mei;
Quod peto, & volo, parenteis meos ut commonstres mihi. (tuum,
S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me, hoccine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atque ex hoc natus es:
Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam. CH. at
Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiā.
CL. Quos? CH. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede; & nostrum te esse credito.
CL. Non sunt hæc dicta parentis. CH. non, si ex capite sis meo (magis
Natus, item ut ajunt Minervam esse ex Iove, ea causa
Patiar Clitipho flagitiis tuis me infamem fieri.
S. Dî istæc. CH. nescio Deos: ego, quod potero enitar sedulo.
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri (rit.
Quomodo obsequare, & serves quod labore invene-
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbū turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. CL. eheu quam ego nunc totus displiceo mihi,
Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. Enimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum, (optume.
Nimisq; inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem,
Ipsos video. CH. ehem, Menedeme, cur non accersi
jubes (secro
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? S. mi vir, te ob-
Ne facias. CL. pater obsecro ut mi ignoscas. M. da
veniam, Chreme:
Sine te exorent. CH. egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens? (vom vis pater,
Non faciam. M. at nos non sinemus. CL. si me vi-
Ignosce. S. age, Chremes mi. M. age quæso, ne
tam obfirma te, Chreme.
CH. Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc
pertendere. (si facit id,
M. Facis ut te decet. CH. ea lege hoc adeo faciam,
Quod ego hunc æquom censeo. CL. pater, omnia
faciam: impera.
CH. Vxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio.
M. ad me recipio.
Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perii. S. an
dubitas Clitipho?
CH. Imo utrum vult? M. faciet omnia. S. hæc, dum
incipias, gravia sunt,
Dumq; ignores: ubi cognoris, facilia. CL. faciã pater.
S. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam
tu facile ames, (ginem,
Filiam Phanocratæ nostri. CL. rufam ne illam vir-
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum, pater.
CH. Eja, ut elegans est, credas animum ibi esse?
S. aliam dabo.
CL. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te, gnate. CL. Archonidis filiam.
S. Perplacet. CL. pater, hoc nunc restat. CH. quid?
CL. Syro ignoscas volo,
Quæ mea caussa fecit. CH. fiat, vos valete, & plaudite.

P. TE-

P. TERENTII

ADELPHI.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS. L. ÆMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO. P. CORNELIO AFRICANO ÆD. CVR. EGERE L. ATILIVS PRÆNESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS, MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRV. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

Personæ.

MICIO ſenex,
DEMEA ſenex,
SANNIO leno,
ÆSCHINVS adoleſcens,
SYRVS ſervus,
CTESIPHO adoleſcens,
SOSTRATA matrona,
CANTHARA nutrix,
PAMPHILA puerpera,
GETA ſervus,
HEGIO ſenex,
DROMO ſervus.

Personæ mutæ.

BABYLO.
STORAX ſervus.
PARMENO ſervus.

ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

DVos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Æschinum,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc cithariſtriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiaverat
Idem Æſchinus civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

MIcio, & Demea, duo diſſimillimo fratres ingenio fuere: ille urbanam vitam ſecutus eſt, hic ruſticam: ille cælebs vixit; hic uxorem duxit: ille ingenio leniſſimo, hic aſperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic ſævus etiam in ſuos: ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filii duo: ex quibus natu majorem Æſchinum ſibi adoptavit Micio, eumque ſecum in urbe liberaliſſime indulgentiſſimeque educavit: minorem Cteſiphonem ruri ſecum ſevere inprimis ac reſtricte habuit pater. Æſchinus multas meretrices, patre ad omnia connivente adamavit; multa convivia celebravit; quæ denique juventus fert, ea omnia non libere modo, ſed etiam licenter exercuit, poſtremo uſque eo progreſſus eſt: In virginem pauperculam quidem, ſed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata vidua ſancte ſecum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidiſſet, vim ei attulit, gravidamque fecit. venit poſtea ad matrem illius, veniam petens, pollicensque ſe puellam uxorem ducturum: ea fide data, & ignotum eſt, & tacitum. Cteſipho, cum in urbem inter-

interdum ventitaret, ipse quoq; citharistriæ cujusdam amore correptus est. totam ejus rei famam, ne qua emanaret, ac perveniret ad Demeam, in sese Æschinus transferebat. tandem cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii vendíturum minitaretur; adductus in summam desperationem Ctesipho jam de relinquenda patria cogitabat: cum Æschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Micionem objurgat, inclamat, testatur Deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scortator, quod nullius bonæ rei Æschinus foret, omnem in Micione uno hærere culpam. Diis gratias agere, quod ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi ac temperans esset; rei studeret, & famæ; illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam & fratris disciplinam. placat hominem, quantum in se est, Micio: jamque se ab eo expediverat, cum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret: raptam ab Æschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam è dolore laboraret. quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se vero, filiamque suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat, Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere. interea audierat Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione affuisse: jamque totus in fermento, ut ajunt, erat; cum ei Syrus servus vaferrimus, mendaciolum adspergit: venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse objurgatum Æschinum; multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in præfecturam suam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quod unum saltem haberet, in quo exstaret paternæ severitatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de constuprata per vim ab Æschino, Pamphila intelligit. denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obvium habuit mercenarium à villa, ex quo suscitatus de filio, accipit, non esse ruri. redit ad Syrum, à quo ei rursus novum

mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur. quærit, ubi fratrem reperire posset, id vero ita indicavit Syrus, ut infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne opidum perreptaverit. interea Micio omnium ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, jacentes jam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmaverat, tristitia ac mœrore confectas recreaverat, pollicitus, se Æschino, Pamphilam uxorem daturum. venit Demea. clamor, jurgium, convicia. etiam eo præsente, servulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat: ille cum subito per vim in ædes irrupisset, quem jampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, & suaviter potitantem deprehendit. ibi vero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. satis diu vociferatus cum esset; tandem placida & composita Micionis oratione eo perducitur, ut, deposita vetere sævitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. itaque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Micio ipse Sostratam ducit uxorem; Hegioni datur, unde vivat; Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur. cum Micio, ceterique omnes, sed tamen præcipue Micio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; gravi & cordata oratione claudit fabulam Demea; si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia vivere, si totam rem heluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, quam aliorum interesse: sin corrigi se in loco, & modice coërceri atque admoneri velint, eum esse se, qui id præstare possit. permittuntur ei omnia, ita fabula concluditur.

PROLOGVS.

Postquam poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos: verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentia est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assidueque una scribere,
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Vestra poëtæ ad scribendum augeat industriam.

ACTVS I. SCENA I.

MICIO.

Storax. non rediit hac nocte à cœna Æschinus,
Neque servulorũ quisquam, qui advorsum ierant.
Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam,
Aut ubi si cesses, evenire ea satiu' est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat,
Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quemquamne hominem in animum
instituere, aut Pa-

Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?
Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. jam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia:
Ruri agere vitam, semper parce ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
Pudore & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo quam metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt neque placent.
Venit ad me sæpe clamans, quid agis, Micio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipse est durus, præter æquomq;, & bonum:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quot fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit,
Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo ajebam? & certe is est.
Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
Iurgabit. salvom te advenire Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MICIO.

D. Ehem, opportune: te ipsum quærito.
M. Quid tristis es? D. rogas me, ubi nobis Æschinus
Siet? quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?
Quid fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: nec metuit quenquam: neq; legem putat
Tenere se ullam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designavit? M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Mulctavit usque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissume
Factum esse. hoc advenienti quot mihi, Micio,
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum hujus simile factum? hæc cum illi, Micio,
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
M. Homine imperito nunquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
D. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc male judicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non sivit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Injurium est: nam si esset unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras,
Alieniore ætate post faceret tamen.
D. Pro Iupiter, tu me homo adigis ad insaniam.
Non est flagitiũ facere hæc adolescentulum? M. ah,
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, ubi erit commodum;

Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, diis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:
Te plura in hanc rem peccare ostendam. D. hei mihi.
Pater esse disce ab illis qui vere sciunt.
M. Natura tu illi pater es, consiliis ego.
D. Tun' consulis quidquam? M. ah, si pergis, abiero.
D. Siccine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est: verũ Demea
Curemus æquam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Micio.
M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum unum posthac. M. rursum Demea
Irascere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
Ægre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum vis curem: curo: & est diis gratia,
Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
Posterius: nolo in illum gravius dicere.
M. Nec nihil, neq; omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, advorsor sedulo, & deterreo.
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. etsi Æschinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem? aut cui nõ dedit
Aliquid? postremo nuper (credo jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTVS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINVS.

S. OBsecro, populares, ferte misero atque innocenti auxilium:

Subvenite inopi. Æ. otiose nunc jam illico hic consiste : (adero, hic te
Quid respectas? nihil pericli est. nunquam, dum ego
Tanget. S. ego istam inviti' omnibus.
Æ. Quanquam est scelestus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet. (meûm,
S. Audi, Æschine, ne ignarum fuisse te dicas morum
Ego leno sum. Æ. scio. S. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quod te posterius purges, nolle hanc injuriã mihi
Factam esse : hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus persequar : (feceris.
Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi male-
Novi ego vestra hæc : nollem factum : dabitur jusjurandum, esse te (ceptus modis.
Indignum injuria hac; indignis cum egomet sim ac-
Æ. Abi præstrenue, ac fores aperi. S. cæterum hoc nihil facis.
Æ. I intro nunc jam. S. at enim non sinam. Æ. accede illuc Parmeno, (volo,
Nimiũ abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam demoveas tuos, (mala hæreat.
Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in
S. Istuc volo ergo ipsum experiri. Æ. hem serva. omitte mulierem.
S. O facinu' indignum. Æ. geminabit, nisi caves, S. hei misero mihi.
Æ. Non innueram : verum in istam partem potius peccato tamen :
I nunc jam. S. quid hoc rei est ; regnum ne Æschine hic tu possides ?
Æ. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
S. Quid tibi rei mecum est ? Æ. nihil. S. quid ? nostin' qui sim ? Æ. non desidero.
S. Tetigin' tui quidquam ? Æ. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi ? (heic convicium:
Responde. Æ. ante ædeis non fecisse erit meliu'
Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, atque ibi
Vsque ad necem operiere loris. S. loris liber? Æ. sic erit. S. O

S. O hominem impurum! hiccine libertatem ajunt
æquam esse omnibus? (jam.
Æ. Si satis jam debacchatus es leno, audi si vis nunc
S. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? Æ.
Mitte ista, atque ad rem redi.
S. Quam rem? quo redeam? Æ. jamne me vis dicere quod ad te attinet?
S. Cupio, æqui modo aliquid. Æ. vah, leno iniquus me non volt loqui. (scentium,
S. Leno sum, fateor, pernicies communis adole-
Perjurus, pestis: tamē tibi à me nulla est orta injuria.
Æ. Nam hercle etiam hoc restat. S. illuc quæso redi, quo cœpisti, Æschine. (male:
Æ. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat
Argenti tantum dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere,
Coges me? Æ. minime. S. namque id metui. Æ. neque vendundam censeo, (manu.
Quæ libera est: nam ego illam liberali assero caussa
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an caussam meditari tuam. (Iupiter!
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. prô supreme
Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meā;
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi. (tradier.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat. (hæc hariolor.
Age jam cupio, modo si argentum reddat. sed ego
Vbi me dixero dare tanti, testeis faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat: quanquam injurium est. (occeperis,
Verum cogito id quod res est. quando eum quæstum
Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTVS II. SCENA II.

SYRVS, SANNIO.

SY. TAce, egomet conveniam jam ipsum: cupide accipiat jam faxo, atque etiam

Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est,
quod te audio (di iniquius
Cum hero nescio quid concertasse? S. nunquam vi-
Concertationem comparatam, quam hæc hodie inter nos fuit. (sumus.
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi
Sy. Tua culpa. Sa. quid agerem? Sy. adolescenti morem gestum oportuit.
Sa. Qui potui melius? quin hodie usque os præbui.
S. age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum est lucrum. hui,
Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime; (non emo.
Ne non tibi istuc fœneraret? Sa. ego spem pretio
Sy. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio. (eo astutus fui,
Sa. Credo istuc melius esse: verum ego nunquã ad-
Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
Sy. Age, novi tuum animum: quasi quidquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare: præterea autem te ajunt proficisci Cyprum. Sa. hem.
Sy. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc scio, (hoc ages.
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen
Sa. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt. Sy. timet:
Injeci scrupulum homini. Sa. ô scelera! illud vide,
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porro Cyprum,
Ni eo ad mercatum venio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quam aut hic manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. Iamne enumerasti id quod ad te rediturũ putes?
Sa. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?
Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?
Sy. Labascit. unum hoc habeo: vide si satis placet:

Potius, quam venias in periclum, Sannio,
Serves ne, an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. S. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. ut lubet.
Nunquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quæso, Syre,
Vt ut hæc sunt facta, potius, quam lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre,
Scio te non usum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam. sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. SA. quid, quod te oro? SY. paulisper mane.

ACTVS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. ABs quivis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimvero id demum juvat, si, quem æquom est facere, is bene facit. (scio:
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certo
Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror, (principem.
Fratrem homini nemini esse primarum artiū magis
S. O Ctesipho. C. O Syre, Æschinus ubi est? S. ellum, te expectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid fit? illius opera, Syre, nunc vivo: festivum caput!
Omnia sibi qui postputarit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit,
S. Nihil pote supra. C. sed quidnam fores crepuit?
S. mane mane, ipse exit foras.

ACTVS II. SCENA IV.

ÆSCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

Æ. VBi ille est sacrilegus? SA. me quærit. num quidnam effert? occidi:

Nil video. Æ. ehem opportune, te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte vero tristitiem tuam.
C. Ego illam vero omitto, qui te fratrem habeam quidem. ô mi Æschine! (plius,
O mi germane! ah vereor coram in os te laudare am-
Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes. (nos, Ctesipho.
Æ. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter
Hoc mihi dolet, nos pene sero scisse, & pene in eum locum (xiliarier.
Rediisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent au-
C. Pudebat. Æ. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob parvolam
Rem pene è patria! turpe dictu. deos quæso ut istæc prohibeant. (mitis est.
C. Peccavi. Æ. quid ait tandē nobis Sannio? Sy. jam
Æ. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad illam Ctesipho.
Sa. Syre insta. Sy. eamus: namque hic properat in Cyprum. Sa. ne tam quidem, (time.
Quamvis etiam maneo otiosus hic. Sy. reddetur, ne
Sa. At ut omne reddat. Sy. omne reddet, tace modo, ac sequere hac. Sa. sequor.
C. Heus, heus, Syre. Sy. hem quid est? C. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quam primum absolvitote, ne, si magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.
Sy. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera (sonio.
Ego jam transacta re convortam me domū cum ob-
C. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. OBsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. quid fiet, rogas? (piunt primulum.
Recte ædepol spero. S. modo dolores, mea tu, occi-
C. Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris.

S. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autem hic non adest; (Æschinum.
Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat
C. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum intermittit diem, (est remedium.
Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum
C. E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera: (potissimum,
Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet
Talem, tali genere, tali animo, natũ ex tanta familia.
S. Ita pol, ut dicis: salvus nobis, deos quæso, ut siet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

G. NUnc illud est, quod, si omnes omnia sua consilia conferant, (ferant.
Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil af-
Quod mihique, heræque, filiæque herili est. væ misero mihi, (potest;
Tot res repente circumvallant, unde emergi non
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? ô scelera, ô genera sacrilega, ô hominem impium.
S. Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam? (misericordia
G. Quem neq; fides, neque jusjurandum, neque ulla
Repressit, neque reflexit, neque quod partus instabat prope, (intellego
Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non
Satis, quæ loquatur. C. propius, obsecro, accedamus, Sostrata. G. ah, (cundia.
Me miserum, vix sum compos animi: ita ardeo ira-
Nihil est, quod malim, quam totam familiam dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens: (modo.
Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, capite primum in terram statuerem,

Ut

Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi oculos eriperem, post hæc præcipitem darem: (sternerem.
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & pro-
Sed cesso hoc malo heram impertiri propere? S. revocemus. Geta. G. hem,
Quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te ipsam quærito:
Te expecto: oppido opportune te obtulisti mi obviã
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animam recipe. G. prorsu'. S. quid istuc prorsus ergo est? G. periimus: (jam Geta?
Actum est. S. obsecro te quid sit. G. jam. S. quid
G. Æschinus. S. quid ergo is? G. alienu' est ab nostra familia. S. hem. (mihi.
Perii, quare? G. amare occepit aliam. S. væ miseræ
G. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.
S. Satin' hoc certum? G. certum. hisce oculis egomet vidi Sostrata. S. ah,
Me miseram, quid credas jam? aut cui credas? nostrum ne Æschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opesque omnes sitæ erant,
Qui sine hac jurabat se unũ nunquam victurũ diem,
Qui in sui gremio positurũ puerũ dicebat patris, ita
Obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu', porro prospice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi homo, sanun' es?
An hoc proferendum tibi usquam esse videtur? G. mihi quidem non placet. (indicat
Iam primum, illũ alieno animo à nobis esse, res ipsa
Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio; (maxume.
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si
Fateatur, cum amet aliam, nõ est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah, minime gentium:
Non faciam. G. quid ages? S. proferam. G. hem, mea Sostrata vide quam rem agas.

 S. Pe-

S. Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc, quo nunc sita est. (dos erat,
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei
Periit: pro virgine dari nuptum non potest: hoc relliquum est, (ferat.
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem ami-
Postremo, quando ego conscia mi sum, à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercesse illa aut me indignam; experiar, Geta.
G. Quid istic? accedo, ut melius dicas. S. tu, quantum potest, abi, (ordine:
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxume.
G. Nam hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu, mea Canthara; (ra nobis fiet.
Curre, obstetricem accerse, ut, cũ opus sit, ne in mo-

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA, SYRUS.

D. DIsperii: Ctesiphonem audivi filium
Una fuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicujus rei est, etiam eũ ad nequitiem abducere,
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquo. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo jam, ubi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam id me velle.

ACTUS III. SCENA IV.

SYRUS, DEMEA.

S. OMnem rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. pro Iupiter,
Hominis stultitiam. S. collaudavit filium:
Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.
D. Disrumpor. S. argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sane est ex sententia. D. hem,
Huic mandes, si quid recte curatum velis.

S. Hem

S. Hem Demea, haud aſpexeram te : quid agitur ?
D. Quid agatur ? voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. S. eſt hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Abſurda. piſces cæteros purga Dromo :
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Tantiſper : ubi ego rediero, exoſſabitur :
Prius nolo. D. hæccine flagitia ? S. mihi quidem non placent :
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre. D. dii voſtram fidem !
Vtrum ſtudione id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum ? væ miſero mihi,
Videre videor jam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. S. ô Demea,
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D. quid ? iſtæc jam penes vos pſaltria (eſt?
S. Ellam intus. D. eho, an domi eſt habiturus? S. credo, ut eſt
Dementia. D. hæccine fieri ? S. inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. D. fratris me quidem
Pudet, pigetque. S. nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc; pernimiũ intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es :
Ille ſomnium. ſineres vero illum tu tuum
Facere hæc ? D. ſinerem illum ? aut non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quam ille quidquam cœperit ?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras ? D. ſic ſiet
Modo, ut nunc eſt. S. ut quiſque ſuum velt eſſe, ita eſt.
D. Quid enim ? vidiſtin' hodie ? S. tuumne filium?
(Abigam hunc rus) jam dudum aliquid ruri agere arbitror,
D. Satiꝰ ſcis ibi eſſe ? S. oh. quem egomet produxi. D. optume eſt.
Metui, ne hæreret hic. S. atque iratum admodum.
D. Quid autem ? S. adortus jurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D. ain' vero ? S. vah, nil reticuit :
Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit
Homo de improviſo, cœpit clamare, Æſchine
Hæccine flagitia facere te ? hæc te admittere

Indigna genere nostro? D. oh, lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Salvos sit: spero, est similis majorum suum. S. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phi,
Domi habuit unde disceret. D. fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. recte sane. D. hoc fugito. S. callide.
D. Hoc laudi est. S. istæc res est, D. hoc vitio datur.
S. Probissume. D. porro autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti: & quod queo,
Conservis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautũ est parum:
Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, & moneo quid facto usu' sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verum quid facias? ut homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc ibis? D. recta. S. nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?
D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit; illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, quem video procul? est ne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est. vah.
Homo amicu' nobis jam inde à puero. dii boni,
Næ illiusmodi jam magna nobis civium
Penuria est. antiqua homo virtute ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Restare video, vah, vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut salutem, & conloquar.

ACTVS

ACTVS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

H. PRo dii immortales, facinus indignum. Geta,
Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ô Æschine
Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet.
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi!
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.
H. Ni faciet quæ illos æquom est, haud sic auferent.
G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit senex,
Si deseris tu, periimus. H. cave dixeris:
Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.
D. Adibo. salvere Hegionem plurimum
Iubeo. H. oh, te quærebam ipsum, salve, Demea.
D. Quid autem? H. major filius tuus Æschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
D. Quid istuc? H. nostrum amicum noras Simulum, atque
Æqualem? D. quid ni? H. filiam ejus virginem
Vitiavit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea
Quod est gravissimum. D. an quid est etiam amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est.
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultra, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu gravida facta est: mensi' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Paravit, quicum vivat, illam deserit.
D. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci: quære rem.

G. Imo hercle extorque, nisi ita factum est, Demea:
Postremo non negabit, coram ipsum cedo.
D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. P. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serva me, obsecro. H. hem!
Numnam illa quæso parturit? G. certe Hegio. H. hem!
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea:
Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum ut fiant, deos quæso, ut vobis decet.
Sin aliter animus voster est, ego Demea
Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una à pueris parvoli
Sumus educti: una semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quam illas deseram.
Quid mihi respondes? D. fratrem conveniã, Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quam vos facillime agitis, quam estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
H. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
D. Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modo
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

Bono animo fac sis Sostrata, & istam, quam potes,
Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est,
Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re ejus sententia est;
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTVS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRVS.

C. AIn' patrem hinc abiisse rus? S. jamdudum. C. dic sodes. S. apud
Villam est. nunc cum maxume operis aliquid facere credo. C. utinam quidem.
Quod cum salute eju' fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere. (nam hunc diem
S. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. C. ita:
Misere nimis perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia degere: (prope est.
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia
Quod si abesset longius. (iterum.
Prius nox oppressisset illic, quam huc reverti posset
Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio: (vidi die.
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non
Quid dicam? S. nihilne in mentem? C. nunquam quidquam. S. tanto nequior. (postea?
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid
S. Hisce opera ut data sit. C. quæ non data sit? non potest fieri. S. potest. (Syre?
C. Interdiu: sed si hic pernocto, caussæ quid dicam,
S. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo. C. quo modo?
S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum: (crumæ cadunt,
Virtutes narro. C. meas? S. tuas. homini illico la-
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. C. quidnam est? S. lupus in fabula.
C. Pater adest. S. ipsu'st. C. Syre, quid agimus? S. fuge modo intro: ego videro.
C. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? S. potiu' ut desinas?

ACTVS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

D. NÆ ego homo sum infelix! primum fratrem nusquam invenio gentium:

Præ-

Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse rure: nec, quid agam, scio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verum. C. perii. S. quin tu animo bono es. (cernere:
D. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis de-
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porro obnuncio: ægre solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si forte frater redierit, viso. C. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces? (committam tibi.
Ego cavebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amovebo. D. sed eccum sceleratum Syrum. (potest.
S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit,
Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid (frater domi?
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est
S. Quid, malũ, bone vir mihi narras? equidem perii.
D. quid tibi est? (psaltriam
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam
Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide ut discidit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modo
Produxe ajebas? S. factũ: verũ post venit insaniens:
Nil pepercit. non puduisse verberare hominẽ senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te judico.
S. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquam, quia miseram mulierem & me servolum.
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter!
D. Non potuit melius: idem quod ego sensit, te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus? S. non est. D. ubi illum quæram, cogito.

S. Scio

S. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. at nomen nescio (locum.
Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergo
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?
D. quid ni noverim?
S. Præterito hac recta platea sursum: ubi eo veneris,
Clivos deorsum vorsus est, hac præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S. illic, ubi etiam caprificu' magna est.
D. novi. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est pervium. S. verum hercle. vah, sum redi.
Censen' hominem me esse? erravi, in porticum rur-
Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini hujus ditis ædes? D. scio. S. ubi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea; ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quam ad portam venias, apud ipsum lacum (ibi facit?
Est pistrilla, & exadvorsum est fabrica: ibi est. D. quid
S. Lectulos in sole iliguis pedibus faciundos dedit.
D. Vbi potetis vos? bene sane. sed cesso ad eum pergere? (cernium.
S. I sane, ego te exercebo hodie, ut dignus es, sili-
Æschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi:
Nam jam adibo, atque unum quodque, quod quidem erit bellissimum, (eam diem.
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc produ-

ACTVS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

M. EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere, Hegio. (est, corrigo:
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum
Nisi si in illo me credidisti esse hominum numero, qui ita putant (stulant;
Sibi fieri injuriam, ultro si quam fecere ipsi expo-
Et ultro accusant: id quia non est à me factum, agi' gratias? H. Ah,

H. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum. (Micio,
Sed quæso, ut una mecum ad matrem virginis eas,
Atq; istæc eadem, quæ mhi dixti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.
M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus. H. bene facis: (miseria
Nam & illi animum jam rellevabis, quæ dolore, ac
Tabescit, & tu officio fueris functus. sed si aliter putas, (H. bene facis:
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. imo ego ibo.
Omnes, quibu' res sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis;
Propter suã impotentiam, se semper credũt neglegi.
Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placabilius est. (tro. M. maxume.
M. Et recte, & verũ dici. H. sequere me ergo hac in-

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DIscrucior animi. hoccine de improviso mali mihi objici (certum siet?
Tantum, ut neq; quid de me faciam, neq; quid agam,
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore (modo
Consistere nihil consilii quicquam potest. Vah quo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc forte ea ad obstetricem missa erat, ubi eam vidi, illico (siet:
Accedo, rogito, Pamphila, quid agat, jam partus ad-
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi, jam, Æschine, (fides.
Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc

Nunc quid faciam? dicamne fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquam efferri. age, mitto: fieri potis est, uti ne qua exeat.
Ipsum id metuo uti credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, ut ut
Erat gesta, indicasse: exorassem ut eam ducerem domum.
Cessatum est usque adhuc: nunc porro, Æschine, expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores:
Perii, horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser.
Heus, heus: Æschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

ACTVS IV. SCENA V.

MICIO, ÆSCHINVS.

M. ITa uti dixi, Sostrata,
Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sunt, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit? Æ. pater hercle est: perii. M. Æschine.
Æ. Quid huic hic negoti est? M. tunc has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidē hoc nunquā mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? Æ. non equidem istas, quod sciam.
M. Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salva res est. Æ. dic sodes pater,
Tibi vero quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc advocatum sibi. Æ. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nosse te, & certe scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. Æ. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:

Huic leges cogunt nubere hãc. Æ.perii.M.quid est?
Æ. Nil: recte, perge. M. is venit, ut secum avehat:
Nam habitat Mileti. Æ. hem, virginem ut secum avehat?
M. Sic est. Æ. Miletum usque, obsecro? M. ita.
Æ. animo male est. (enim:
Quid ipse? quid ajunt? M. quid illas censes? nihil
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Æ. Eho nonne hæc justa tibi videntur postea?
M. Non. Æ. obsecro non? an illam hinc abducet pater? (riter,
M. Quid ni illam abducat? Æ. factum à vobis du-
Immisericorditerque, atque etiam, si est pater,
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
M. Quam ob rem? Æ. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consuevit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat).
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret expectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, advorsum ne illum caussam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed quid, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Æ. pater obsecro, ausculta. M. Æschine, audivi omnia, (mihi.
Et scio: nam amo te: quo magis, quæ agis, curæ sunt
Æ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater, (menter dolet,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehe-
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiasti, quam te jus non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fece-

Fecere alii sæpe, item boni. at postquã evenit, cedo,
Nunquid circumspexti? aut nunquid tute prospexti tibi,
Quid fieret, qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere: (cere:
Qua rescirerem. hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos? (os?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem!
M. bono animo es, inquam. Æ. pater
Obsecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? Æ. nescio: (magis.
Nisi, quia tam misere hoc esse cupio verũ, eo vereor
M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.
Æ. Quid? jamne uxorem? M. jam. Æ. jam?
M. jam quantum potest. Æ. di me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te quam oculos nunc amo meos.
M. Quid? quam illam? Æ. æque. M. perbenigne. Æ. quid? ille ubi est Milesius? (abi pater:
M. Abiit, periit, navem ascendit: sed cur cessas? Æ.
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,
Quo vir melior multo es quam ego sum, obtemperaturos magis. (ut dixi, si sapis.
M. Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parentur: fac tu,
Æ. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem! (ram,
Itaq; adeo magnam mi injecit sua commoditate cu-
Ne forte imprudens faciã, quod nolit. sciens cavebo.
Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet sim.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEfessus sum ambulando. ut Syre te cum tua
Monstratione magnus perdat Iupiter.

Perreptavi usq; omne oppidum, ad portam, ad lacũ,
Quo non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse ajebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO, DEMEA.

M. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum. te jam dudum quæro, Micio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova,
Capitalia. M. ohe, jam. D. ah nescis qui vir siet.
M. scio.
D. O stulte, tu de psaltria me somnias (scio.
Agere. hoc peccatum in virginem est civem. M.
D. Ohe, scis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.
D. Puer natus est. M. dii bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. Audivi. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Iupiter,
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias? si non ipsa re tibi dolet,
Simulare certe est hominis. M. quin jam virginem
Despondi: res composita est; fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt homini.
D. cæterum
Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
D. Corrector! nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquo abjicienda est; si non pretio, gratiis.
M. Neque est, neque illam sane studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prô divûm fidem,
Meretrix & mater familias una in domo?

M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ita me dii ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
M. Cur non? D. & nova nupta eadem hæc discet? M. scilicet. (D. probe?
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe.
M. Et tu nobiscum una, si opus sit. D. hei mihi!
Non te hæc pudent? M. jam vero omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, post huc redeo. D. ô Iupiter!
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans. ipsa, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS V. SCENA I.

SYRVS, DEMEA.

S. ÆDepol, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administrasti tuum:
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. ecce autem hic adest
Senex noster. quid fit? quid tu es tristis? D. oh scelus!
S. Ohe, jam tu verba fundes hic sapientia?
D. Tun'? si meus esses. S. dis quidem esses, Demea.
Ac tuam rem constabilisses. D exemplum omnibus
Curarem, ut esses. S. quamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta? S. sane nollem huc exitum.

ACTVS V. SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. HEus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas. S. abi.
D. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil. D. eho carnufex,
Est Ctesipho intus? S. non est. D. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster parvolus, (te me.
Nostin'? D. jam scibo. S. quid agis? quo abis? D. mit-

S. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? S. abit.
Ædepol comissatorem haud sane commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquo abeam, atq; edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS V. SCENA III.

MICIO, DEMEA.

M. PArata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. quisnam à me pepulit tam graviter
fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M. hem tibi,
Rescivit omnem rem: id nunc clamat: ilicèt:
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum. responde. M. factum est, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Micio? nam qui minus
Mihi idem jus æquom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc
quidem est,
Communia esse amicorum inter se omnia.
D. Facete: nunc demum istæc nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites.
Tu illos duo olim pro re tolerabas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturũ: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles

In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
Scio: istuc ibam. multa in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibu' conjectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quo dissimilis res sit, sed quod, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: ut confidam fore ita,
Vt volumus. video sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulo. ô noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D. ne nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,
Non fiet. mitte jam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert.
Faciundum est: cæterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. imo de nocte censeo:
Hodie modo hilarum te face. D. & istam psaltriam
Vna illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
Eo prorsus pacto illi alligaris filium. (que
Modo facito, ut illam serves. D. ego istuc videro: at-
Illi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso, faciam, ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atq; atram, quam carbo est.
M. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa una cubet.
D. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. M. ah pergisne? D. jam desino. (diem.
M. I ergo intro, &, cui rei est, ei rei hunc sumamus

ACTVS V. SCENA IV.

DEMEA.

NVnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,

Quin res, ætas, uſus, ſemper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repu-
dies.
Quod mi evenit nunc. nam ego vitam duram, quam
vixi uſque adhuc, (ipſa repperi,
Prope jam decurſo ſpatio mitto. id quamobrem? re
Facilitate nihil eſſe homini melius, neque clemen-
tia. id (noſcere.
Eſſe verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile eſt
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omni-
bus: (amant.
Sibi vixit: ſibi ſumptum fecit. omnes bene dicunt,
Ego ille agreſtis, ſævus, triſtis, parcus, truculentus,
tenax,
Duxi uxorem. quam ibi miſeriam vidi? nati filii,
Alia cura: eja autem, illis dum ſtudeo ut quamplu-
rimum (meam:
Facerem, contrivi in quærundo vitam atque ætatem
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur com-
moda? (mnia:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia o-
Illum diligunt: apud illum ſunt ambo, ego deſer-
tu' ſum: (ctant ſcilicet:
Illum, ut vivat, optant, meam autem mortem expe-
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu. miſeriam omnem ego capio, hic po-
titur gaudia. (poſſiem
Age, age, jam experiamur porro contra, & quid ego
Blande dicere, aut benigne facere, quando huc pro-
vocat. (ſtulo.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi po-
Si id fit dando atque obſequendo, non poſterioreis
feram. mus.
Deerit. id mea minime refert, qui ſum natu maxu-

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS, DEMEA.

S. HEus, Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ô Syre noſter, ſalve, quid
fit? quid agitur?

S. Recte.

S. Recte. D. optume est. jam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam: ô noster. quid fit? quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre,
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem
Accersant. sed eccum Demeam. salvos sies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi est profecto servus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita uti tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis, (mas.
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existu-
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

Æ. OCcidunt me equidem. dum nimi' sanctas nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur, Æschine? Æ. hem, pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle vero & animo, & natura pater,
Qui te plus quam oculos hosce. sed cur non domum (ræ est,
Uxorem accersis? Æ. cupio: verum hoc mihi mo-
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? Æ. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam jube dirui
Quantum potest: hæc transfer, unam fac domum:
Transduce & matrem, & familiam omnem ad nos. Æ. placet,
Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum

Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ergo? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dii tibi, Demea,
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu, quid ais? Æ. sic opinor. D. multo rectiu' est,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum Micio egreditur foras.

ACTUS V. SCENA VIII.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

M. JUbet frater? ubi is est? tu jubes hoc, Demea?
D. Ego vero jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quam maxume unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. Æ. ita quæso, pater.
M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis decet.
Primum hujus uxoris est mater. M. quid postea?
D. Proba & modesta. M. Ita ajunt. D. natu grandior. (est:
M. Scio. D. parere jam diu hæc per annos non pot-
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit? (dare.
D. Hanc te æquom est ducere, & te operam, ut fiat,
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem huic, asine, auscultas? D. nihil agis.
Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem, mi pater. (nus es?
M. Insanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. sati' sa-
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo (auctores mihi?
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis
Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor, puer.
D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi non hoc sit maxumum.
D. Da veniam. Æ. ne gravere. D. fac, promitte. M. non omittis?
Æ. Nisi te exorem. M. vis hæc quidem est. D. age, age, prolixe, Micio. M. Etsi

M. Etsi hoc pravom, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea (facis:
Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. Æ. bene
Merito te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo. (xumus,
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est pro-
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M: Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras: (multum fiet,
Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur. (Micio,
Postremo non meum illud verbum facio, quod tu,
Bene, & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet (Micio.
Effugere. dictum est vere, & re ipsa fieri oportet,
M. Quid istic? dabitur, quandoquidem hic volt. Æ. mi pater.
D. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore & animo. M. gaudeo.
D. Suo sibi gladio hunc jugulo.

ACTVS V. SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINVS.

S. Factum est, quod jussi, Demea.
D. Frugi homo es. ego ædepol hodie mea quidem sententia (rum?
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. istunc libe-
Quodnam ob factum? D. multa. S. ô noster, Demea, ædepol vir bonu' es.
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulo,
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia. (fide
D. Res apparet, & quidem porro. obsonare, cum
Scortũ adducere, apparare de die convivium: (caput!
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ô lepidũ
D. Postremo hodie in psaltria ista emunda hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt:

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio. M. si quidem (ne facis:
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me, liber esto. S. be-
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.
D. Gaudeo. Æ. & ego. S. credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut (D. optumam
Phrygiam uxorem meam una mecũ videam liberam.
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo hujus filio (ferio,
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle vero
Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo à me argentum, quanti est, sumito. (ferant.
S. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata ad-
M. Syre, processisti hodie pulchre. D. siquidem porro, Micio, (præ manu
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum
Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. M. istoc vilius.
Æ. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modo. Æ. age, pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. ô vir optime. Æ. ô pater mi festivissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit tuos? (dicam tibi.
Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? D.
Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festivum putant,
Id non fieri ex vera vita, neq; adeo ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Micio.
Nũc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine, (sequor:
Quia non justa injusta prorsus omnia, omnino obse-
Missa facio, effũdite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minu' videtis, magis impense cupitis, consulitis parũ,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco; (mittimus:
Ecce me, qui id faciam vobis. Æ. tibi, pater, per-
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat. finem in istac faciat. M. istuc recte. plaudite.

P. TERENTII

HECYRA.

ACTA LVDIS ROMANIS. SEX. IVLIO CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA ÆDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARIBVS. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO. Q. FVLVIO, L. MARCIO ÆDILIBVS CVRVLIBVS.

Personæ.

PROLOGVS.
PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO ſervus.
LACHES ſenex.
SOSTRATA mulier.
PHIDIPPVS ſenex.
PAMPHILVS adoleſcens.
MYRRHINA mulier.
SOSIA ſervus.
BACCHIS meretrix.

Personæ mutæ.

PHILVMENA.
SCIRTVS puer.

HECYRÆ
ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejusque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat, Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit, Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

Alind,

M. ANT. MVRETI.

Pamphilus, Lachetis è Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis & Myrrhinæ filiam, incidit, eamque in via per vim compressit: atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit. in illa autem lucta etiam annulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit. paullo post pater eum, tum ut à meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat: ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longe aliter, ac putabatur, etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem uxoriam, quique avellere se derepente à Bacchidis amore non posset, ita dormit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod ea viva nunquam

se uxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placida & obsequens esse cœpit. eo factum est, ut Pamphilus ei se paullatim subduxerit, quamque prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus inprimis suæ conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerserent. respondetur, ægrotam esse. it, ut eam saltem viseret. non admittitur. Phidippus accusare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere. illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. interea rediit Pamphilus, atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu levaretur. cum igitur, videndi cupidus, (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui vehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita videretur: sed tamen ne famam illius proderet, ita se facturum recipit. cum igitur neque vellet uxorem recipere, neque rursum veram afferret caussam: suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de caussa ab uxore abhorrere; accersitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus: ea, cum se illi purgasset, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere. ingreditur, anulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum, sibi dederat Pamphilus. is anulus effecit, ut vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam cognosceretur. Lætus Pamphilus & uxorem & filium recipit.

PRO-

PROLOGUS.

Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est nova, novum intervenit vitiũ & calamitas,
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc plane est pro nova:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi,
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primum Cæcilii didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuria advorsarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musica.
Quod si scripturam sprevissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset, potius quam in negotio;
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea caussa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intellegentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit exspectatio:
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores. populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.

Interea

Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt, otium, & ſilentium eſt.
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos. facite, ut veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque ſit.
Si nunquam avare ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quam maxume ſervire veſtris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in veſtram commiſit fidem,
Ne eum circumventum inique irrideant.
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite, & ſilentium
Date, ut lubeat ſcribere aliis, mihique ut diſcere
Novas expediat poſthac, pretio emptas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

P. PEr pol quam paucos reperias meretricibus
Fideleis evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quam ſancte, ut quivis facile poſſet credere,
Nunquam illa viva ducturum uxorem domum:
En duxit. S. ergo propterea te ſedulo
Et moneo, & hortor, ne cujusquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemquem nacta ſis.
P. Utin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, ſcito, ad te venit,
Quin ita paret ſeſe, abs te ut blanditiis ſuis
Quam minimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu amabo non contra inſidiabere?
P. Tamen eandem pol eſſe omnibus, injurium eſt.
S. Injurium eſt autem ulciſci advorſarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipſos capi?
Eheu me miſeram, cur non aut iſtæc mihi
Ætas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. SEnex ſi quæret me, modo iſſe dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? ſi quæret me, uti

Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Alias ut uti possim caussa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
Philotis, salve multum. PH. ô salve, Parmeno.
S. Salve, mecastor, Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
PH. Minime me equidem oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest,
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter vos libere convivium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. PA. haud opinor commode
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid negoti hoc? modo quæ narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hac viva posset animum inducere
Vxorem habere. PA. habere autem? PH. eho, tu, an non habet?
PA. Habet, sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
PH. Ita dii deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.
PA. Non est opus prolato hoc: percontarier
Desiste. PH. nempe ea caussa, ut ne id fiat palam.
Ita me dii amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
PA. Nunquam tam dices commode, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli, Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quæ percunctor, scire. PA. vera hæc prædicat:
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

Sese senem esse dicere, illum autem unicum,
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primo negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei hujus vicini proxumi.
Usque illud visum est Pamphilo, neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis. postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem
Si adesset, credo ibi ejus commisceresceret.
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut conloqui mecum una posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
PH. At te dii deæq; perduint cum isto odio, Laches.
PA. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit,
Plus potus, se illac abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita videri tibi, nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet:
Seque ante, eam quam uxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie:
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,

Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ergo? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dii tibi, Demea,
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu, quid ais? Æ. sic opinor. D. multo rectiu' est,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum Micio egreditur foras.

ACTVS V. SCENA VIII.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINVS.

M. IVbet frater? ubi is est? tu jubes hoc, Demea?
D. Ego vero jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quam maxume unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. Æ. ita quæso, pater.
M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis decet.
Primum hujus uxoris est mater. M. quid postea?
D. Proba & modesta. M. Ita ajunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere jam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquom est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. Æ mi pater. M. quid? tu autem huic, asine, auscultas? D. nihil agis.
Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem, mi pater.
M. Insanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. sati' sanus es?
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?
Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor, puer.
D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi non hoc sit maxumum.
D. Da veniam. Æ. ne gravere. D. fac, promitte. M. non omittis?
Æ. Nisi te exorem. M. vis hæc quidem est. D. age, age, prolixe, Micio. M. Etsi

M. Etsi hoc pravom, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea (facis:
Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. Æ. bene
Merito te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo. (xumus,
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est pro-
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M: Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paulum, quod locitas foras: (multum fiet,
Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur. (Micio,
Postremo non meum illud verbum facio, quod tu,
Bene, & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet (Micio.
Effugere. dictum est vere, & re ipsa fieri oportet,
M. Quid istic? dabitur, quandoquidem hic volt. Æ. mi pater.
D. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore & animo. M. gaudeo.
D. Suo sibi gladio hunc jugulo.

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINUS.

S. FActum est, quod jussti, Demea.
D. Frugi homo es. ego ædepol hodie mea quidem sententia (rum?
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. istunc libe-
Quodnam ob factum? D. multa. S. ô noster, Demea, ædepol vir bonu' es.
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulo,
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia. (fide
D. Res apparet, & quidem porro. obsonare, cum
Scortũ adducere, apparare de die convivium: (caput!
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ô lepidũ
D. Postremo hodie in psaltria ista emunda hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt:

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cu-
pio. M. si quidem (ne facis:
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me, liber esto. S. be-
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea,
Demea.
D. Gaudeo. Æ. & ego. S. credo: utinam hoc per-
petuum fiat gaudium, ut (D. optumam
Phrygiam uxorem meam una mecũ videam liberam.
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo hujus
filio (serio,
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle vero
Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti
æquom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo à me ar-
gentum, quanti est, sumito. (ferant.
S. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata ad-
M. Syre, processisti hodie pulchre. D. siquidem por-
ro, Micio, (præ manu
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum
Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. M. istoc vilius.
Æ. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modo.
Æ. age, pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. ô vir optime. Æ. ô pater mi festivissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit
tuos? (dicam tibi.
Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? D.
Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festivum
putant,
Id non fieri ex vera vita, neq; adeo ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Micio.
Nũc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est,
Æschine, (sequor:
Quia non justa injusta prorsus omnia, omnino obse-
Missa facio, effũdite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescen-
tiam
Minu' videtis, magis impense cupitis, consulitis parũ,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare
in loco; (mittimus:
Ecce me, qui id faciam vobis. Æ. tibi, pater, per-
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid
fiet? D. sino
Habeat. finem in istac faciat. M. istuc recte. plaudite.

P. TERENTII

HECYRA.

ACTA LVDIS ROMANIS. SEX. IVLIO CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA ÆDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARIBVS. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO. Q. FVLVIO, L. MARCIO ÆDILIBVS CVRVLIBVS.

Personæ.

PROLOGVS.
PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO servus.
LACHES senex.
SOSTRATA mulier.
PHIDIPPVS senex.
PAMPHILVS adolescens.
MYRRHINA mulier.
SOSIA servus.
BACCHIS meretrix.

Personæ mutæ.

PHILVMENA.
SCIRTVS puer.

HECYRÆ

ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejusque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat, Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit, Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

P*Amphilus, Lachetis è Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis & Myrrhinæ filiam, incidit, eamque in via per vim compressit: atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit. in illa autem lucta etiam annulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit. paullo post pater eum, tum ut à meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat: ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longe aliter, ac putabatur, etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem uxoriam, quique avellere se derepente à Bacchidis amore non posset, ita dormit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem, Bacchis, quod ea viva nunquam*

se

se uxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placida & obsequens esse cœpit. eo factum est, ut Pamphilus ei se paullatim subduxerit, quamque prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus inprimis suæ conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerserent. respondetur, ægrotam esse. it, ut eam saltem viseret. non admittitur. Phidippus accusare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere. illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. interea rediit Pamphilus, atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu levaretur. cum igitur, videndi cupidus, (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui vehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita videretur: sed tamen ne famam illius proderet, ita se facturum recipit. cum igitur neque vellet uxorem recipere, neque rursum veram afferret caussam: suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de caussa ab uxore abhorrere; accersitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus: ea, cum se illi purgasset, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere. ingreditur, anulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum, sibi dederat Pamphilus. is anulus effecit, ut vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam cognosceretur. Lætus Pamphilus & uxorem & filium recipit.

PRO-

PROLOGVS.

Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est nova, novum intervenit vitiū & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc plane est pro nova:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi,
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primum Cæcilii didici noves,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuria advorsarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte musica.
Quod si scripturam sprevissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potius quam in negotio;
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea caussa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intellegentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores. populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.

Intereà

Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est. otium, & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam avare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume servire vostris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumventum inique irrideant.
Mea caussa caussam hanc accipite, & silentium
Date, ut lubeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat posthac, pretio emptas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

P. PEr pol quam paucos reperias meretricibus
Fideleis evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte, ut quivis facile posset credere,
Nunquam illa viva ducturum uxorem domum:
En duxit. S. ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
P. Utin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contra insidiabere?
P. Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est.
S. Injurium est autem ulcisci advorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. SEnex si quæret me, modo isse dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti

Tum

Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Alias ut uti possim caussa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
Philotis, salve multum. PH. ô salve, Parmeno.
S. Salve, mecastor, Parmeno. PA. & tu ædepol
Syra.
Dic mihi Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
PH. Minime me equidem oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest,
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hic videndi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter vos libere convivium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. PA. haud opinor commode
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid negoti hoc? modo quæ narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hac viva posset animum inducere
Vxorem habere. PA. habere autem? PH. eho, tu, an
non habet?
PA. Habet, sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
PH. Ita dii deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.
PA. Non est opus prolato hoc: percontarier
Desiste. PH. nempe ea caussa, ut ne id fiat palam.
Ita me dii amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
PA. Nunquam tam dices commode, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli, Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quæ percunctor, scire. PA. vera hæc
prædicat:
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum.
PA. hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

Sese

Sese senem esse dicere, illum autem unicum,
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primo negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei hujus vicini proxumi.
Usque illud visum est Pamphilo, neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis. postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem
Si adesset, credo ibi ejus commiseresceret.
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut conloqui mecum una posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
PH. At te dii deæq; perduint cum isto odio, Laches.
PA. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit,
Plus potus, se illac abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita videri tibi, nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Seque ante, eam quam uxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie:
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,

Maligna multo & magis procax facta illico est.
PH. Non æpol mirum. PA. atque ea res multo maxume
Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis.
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda atque injurias
Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris misericordia
Devictus, partim victus huju' injuriis,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est:
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc, ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eo amantem invitum Pamphilam extrudit pater.
Reliquit cum matre hic uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies, primum dies complusculos
Bene conveniebat sane inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem divinam, abit.
Ubi ibi est dies complureis, accersi jubet.
Dixere caussam tunc nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
Rescivit, heri ea caussa rure advenit huc,
Patrem continuo convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc siet:
Habes omnem rem: pergam quo cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram. PA. dii vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. & tu bene vale, Philotium.

ACTVS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

L. PRo deum atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc conjuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque studeant, nolintque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias: (viris
Itaq; adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus;
Esse advorsas, æque studiũ est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: & (scio.
Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo
S. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio. L. hem
Tu nescis? S. non, ita me dii bene ament, mi Laches,
Itaque una inter nos agere ætatem liceat. L. dii mala prohibeant.
S. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodo rescisces. L. scio.
Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest, (paras?
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis; (terent.
Qui illum decrerunt dignũ, suos cui liberos commit-
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tua impudẽtia?
S. Egone? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic vitam vostrarum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quam illi, ubi sum assidue, scio: (ris.
Ideo quia, uti vos mihi domi eritis, proinde ego fo-
Iampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam; (rum foret.
Minimeque adeo mirum: &, ni id fecisset, magis mi-
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum: (foras.
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses
At vide, quam immerito ægritudo hæc oritur mi abs te, Sostrata.

Rus habitatum abii,concedens vobis,& rei serviens;
Sumptus vostros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
(hi?
Non te pro his curasse rebus,ne quid ægre esset mi-
S. Non mea opera, neque pol culpa evenit. L. immo maxume.
Sola hic fuisti:in te omnis hæret culpa sola,Sostrata.
Quæ hic erant, curares; cum ego vos solvi curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet;
Illius dices culpa factum. S. haud equidem dico, mi Laches.
(quidem
L. Gaudeo,ita me dii ament,gnati caussa: nam de te
Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. Qui scis, an ea caussa, mi vir,me odisse assimulaverit,
(hoc sat est,
Vt cum matre una plus esset? L. quid ais? non signi
Quod heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?
(admissa sum.
S. Enim lassam opido tum ajebant: eo ad eam, non
L. Tuos esse illi mores morbum magis,quam ullam aliam rem, arbitror:
(tum velit
Et merito adeo: nam vostrarum nulla est,quin gna-
Ducere uxorem! & quæ vobis placita conditio est, datur:
(exigunt.
Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem.

ACTVS II. SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

P. ETsi scio, Philumena, meum jus esse,ut te cogam,
(victus faciam
Quæ ego imperem,facere: ego tamen patrio animo
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc jam scibo, quid sit.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime obsequentem:
(animos.
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat
Quod tu idem si faceres,magis in rem & nostram,& vostram id esset.
Nunc video in illarũ potestate esse te. PH. eja vero.
L. Adii te heri de filia; ut veni, itidem incertum amisti.
Haud

Haud ita decet, si perpetuã vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te judice ipso. sin ea est caussa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mi injuriã facere arbitror, Phidippe:
Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es, (gnati caussa,
Vt tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo
Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum, magnificare.
Neque adeo me clam est, quam esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit. eo, domum studeo hæc prius, quam ille huc redeat.
PH. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Novi; &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco: (studeo,
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire
Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii vitii est: leni ego animo sum natus:
Non possum advorsari meis. L. hem Sostrata! S. heu me miseram!
L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, ut videtur; sed nunquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L. eo tecum una.

ACTVS II. SCENA III.

SOSTRATA.

Ædepol næ nos æque sumus omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me ament di, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam. (runt, socrus
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxe-
Omneis esse iniquas. haud pol me quidem: nam nunquam secus

Habui illam,ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eveniat, scio. (domum.
Nisi pol filium multimodis jam expecto ut redeat

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. NEmini ego plura acerba esse ex amore homini unquam oblata credo,
Quam mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parsi perdere? (domum?
Haccine ego causa eram tantopere cupidus redeundi
Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium ætatem agere, (rescíscere?
Quam huc redire? atque hæc ita esse miserum me
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis objectus est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est. (peries.
PAR. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, re-
Si nō rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras. (gratiam.
Rem cognosces, iram expedies: restitues rursum in
Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum induxti tuum.
PAM. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æque miser?
Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est quam fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expedivi animum meum,
Vixque huc contuleram, hem nova res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum arbitror: (ut fiam miser?
Quæ cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid, necesse est evenisse, Parmeno, (diu.
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit
PAR. Hoc quidem hercle parvum est: si vis vero veram rationem exequi, (jurias
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, in-
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, (simus.
Cum de eadem caussa est iracundus factus inimicis-
Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerũt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententia:
Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
PAM. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuncia. PAR. hem quid hoc? PAM. tace.
PAR. Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores (larier.
Accede propius. hem, sensistin'? PAM. noli fabu-
Pro Iupiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. PAR. qui dum? PAM. perii. PAR. quam ob rem? PAM. nescio quod magnum malum
Profecto, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam
Pavitare nescio quid, dixerunt. id si forte est, nescio.
PAM. Interii: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram una omnia.
PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemo ne medicum adduxit? PAR. nescio.
PAM. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum ullum in te est, periisse me una haud dubium est.
PAR. Non usus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.
Nam invisos omneis nos esse illis sentio:

Here nemo voluit Sostratam intro admittere,
Si forte morbus amplior factus fiet,
Quod sane nolim, maxume heri caussa mei:
Servom illico introiisse dicent Sostratæ:
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

S. Nescio quid jam dudum hic audio tumultuari, misera: (scat:
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggrave-
Quod te, Æsculapi, & te Salus, ne quid sit hujus, oro.
Nunc ad eam visam. PAR. heus Sostrata. S. ehem.
PAR. iterum istinc excludere.
S. Ehem Parmeno, tu ne hic eras? quid faciam misera? (sit ægra?
Non visam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic
PAR. Non visas, nec mittas quidem visendi caussa quemquam. (duco:
Nam qui amat cui odio ipsus est, bis facere stulte
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiã affert.
Tum autem filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. diis gratiam habeo. (excessit.
Hem, istoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde
PAR. Iam ea te caussa maxume huc nũc introire no-
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores, (lo:
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli,
Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initiũ iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quam tristi' st.
S. ô mi gnate. (salvan'
PAM. Mea mater, salve. S. gaudeo venisse salvom.
Philumena est? PAM. meliuscula. S. utinam istuc ita dii faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis?
PAM. recte, mater. (invasit?
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente
PAM. Ita factum est. S. quid morbi est? PAM. febris.
S. quotidiana? PAM. ita ajunt.

I sodes intro, consequar jam te mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque his onera adjuta.
PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? PAM. cessas?

ACTVS III. SCENA III.

PAMPHILVS.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim, quæ perspexi his oculis, partim, quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans (mihi,
Morbo me visurũ affectam, ac sensi esse, uxorem: hei
Postquam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes simul (xerant.
Lætæ exclamant, venit, id quod me repente aspe-
Sed continuo voltum earũ sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.
Vna illarum interea propere præcucurrit, nuncians
Me venisse: ego eju' videndi cupidus recta cõsequor.
Posteaquam intro adveni, extemplo ejus morbum cognovi miser.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat: (queri.
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat con-
Postquam aspexi, ô facinus indignum, inquam: & corripui illico (tus.
Me inde, lacrumans, incredibili re, atq; atroci perci-
Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua adcidit, (est, ut puto.
Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic
Omnibu' nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides: (improbo:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo
Nunc huc confugit, te atq; alios partũ ut celaret suũ.

Sed cum orata ejus reminiſcor, nequeo quin lacru-
mem miſer. (die obtulit,
Quæquæ fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te ho-
Per eam te obſecramus ambæ, ſi jus, ſi fas eſt, uti
Advorſa ejus per te tecta tacitaque apud omnes
ſient:
Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſti eam, mi
Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, uti ſibi des, pro illa
nunc rogat:
Cæterum de reducenda id fac, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque gravidam eſſe ex te, ſolus
conſcius: (ſibus:
Nam ajunt tecũ pòſt duobus concubuiſſe eam men-
Tum, poſtquam ad te venit, menſis agitur hic jam
ſeptimus: (Pamphile,
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt,
Maxume volo, doque operam, ut clam partus eve-
niat patrem, (ſentiant,
Atque adeo omneis. ſed ſi fieri id non poteſt, quin
Dicam abortũ eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectũ fore,
Quin, quid veriſimile eſt, ex te recte cum natum
putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil eſt quidquam in-
commodi: &
Illi miſeræ indigne factam injuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſervare in eo certum eſt, quod di-
xi, fidem. (arbitror:
Nam de reducenda, id vero neutiquam honeſtũ eſſe
Nec faciam: etſi amor me graviter conſuetudoque
tenet. (tem venit,
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita, cum in men-
Solitudoq;: ô fortuna, ut nunquam perpetuo es bona.
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
reddidit,
Quem ego conſilio miſſum feci. idem nunc operam
huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris. hunc minime eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Ea me abſtinuiſſe in principio, cum data eſt:
Vereor, ſi clamorem ejus hic crebro audiat,
Ne parturire intellegat: aliquo mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

PAR. AIn' tu tibi hoc incommodum evenisse iter?
S. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.
PAR. Itane est? S. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita usque advorsa tempestate usi sumus.
PAR. Odiosum. S. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te caussæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas? PAM. equidem te expecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem? quid eo? PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una advectu'st, conveni.
PAR. Perii: vovisse hunc dicam, si salvus domum
Rediisset unquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conveniam modo?
PAM. Imo, quod constitui me hodie conventurum (cum,
Non posse, ne me frustra illi expectet: vola.
PAR. At non novi hominis faciem. PAM. at faciam, ut noveris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosa facie. PAR. dii illum perduint.
Quid, si non veniet? maneam ne usque ad vesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu' sum.
PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris.
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:

Nam

Nam me parenti potius, quam amori, obſequi
Oportet. at, at, at,eccum Phidippum, & patrem
Video : horſum pergunt. quid dicam hiſce, incertu'
ſum.

ACTVS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

L. Dixtin' dudum , dixiſſe illam ſe expectare filium ?
PH. Factum. L. veniſſe ajunt : redeat. PA. quam
cauſſam dicam patri,
Quamobrem non reducam , neſcio. L. quem ego
hic audivi loqui ? (perſequi.
PA. Certum obfirmare eſt viam me , quam decrevi
L. Ipſus eſt,de quo hoc agebam tecum. PA. ſalve,
mi pater. (Pamphile,
L. Gnate mi , ſalve. PH. bene factum te adveniſſe,
Et adeo,quod maxumum eſt,ſalvum atque validum.
PA. creditur.
L. Advenis modo ? PA. admodum. L. cedo, quid
reliquit Phania (ptati obſequens
Conſobrinus noſter ? PA. ſane hercle homo volu-
Fuit dum vixit : & qui ſic ſunt,haud multum hære-
dem adjuvant. (bene.
Sibi vero hanc laudem relinquunt : vixit,dum vixit,
L. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus una ſen-
tentia ? (obfuit:
PA. Quidquid eſt id quod reliquit , profuit L. imo
Nam illum vivom & ſalvom vellem. PA. impune
optare iſtuc licet. (ſcio.
Ille reviviſcet jam nunquam:& tamen,utrum malis,
L. Here Philumenam ad ſe accerſi hic juſſit. dic
juſſiſſe te. (ſcilicet.
PH.Noli fodere.juſſi. L. ſed eam jam remittet. PH.
PA. Omnem rem ſcio, ut ſit geſta : adveniens audi-
vi omnia. L. at
Iſtos invidos dii perdant,qui hæc libenter nunciant.
PA.Ego me ſcio caviſſe, ne ulla merito contumelia
Fieri a vobis poſſet : idque ſi nunc memorare hic
velim, (fui,
Quam fideli animo & benigno in illam & clementi
Vere poſſim;ni te ex ipſa id magi' velim reſciſcere.
Namque eo pacto maxume apud te meo erit inge-
nio fides,
Cum

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neq;mea culpa hoc discidiũ evenisse,id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena: (qui.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet se-
L. Pamphile, ad aures haud invito sermo mihi accessit tuus, (go.
Cum te postputasse omnes res præ parente intelle-
Verũ vide,ne impulsus ira prave insistas,Pamphile.
PA.Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim?
Quæ nunquã quidquã erga me commerita est,pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem,meritam scio:
Amoque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum,
Illique exopto, ut relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,
Iube illam redire. PA. non est consilium, pater:
Matris servibo commodis. L. quo abis? mane,
Mane inquam: quo vadis? PH. quæ hæc pertinacia est? (cum?
L. Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum esse
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.
L. Decedet jam ira hæc: etsi merito iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea?
Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:

Quæ dico, parvipendunt. porto hoc jurgium ad
Vxorem: cujus fiunt consilio omnia hæc.
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

M. PErii, quid agam? quo me vortam? quid meo respondebo viro
Misera?nam audiſſe vocem pueri viſu' eſt vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam:
Quod ſi reſciverit peperiſſe, id qua cauſſa clam habuiſſe me
Dicam, non ædepol ſcio. (nulla ſum.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire:
P. Vxor ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihine
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo eſſe deputas? (forem,
Nam ſi utrumvis horum, mulier unquam tibi viſus
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M. quibus? P. at rogas?
Peperit filia? hem taces? ex quo? M. iſtuc rogare æquom eſt patrem? (obſecro?
Perii: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum,
P. Credo: neque adeo arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,
Quid ſit, quam ob rem tantopere hunc omnes nos celare volueris (tempore.
Partum; præſertim cum & recte, & ſuo pepererit
Adeone pervicaci eſſe animo, ut puerum præoptares perire, (miorem,
Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiam fore fir-
Potius, quam eſſet cum illo nuptæ advorſus animi lubidinem (te eſt penes.
Tui? ego etiam illorũ eſſe hanc culpam credidi, quæ
M. Miſera ſum. P. utinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem venit,
De hac re quam locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris. M. Quam-

M. Quamvis caussam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo.
P. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam habere, Myrrhina.
Verum id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se quoque cum oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti usque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
P. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quam dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quicum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conveni:
Roga, velitne an non uxorem. si est, ut dicat velle se,
Redde: sin est autem, ut nolit, recte consului meæ.
P. Siquidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo, Myrrhina,
Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
Quam ob rem incendor ira, te esse ausam hæc facere injussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem:
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciverit,
Non ædepol clam me est; cum hoc, quod leviu' est, tam animo iracundo tulit:

Nec,

Nec, qua via ſententia ejus mutari poſſit, ſcio.
Hoc mi unum ex plurimis miſeriis relliquom fuerat malum, (ter:
Si, puerum ut tollam, cogit, cujus qui ſit neſcimus, pa-
Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quidquam eſt, qui poſt poſſit noſci, qui ſiet: (annulum:
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens
Simul vereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

S. NOh clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam (ſedulo:
Propter meos mores hinc abiiſſe: etſi ea diſſimulas
Verum ita me dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam ſciens commerui, merito ut caperet odium illam mei:
Teq; ante quam me amare rebar, ei rei firmaſti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me habueris (tra gratiam
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt con-
Referre, ut apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias. (arbitror:
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodũ famæ
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certo decrevi patre, (qua,
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſſa ulla reſtet relli-
Quin tua Philumena ad te redeat. PA. quæſo quid iſtuc conſili eſt?
Illiu' ſtultitia victa, ex urbe tu rus habitatũ migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis mater maledictum velit.
Mea pertinacia eſſe dicat factum, haud tua modeſtia.
Tũ, tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſſa, nolo. S. nihil pol jam iſtæc res mihi voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum.: ſatias jam tenet

Studiorum iſtorum : hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui meæ
Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exoptet meã.
Hic video me eſſe inviſam immerito : tempus eſt concedere :
Sic optume, ut ego opinor, omnes cauſſas præcidam omnibus,
Et me hac ſuſpicione exolvam, & illis morē geſſero.
Sine me, obſecro, effugere, volgus quod male audit mulierum.
P. Quam fortunatus cæteris ſum rebus, absque una hac foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in animum inducas pati.
Si cætera ſunt ita, ut tu vis, itaque ut eſſe ego illam exiſtumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ miſero mihi!
S. Et mihi quidem : nam hæc res non minus me male habet, quam te gnate mi.

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

L. QVem cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi, uxor :
Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere. (feceris.
S. Quod faciundum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc : ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecaſtor. L. i ergo intro, & compone, quæ tecum ſimul
Ferantur : dixi. S. ita ut jubes, faciam. P. pater.
L. Quid vis, Pamphile? P. abire hinc matrem? minime. L. quid ita iſtuc? P. quia
De uxore incertus ſum etiam, quid facturus ſiem. L. quid eſt?
Quid vis niſi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo : ſed
Non minuam meum conſilium : ex uſu quod eſt, id perſequar.

Credo, si non reducam, ea gratia concordes magis fore. (cerint,
L. Nescias: verum tua refert nihil, utrum illæ fe-
Quando hæc abierit: odiosa hæc æta'st adolescentulis: (bulæ
E medio æquom excedere est: postremo nos jam fa-
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Phidippũ per tempus egredi: accedamus.

ACTVS IV. SCENA IV.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

PH. Tibi quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi caussa est de hac re. mater te impulit:
Huic vero nulla est. L. opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiã?
L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur, minus jam quo redeat domũ. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta omnia.
PA. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat, Lache.
PA. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.
PH. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:
Nam abducta vobis prægnans fuerat filia,
Neq; fuisse prægnantem unquã ante hunc scivi diem.
L. Bene, ita me dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.
PA. Etsi jam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.
PA. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum

Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem;
Evenit: habeo gratiam diis. PA. nullu' ſum.
L. Reduc uxorem, ac noli advorſari mihi.
PA. Pater, ſi ex me illa liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certo ſcio,
Non me clam haberet, quæ celaſſe intellego.
Nunc, cum ejus alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conventurum inter nos poſthac arbitrer,
Quam ob rem reducam? L. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandumne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Voſmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Remiſſam opu' ſit vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet,
Vt alamus noſtrum. PA. quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus
Pamphile?
Prodemus quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimvero prorſus jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente hoc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?
Primum, hanc ubi dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi;
Pollicita eſt ea, ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam ademptam hanc quoque tibi cauſ-
ſam vides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quam animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum:
Cui tu obſecutus, facis huic adeo injuriam.
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video eſſe. PA. mene? L. te ipſum: & facis injuriam,

Confingis falsas caussas ad discordiam,
Vt cum illa vivas, testem hanc cum abs te amoveris:
Sensitque adeo uxor: nam ei caussa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinat: nam id est.
PA. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi. L. ah,
Reduc uxorem; aut quamobrem non opus sit, cedo.
PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio.
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoveo parum.
Nam puerum injussu credo non tollet meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adjutrix socrus.
L. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerũ, Phidippe, mihi cedo, ego alam. PH. maxume.
Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ita est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc verum palam est.
Nam omnino abhorrere animũ huic video nuptiis.
L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus gravius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam, ut mones. puer, eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, itidemque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.
Sed vin' ne adesse me una, dum istam convenis?
L. Immo vero abi. aliquam puero nutricem para.

ACTVS V. SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

B. NOn hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit:

Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod velit.

L. Videndum eſt, ne minus propter iram hanc impetrem, quam poſſiem; (ſatius ſit.

Aut ne quid faciam plus, quod poſt me minus feciſſe

Aggredior. Bacchis ſalve.

B. Salve Laches. L. Credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis, (juſſi.

Quid ſit, quapropter te huc foras puerum evocare

B. Ego pol quoque etiam timida ſum, cum venit in mentem, quæ ſim,

Ne nomē mihi quæſti obſiet: nam mores facile tutor.

L. Si vera dicis, nihil tibi eſt à me pericli, mulier: nam (æquom:

Iam ætate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci

Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro:

Nam ſi facis, facturave es, bonas quod par eſt facere:

Inſcitū offerre injuriam tibi immerenti, iniquom eſt.

B. Eſt magnam ecaſtor gratiam de hac re quod tibi habeam. nam qui

Poſt factam injuriam expurget, mihi parū proſit. ſed

Quid iſtuc eſt? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah.

L. Sine dicam. uxorem hanc prius quam duxit, voſtrum amorem pertuli. (uxorem habet.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic

Quære alium firmiorem tibi. dum conſulendi tempus eſt. (dem iſta ætate tu.

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neq; pol ea-

B. Quis id ait? L. ſocrus. B. mene? L. te ipſam: & filiam abduxit ſuam, (tinguere.

Puerumq; ob eam rem clam voluit, natus qui eſt, ex-

B. Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud vos poſſem fidem,

Sanctius, quam jusjurandū, id pollicerer tibi, Laches;

Me ſegregatū habuiſſe, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.

L. Lepida es. ſed ſcin', quid volo potius ſodes facias? B. quid, cedo? (dum idem

L. Eas ad mulieres huc intro, atque iſtuc jusjuran-

Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

B. Faciam. quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Vt de tali caussa nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed nolo falsa fama esse gnatum, suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minime æquom, viderier (ut commodem.
Immerito: nam meritus de me est, quod queam illi
L. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit: (credidi.
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi; (les.
Fac eadem ut sis porro: nostra utere amicitia, ut vo-
Aliter si facis. reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid possiem; (sedulo.
Potius quam inimicus, periclum facias. B. faciam

ACTVS V. SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

P. NIhil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,
Benigne præbeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sit, facito. (ducit.
L. Noster socer, video, venit: puero nutricem ad-
Phidippe, Bacchis dejerat persancte. PH. hæccine ea est? L. hæc est.
P. Nec pol istæ metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire.
Hæc res hic agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solã fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas falso nobis,
In re ipsa invenimus: porro hanc nunc experiamur, nam si
Compererit falso crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clam, id leve est: cito ab eo hæc ira abscedet.

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.

P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa. (dudum,

P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute audisti De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modo explete animum. (tute, ut serves.

L. Quæso ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita

B. Ob eam rem vis ergo introeam? L. i, atque exple animum iis, ut credant.

B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum invisum hodie: (est.
Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata

L. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, rescifcent. P. atqui (rint:
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cogno-
Nam illas errore, & te simul suspicione exsolves.

B. Perii, pudet Philumenæ: me sequimini intro ambæ.

L. Quid mi est, quod malim, quam quod huic intellego evenire, ut
Gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se segregarit; (esse;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam
Referet gratiã ei, unaq; opera nos sibi amicos junget.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

P. ÆDepol næ esse meam herus operam deputat parvi preti, (diem,
Qui ob rem nullam misit: frustra ubi totum desedi
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem. (nerat,
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque ve-
Accedebam, adolescens, dic dum quæso, tun' es Myconius? (Pamphilum
Non sum, at Callidemides? non. hospitem ecquem
Hic habes? omnes negabant: neque eum quenquam esse arbitror. (dem
Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bacchi-
Ab nostro affine exeuntẽ video? quid huic hic rei est?

B. Parmeno, opportune te offers, propere curre ad Pamphilum. P. Quid

P. Quid eo? B. dic me orare, ut veniat. P. ad te?
B. immo ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percunctari
desinas. (lum Myrrhinam
P. Nil aliud dicam? B. etiam: cognosse anulum il-
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mihi ipsus dederat.
P. scio. (ex te audiverit.
Tantumne est? B. tantum: aderit continuo, hoc ubi
Sed cessas? P. minime equidem: nam hodie mihi
potestas haud data est: (diem.
Ita cursando atque ambulando totum hunc contrivi
B. Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphi-
lo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui pæne harum ipsiusque ope-
ra periit: (turum, reddo:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habi-
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolvi.
Hic adeo his rebus anulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me no-
cte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini
plenum,
Cum hoc anulo. extimui illico: mi Pamphile, in-
quam, amabo, (nactus?
Quid exanimatus es, obsecro: aut unde anulum istum
Dic mihi. ille; alias res agere, se simulare. postquam
id video; (cat.
Nescio quid suspicarier magis cœpi, instare, ut di-
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitque sese illi anulum, dum luctat, detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo me
habentem:
Rogat, unde sit: narro omnia hæc: inde est cogni-
tio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, & filium inde
hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Et si hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in
rem nostram,
Vt quisquam amator nuptiis lætetur. verum ecastor
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam
partes.

Ego, dum illo licitum eſt, uſa ſum benigno & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptiis evenit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eveniret.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquom eſt ferre.

ACTVS V. SCENA IV.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

PAM. Vide, mi Parmeno, etiam ſodes, ut mi hæc certa & clara attuleris;
Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falſo frui.
PAR. Viſum eſt. PAM. certone? PAR. certe. PAM. Deus ſum, ſi hoc ita eſt. PAR. verum reperies.
PAM. Manedum, ſodes: timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. PAM. ſic te dixiſſe opinor, inveniſſe (Myrrhinam,
Suum anulum habere Bacchidem. PAR. factum. PAM. cum quem ego olim ei dedi:
Eaque hoc te nunciare mihi juſſit: itane factum? PAR. ita, inquam.
PAM. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo (plenior?
Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio.
PAR. at ego ſcio. PAM. quid? PAR. Nihil enim.
Namque in nuncio, neque in me ipſo, tibi boni (quid ſit,
Scio. PAM. egone, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam ſine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat credo: adibo. B. ſalve, Pamphile.
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea.
B. Bene factum, & volup' eſt. PAM. factis, ut credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venuſtatem obtines,
Vt Voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. B. at tu ecaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,

Vt unus omnium homo te vivat nunquam quisquam blandior.
PAM. Ha,ha,hæ, tun' mihi istuc? B. recte amasti, Pamphile, uxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:
Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me dii ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti jam patri? B. nil. PAM. neque opus est;
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia ubi omnes resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.
B. Imo etiam, hoc qui occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, jûrijurando se se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. est optume:
Speroque rem hanc esse eventuram nobis ex sententia.
PAR. Here, licet scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non. PAR. suspicor tamen.
Egone ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Imo vero scio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego istuc sati' scio. PAR. an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usu' sit?
PAM. Sequere me intro Parmeno. PAR. sequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem unquam.

P. TERENTII
PHORMIO.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA, ÆDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO. L. ATTILIVS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLAC. CLAVDII TIBIIS IMPARIBVS. TOTA GRÆCA APOLLODORV EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII. C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.
PHORMIO parasitus,
DEMIPHO senex,
ANTIPHO adolescẽs,
GETA servus,
DORIO leno,
CHREMES senex.
PHÆDRIA adolescens,
DAVVS servus,
SOPHRONA nutrix,
NAVSISTRATA matrona,
HEGIO advocatus,
CRATINVS advocatus,
CRITO advocatus.

Personæ mutæ.

DORCIVM ancilla,
PHANIVM adolescentula.

PHOR-

PHORMIONIS

ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

CHremetis frater aberat peregre Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & Filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho â patruo agnitam.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

CHremes & Demipho fratres Athenienses erant. Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam duxerat Nausistratam: & ex ea susceperat filium Phædriam. habebat Nausistrata, præter ceteras opes, opima prædia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendosq; fructus, commeabat. dum illic residet, pauperculæ cujusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscipit filiam Phanium: ac ne res emanaret; commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari jubet. detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid caussabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum

culum adduceret; Demipho vero Phanium filio suo uxorem daret. ejus rei caussa proficiscitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. abeuntes, ambo Getæ (is Demiphonis servus erat) filios committunt suos. profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone ameret, quod daret, nihil habebat. interea uxor è Lemno, quæ, propter paupertatem, viri, diutius forte, quam solebat, morantis, adventum exspectare non posset, conscensa navi, Athenas una cum filia & nutrice ipsius venit, quærunt Stilphonem frustra. Athenis, qui quemquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans. illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent ducere; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque caussam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere. sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso, paratam excusationem habeas. ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. confectis jam nuptiis eodem die ambo redeunt senes. turbari uterque: ille quod filius indotatam uxorem se absente duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palam; eo ipso die, leno, citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem vero, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete sumptam numerat Phormioni. is eam Phædriæ, Phædria lenoni pro amica tradit. cum hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium.

Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eæ ipsis absentibus, atque inscientibus, factæ essent. sed dolebant, sibi periisse triginta minas. eas dum à Phormione, primo blanditiis, postea etiam per vim aripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque totare intellexerat, inclamet Nausistratam, eique aperit omnia. illa cum aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur: filique ipsius judicio omnia se permissuram pollicetur.

PROLOGVS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intellegeret, olim cum stetit nova,
Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minu' multo audaciter, quam lædit læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant,
Quia primas partis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res geretur maxume.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,

Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMicus summus meus, & popularis, Geta,
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam primum apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Vxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum est, ii qui minus habent,
Vt semper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix demenso de suo,
Sum defrudans genium, compersit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem, Geta,
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer caussa erit mittundi. sed videon', Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

G. SI quis me quæret rufus. D. præsto est, desine.
G. oh,
At ego obviam conabar tibi Dave. D. accipe, hem:
Lectum est, couveniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit. magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modo ut tacere possis. D. abi sis insciens:
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Dave fratrem majorem, Chremem
No-

Noſtin'? D. quid ni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. evenit, ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum ut eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom: is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modo non monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res & ſupererat? G. deſinas:
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit!
G. Abeuntes ambo hic tum ſenes me filiis
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. ô Geta, provinciam
Cepiſti duram. G. mihi uſus venit, hoc ſcio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi advorſari primo: quid verbis opu' ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. Venere in mentem iſtæc mihi; namque inſcitia eſt,
Advorſum ſtimulum calces. G. cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti uti foro.
G. Noſter mali nil quidquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea ſerviebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur quidquam: id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, ex adverſo ei loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illi, intervenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & grave.
Modo quandam vidi virginem hic viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex advorſo: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adjutaret funus. miſeritũ eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid verbis opu' ſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quo magi diceres,
Nihil

Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster vero. D. jam scio:
Amare cœpit. G. scin' quam? quo evadat, vide:
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
G. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum dii omnes perduint!
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant; & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimilabo virginis:
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites. quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. jocularem audaciam!
G. Persuasum est homini. factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. places:
Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi est.
D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui mihi

Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addat: ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet,
[illegible]od det fortasse. G. imo nihil, nisi spem maram.
D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid? senem
Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi,
Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A. ADeon' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optume velit,
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
P. Quid istuc est? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali;
Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
A. Dum expecto quam mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Aliis, quia desit quod amant, ægre est: tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaque est.
Ita me dii benè ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Iam depeciſci mortem cupio. tu conjicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex
iſtac copia:
Vt ne addam, quod ſine ſumptu, ingenuam, libera-
lem nactus es:
Quod habes, ita ut voluiſti, uxorem, ſine mala ſa-
ma: palam
Beatus, ni unum deſit, animus qui modeſte iſtæc fe-
rat.
Quid? ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi
eſt, tum ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes: noſtri noſmet
pœnitet.
A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phæ-
dria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid
velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infe-
lix locum,
Vt neque mihi ejus ſit amittendi nec retinendi co-
pia.
Sed hoc quid eſt? videon' ego advenire huc curren-
tem Getam?
Is ipſus eſt. Hei, timeo miſer; quam nunc mihi hic
rem nunciet.

ACTVS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

G. NVllus es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſi-
lium celere repperis,
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem, ſcio, neque quomodo me
inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius jam audacia:
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſ-
ſum dabunt.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, tempo-
ris punctum mihi
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. A. quid iſtuc eſt
mali?
G. Quid cum audierit? quod ejus remedium inve-
niam iracundiæ?

Loquarne? incendam, taceam? instigem, purgem me? laterem lavem.
Eheu me miserum! cum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam absque eo
Esset, recte ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam aut furtum parat?
G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?
P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
P. Ah, sanu'ne es?
G. Domum ire pergam: ibi plurimum est. P. revocemus hominem. A. sta illico. G. hem!
Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obviam.
A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A. meumne? G. intellexti. A. occidi. P. hem!
A. Quid agam? P. quid ais? G. huju' patrem vidisse me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?
Quod si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar:
Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istæc cum ita sint, Antipho,
Tanto magi' te advigilare æquom est. Fortis fortuna adjuvat.
A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc, cum maxume, ut sis, Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.
G. Quid si aliquid gravius tibi nunc faciundum foret?
A. Cum hoc non possum, illud minu' possem. G. hoc nihil est, Phædria: ilicet:

Quid

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. & quidem ego. A. obsecro,
Quid si assimulo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplamini. hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid sic? G. sat est:
Hem, istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Ne suis te iratus sævidictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah, quid agis? quo abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
P. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam, impera.
G. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam caussam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Memini. G. hem, nunc ipsa ea est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. P. fiet sedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

D. Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium: ac, mitto imperium: non simultatem meam (Geta
Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax, ô
Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?
Demiror. G. atqui repperi jam: aliud cura. D. an hoc dicet mihi?

PHORMIONIS

ARGVMENTVM,

C. Sulpicio Apollinari auctore.

CHremetis frater aberat peregre Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & Filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

Aliud,

M. ANT. MVRETI.

CHremes & Demipho fratres Athenienses erant. Chremes Athenis uxorem divitem, ac bene dotatam duxerat Nausistratam: & ex ea susceperat filium Phædriam. habebat Nausistrata, præter cæteras opes, opima prædia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendosq; fructus, commeabat. dum illic residet, pauperculæ cujusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscipit filiam Phanium: ac ne res emanaret; commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari jubet. detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid caussabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum

culum adduceret; Demipho vero Phanium filio suo uxorem daret. ejus rei caussa proficiscitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. abeuntes, ambo Getæ (is Demiphonis servus erat) filios committunt suos. profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone emeret, quod daret, nihil habebat. interea uxor è Lemno, quæ, propter paupertatem, viri, diutius forte, quam solebat, morantis, adventum exspectare non posset, conscensa navi, Athenas una cum filia & nutrice ipsius venit, quærunt Stilphonem frustra. Athenis, qui quemquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans. illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent ducere; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque caussam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere. sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso, paratam excusationem habeas. ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. confectis jam nuptiis eodem die ambo redeunt senes. turbari uterque: ille quod filius indotatam uxorem se absente duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palam; eo ipso die, leno, citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem vero, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete sumptam numerat Phormioni. is eam Phædriæ, Phædria lenoni pro amica tradit. cum hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium.

Ibi

Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eæ ipsis absentibus, atque inscientibus, factæ essent. sed dolebant, sibi periisse triginta minas. eas dum à Phormione, primo blanditiis, postea etiam per vim aripere conantur; Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamet Nausistratam, eique aperit omnia. illa cum aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur: filiique ipsius judicio omnia se permissuram pollicetur.

PROLOGVS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intellegeret, olim cum stetit nova,
Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minu' multo audaciter, quam lædit læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant,
Quia primas partis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res geretur maxume.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,

Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTVS I. SCENA I.

Davus.

Amicus summus meus, & popularis, Geta,
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam primum apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Vxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum est, ii qui minus habent,
Vt semper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix demenso de suo,
Sum defrudans genium, compersit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem, Geta,
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer caussa erit mittundi. sed videon', Getam?

ACTVS I. SCENA II.

Geta, Davus.

G. Si quis me quæret rufus. D. præsto est, desine. G. oh,
At ego obviam conabar tibi Dave. D. accipe, hem:
Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit. magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modo ut tacere possis. D. abi sis insciens:
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Dave fratrem majorem, Chremem

No-

Nostin'? D. quid ni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. evenit, senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modo non monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit!
G. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc scio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi advorsari primo: quid verbis opu' st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem istæc mihi; namque inscitia est,
Advorsum stimulum calces. G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti uti foro.
G. Noster mali nil quidquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea serviebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur quidquam: id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex adverso ei loco
Tonstrina erat quædam: hic solebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid sit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modo quandam vidi virginem hic viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex advorso: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritū est.
Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu' st?
Commôrat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus visere? alius, censeo,
Eamus, duc nos sodes: imus, venimus,
Videmus; virgo pulchra: & quo magi diceres,
Nihil

Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster vero. D. jam scio:
Amare cœpit. G. scin' quam? quo evadat, vide:
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
G. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum dii omnes perduint!
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant; & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimilabo virginis:
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites. quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. jocularem audaciam!
G. Persuasum est homini. factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. places:
Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi est.
D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui mihi

Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addat: ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet,
Quod det fortasse. G. imo nihil, nisi spem meram.
D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid? senem
Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi,
Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A. ADeon' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optume velit,
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
P. Quid istuc est? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eô impulisset, quod mihi principium est mali;
Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
A. Dum expecto quam mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Aliis, quia desit quod amant, ægre est: tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaque est.
Ita me dii bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Iam depeciſci mortem cupio. tu conjicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia:
Vt ne addam, quod ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ita ut voluiſti, uxorem, ſine mala fama: palam
Beatus, ni unum deſit, animus qui modeſte iſtæc ferat.
Quid? ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi eſt, tum ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes: noſtri noſmet pœnitet.
A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi ejus ſit amittendi nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videon' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. Hei, timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

G. NVllus es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſilium celere repperis,
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem, ſcio, neque quomodo me inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius jam audacia:
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſum dabunt.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. A. quid iſtuc eſt mali?
G. Quid cum audierit? quod ejus remedium inveniam iracundiæ?

Loquarne? incendam, taceam? inſtigem, purgem me? laterem lavem.
Eheu me miſerum! cum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam abſque eo
Eſſet, recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convaſaſſem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam aut furtum parat?
G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam via?
P. Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
P. Ah, ſanu'ne es?
G. Domum ire pergam: ibi plurimum eſt. P. revocemus hominem. A. ſta illico. G. hem!
Satis pro imperio, quiſquis es. A. Geta. G. ipſe eſt, quem volui obviam.
A. Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A. meumne? G. intellexti. A. occidi. P. hem!
A. Quid agam? P. quid ais? G. huju' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inveniam miſer?
Quod ſi eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar:
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. ergo iſtæc cum ita ſint, Antipho,
Tanto magi' te advigilare æquom eſt. Fortis fortuna adjuvat.
A. Non ſum apud me. G. atqui opus eſt nunc, cum maxume, ut ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. P. hoc verum eſt. A. non poſſum immutarier.
G. Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciundum foret?
A. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. G. hoc nihil eſt, Phædria: ilicet:
Quid

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. & quidem ego. A. obsecro,
Quid si assimulo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplamini. hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid sic? G. sat est:
Hem, istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas,
Ne suis te iratus sævidictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah, quid agis? quo abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
P. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam, impera.
G. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Memini. G. hem, nunc ipsa ea est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. P. fiet sedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

D. ITane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium: ac, mitto imperium: non simultatem meam
Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax, ô Geta
Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?
Demiror. G. atqui repperi jam: aliud cura. D. an hoc dicet mihi?

Invitus feci: lex coëgit. audio, fateor. G. placet.
D. Verum ſcientem, tacitum cauſſam tradere adverſariis,
Etiamne id lex coëgit? P. illud durum. G. ego expediam: ſine.
D. Incertum eſt, quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit:
Ita ſum iratus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.
Quamobrem omnes, cum ſecundæ res ſunt maxume, tum maxume
Meditari ſecum oportet, quo pacto advorſam ærumnam ferant:
Pericla, damna, exilia peregre rediens ſemper cogitet,
Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc, fieri poſſe: ut ne quid animo ſit novum:
Quidquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. O Phædria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientia.
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,
Molendum uſque in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo novum.
Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid hominem ceſſas adire, & blande in principio alloqui?
D. Mei fratris video filium ire mihi obviam.
P. Mi patrue, ſalve. D. ſalve: ſed ubi eſt Antipho?
P. Salvom venire. D. credo: hoc reſponde mihi.
P. Valet, hic eſt: ſed ſatin' omnia ex ſententia?
D. Vellem quidem. P. quid iſtuc? D. rogitas, Phædria?
Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
P. Eho, an id ſucceníes nunc illi? G. artificem probum!
D. Egone illi non ſucceuſeam? ipſum geſtio

Dari

Dari mi in conſpectum, nunc ſua culpa ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
D. Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita eſt.
D. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam
adeſt.
Cum ille eſt, hic præſto eſt: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex.
D. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares,
Phædria.
P. Si eſt patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,
Ex qua re minus rei foret aut famæ temperans:
Non cauſſam dico, quin, quod meritus ſit, ferat.
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit: noſtran' culpa ea eſt, an judicum,
Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
G. Ni noſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui.
D. An quiſquam judex eſt, qui poſſit noſcere
Tua juſta, ubi tute verbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit? P. functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis: poſtquam ad judices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obſtupefecit pudor.
G. Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalve: ſalvom te adveniſſe gaudeo. D. oh,
Bone cuſtos ſalve, columen vero familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito, & me horunc' omnium immeritiſſimo.
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Servom hominem cauſſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonii dictio eſt. D. mitto omnia: addo
Iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſino,
Tu ſervus: verum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere, ſed, id quod lex jubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. ſumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil eſt dicto facilius.

D. Postremo, si nullo alio pacto, fœnore.
G. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te vivo. D. non, non sic futurum est, non potest.
Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est?
P. foris. (P. eo
D. Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc.
Recta via quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam.
D. at ego
Deos penateis hinc salutatum domum
Divortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTVS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

P. ITane patris ais conspectum veritum hinc abiisse? G. admodum.
P. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solum, Phormio, rerum redit: (gere.
Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accin-
G. Obsecro te. P. si rogitabit. G. in te spes est.
P. eccere,
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor.
G. subveni.
P. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis? nisi uti maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
G. O vir fortis, atque amicus: verum hoc sæpe, Phormio,
Vereor, ne istæc fortitudo in nervum erumpat denique. P. ah,
Non ita est: factum est periclum, jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverberasse usque ad necem
Hospites? tum cives? quo magi' novi, tanto sæpius.
Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mi scriptam dicam?
G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque milvio,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclum, unde aliquid abradi potest: (mum:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum do-
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea sententia,
Pro maleficio si beneficium summũ nolunt reddere.
G. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert.
Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi fit, quod placeat? ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas? cœna dubia apponitur?
G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, quum rationem ineas, quam sint suavia, & quam cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem deum?
G. Senex adest, vide, quid agas? prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. EN unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quæ hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age, st.
Jam ego hunc agitabo. pro deûm immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?

Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam, sequimini.
P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide, avaritia quid facit.
G. Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.
D. O audaciam, etiamne ultro accusatum advenit?
P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo jam grandior,
Pauper cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. Videas te, atque illum, ut narras. P. abi in malam crucem:
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graveis
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
G. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem, carcer? D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta,
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas seque dignas contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem? P. ita.
D. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enicas:
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
P. Perii hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.
D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque adeo, quid mea?
Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem, inquam, noveras?
D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. P. itane? non te horum pudet?
At si talentum rem reliquisset decem.
D. Dii tibi male faciant. P. primus esses memoriter
Progeniem vostram usque ab avo atque atavo proferens.
D. Ita ut dicis. ego tum cum advenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui est cognata? G. heus noster, recte: heus tu cave.
P. Dilucide expedivi, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, id si falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest.
P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem caussa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem caussa bis judicium adipiscier.
D. Etsi facta mihi injuria est, veruntamen
Potius quam lites secter, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet,
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. ha, ha, hæ, homo suavis! D. quid est? num iniquom postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?
P. Itane tandem quæso, ubi abusu' sis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo jussa est dari,
Vt cum uno ætatem degeret; quod tu vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam ob rem? P. ohe,
Actum, ajunt, ne agas. D. non agam? imo haud desinam,

Donec

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modo.
P. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est :
Tuus est damnatus gnatus, non tu : nam tua
Præterierat jam ducendi ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere :
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
D. Itane es paratus facere me advorsum omnia
Infelix ? P. metuit hic nos, tametsi sedulo
Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod est
Ferundum, fers ? tuis dignum factis feceris,
Vt amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam ? aut te visum, aut auditum velim ?
P. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet : respice ætatem tuam.
D. Te oblectet : tibi habe. P. minue vero iram. D. hoc age :
Satis jam verborum est : nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam : dixi, Phormio.
P. Si tu illam attigeris secus, quam dignum est, liberam,
Dicam impingam tibi grandem : dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTVS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

D. QVanta me cura, & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis!
Neque mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vise redieritne jam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet.
Quid ago ? dic, Hegio. H. ego? Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic, Cratine. CRAT. mene vis ?
D. Te. CRAT. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom esse, & bonum :
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo : verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ : suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,

Rescindi posse: & turpe inceptum est. D. dic Crito.
CRIT. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. nunquid nos vis? D. fecistis probe:
Incertior sum multo, quam dudum. G. negant
Rediisse. D. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sint, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

A. Enimvero, Antipho, multimodis cum istoc animo vituperandus es.
Itane te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam?
Alios tuam rem credidisti, quam te te, animadversuros magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certe consuleres, quæ nunc tibi domi est.
Ne quid propter tuam fidem decepta potiretur mali,
Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes sitæ.
G. Equidem, here, nos jam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
A. Te ipsum quærebam. G. sed ea causa nihilo magis defecimus.
A. Loquere, obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei porro est? G. nescio. A. ah.
G. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. A. nihil fecit novi.
G. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutavit verbis admodum iratum senem.
A. Heu Phormio. G. ego, quod potui porro. A. mi Geta, omnes vos amo.
G. Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:

Mansurusque patruum pater est, dum huc adveniat.
A. quid cum? G. ajebat,
De ejus consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
A. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patruum, Geta:
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar sententiam.
G. Phædria tibi adest. A. ubinam? G. eccum ab sua palæstra exit foras.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

P. DOrio, audi, obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.
P. Audi, quod dicam. D. at enim tædet jam audire eadem millies.
P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
P. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?
D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi.
A. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.
P. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchre dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnia.
P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem canis.
P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. D. garri modo.
P. Adeon' ingenio esse te duro atque inexorabili,
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?
D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?
A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quam similis uterque est sui?

P. Ne-

P. Neque, alia Antipho cum occupatus esset sollicitudine,
Tum esse hoc mi objectum malum? A. ah, quid istuc autem est, Phædria?
P. O fortunatissime Antipho. A. egone? P. qui quod amas, domi est;
Nec cum huju' modi unquam usus venit ut conflictares malo.
A. Mihin' domi 'st? immo, id quod ajunt, auribus teneo lupum:
Nam neque quo amittam à me invenio, neque, ut retineam, scio.
D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eja, ne parum leno sies.
Nam quid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit?
P. Vendidit. D. quam indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
P. Nequeo exorare, ut ne maneat, & illo cum ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus sies.
D. Obtundis. A. haud longum est quod orat, Dorio: exoret, sine:
Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
D. Verba istæc sunt. A. Pamphilam ne hac urbe privari sines?
Tum tu præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. dii tibi omnes id, quod es dignus, duint.
D. Ego te complureis advorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra, omnia hæc
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. Certe hercle, ego satis si commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam

Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?
A. Iamne ea præteriit? D. non, verum ei hæc antecessit. A. non pudet
Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,
Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, utere.
A. Siccine hunc decipis? D. imo enimvero Antipho hic me decipit:
Nam hic me hujusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria
Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

P. QVid faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,
Cui minu' nihilo est? quod si hic pote fuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus servare hunc potes.
G. Quid faciam? A. invenias argentum. G. cupio: sed, id unde, edoce.
A. Pater adest hic. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
G. Itane? A. ita. G. sane hercle, pulchre suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali;
Ni etiam nunc me hujus quærere caussa in malo jubeas crucem?

A. Ve-

A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? G. haud puto:
Sed parumne est, omnibu' quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum?
Dum igitur licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
P. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. dii bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid? quid? A. quære, obsecro,
Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat, Geta.
G. Quæro: salvos est, ut opinor. verum enim metuo malum.
A. Noli metuere: una tecum bona, mala, tolerabimus.
G. Quantum argenti opus est tibi? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara est Phædria. P. istæc vero vilis est.
G. Age, age, inventas reddam. P. ô lepidum caput. G. aufer te hinc. P. jam opus est.
G. Iam feres. sed opu' est mihi, Phormionem adjutorem ad rem hanc dari.
A. Præsto est: audacissime oneris quidvis impone, & feret: (ocius.
Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum
P. Abi vero: dic, præsto ut sit domi.
A. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? G. nil: verum abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. nihil est, æque quod faciam lubens.
P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

D. QVid? qua profectus caussa hinc es Lemnum, Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? C. non D. quid ita non?
C. Postquam videt me ejus mater hic esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam; ipsam cum omni familia
Ad me esse profectam ajebant. D. quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
C. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin', Chreme?
C. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreverit me; plus, quam opus est, scito, sciet:
Vereorque, ne uxor aliqua hoc rescifcat mea.
Quod si fit, ut me excutiam atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio, ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar usque adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus esse, & id quo facto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Diis gratias ajebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilominus
Amicum esse quam Antiphoni. hominem ad forum

Iussi

Iussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est ulterior? at, at, at, Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde à primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

A. EXpecto, quam mox recipiat sese Geta:
Sed patruum video cum patre astantem. hei mihi,
Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem.
G. Adibo hosce: ô noster Chremes! C. salve, Geta.
G. Venire salvom volupe est. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria.
G. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta? C. omnia.
G. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. D. id cum hoc agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo,
Inveni, opinor, remedium huic rei. D. quid, Geta?
Quod remedium? G. ut abii abs te, fit forte obviam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui isthanc. C. scio.
G. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quam cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quo evadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
Iam id exploratum est: eja, sudabis satis.
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen

Non capitis ejus agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc hic, inquam : eho dic, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus.
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies ?
A. Satin' illi dii ſunt propitii ? G. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui boniquedixeris,
Ut ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te iſtæc juſſit loqui?
C. Imo non potuit melius pervenirier
Eo, quo nos volumus. A. occidi. G. perge eloqui.
G. At primo homo inſanibat. C. cedo, quid poſtulat ?
G. Quid? nimium: quantum lubuit. C. dic. G. ſi quis daret
Talentum magnum. C. imo malum hercle : ut nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei : quæſo, quid ſi filiam
Suam unicam locaret ? parvi rettulit
Non ſuſcepiſſe : inventa eſt, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias ;
Hæc denique ejus fuit poſtrema oratio :
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere :
Nam mihi veniebat in mentem eju' incommodum,
In ſervitutem pauperem ad ditem dari :
Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui diſſolverem
Quæ debeo : & etiam nunc, ſi volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ ſponſa eſt mihi,
Nullam mihi malim, quam iſtanc, uxorem dari.
A. Utrum ſtultitia facere ego hunc an malitia
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.
D. Quid, ſi animam debet ? G. ager oppoſitu' ſt pignori ob
Decem minas, inquit. D. age, age, jam ducat : dabo.
G. Ædiculæ item ſunt ob decem alias. D. hoi, hui,
Nimium eſt. C. ne clama: petito haſce à me decem.
G. Uxori emunda ancillula : tum pluſcula
Supellectile opus eſt, opu' ſumptu ad nuptias :
His rebus pone ſane, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potius ſcribito jam mihi dicas :
Nil do : impuratus me ille ut etiam irrideat ?
C. Quæſo,

C. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modo filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
C. Mea caussa ejicitur: me hoc est æquom amittere.
G. Quantum potest, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
C. Iam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

A. GEta. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum jussus sum.
A. Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res rediit planissume:
Ut te quidem omnes dii, deæque, superi, inferi,
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. A. novi: cæterum
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In nervom potius ibit. G. nihil est, Antipho,
Quin male narrando possit depravarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra jam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Inde iste reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet?
G. rogas?
Quot res? postilla monstra evenerunt mihi:

Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis :
Gallina cecinit : interdixit hariolus:
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere ; quæ cauſſa eſt juſtiſſima.
Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient : me vide.
Pater exit : abi, dic, eſſe argentum, Phædriæ.

ACTVS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVictus eſto, inquam : ego curabo, ne quid verborum duit.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cui dem : & , quam ob rem dem, commemorabo. G. ut cautus eſt, ubi nil opu' ſt.
C. Atqui ita opus eſt facto : & matura, dum lubido eadem hæc manet :
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reiciat.
G. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. ubi hoc egeris,
Tranſito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit :
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat ;
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior ;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe ; quantum is voluerit,
Datum eſſe dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat, tuum te officium feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe ejectam putet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. C. ubi illas ego nunc reperire poſſim, cogito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVid agam? quem amicum inveniam mihi misera? aut cui consilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum suasum indigna injuria afficiatur.
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod ut facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas
Hasce esse nuptias: ut id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. C. certe ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum prospiciunt oculi, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille investigatur. C. quid ago? S. qui est eju' pater. C. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quod si eum nunc
Reperire possim, nihil est, quod verear. C. ea ipsa est. conloquar.
S. Quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat? C. ad me respice.
S. Dii, obsecro vos: est ne hic Stilpho? C. non. S. negas?
C. Concede hinc paululum à foribus istorsum sodes, Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. S. quid? non is, obsecro, es,
Quem semper te esse dictitasti? C. st. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo uxorem sævam: verum istoc me nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea resciscceret.
S. Istoc? pol nos te hic invenire miseræ nunquam potuimus.

C. Eho,

C. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac, unde exis? aut ubi
Illæ sunt? S. miseram me! C. hem quid est? vivuntne? S. vivit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Male factum. S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C. Antiphonine? S. hem, isti ipsi. C. quid?
Duas ne is uxores habet? S. au obsecro, unam ille quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo est. C. quid ais?
S. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. dii vostram fidem, quam sæpe forte temere
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.
S. Nunc quid facto est opus, vide. pater adolescentis venit,
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre ajunt. C. nihil pericli est.
Sed per deos atque homines, meam esse hanc cave resciscat quisquam.
S. Nemo ex me scibit. C. sequere me: intus cætera audies.

ACTVS V. SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOs nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, ajũt. nonne id satis erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro objectum,

Vt sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
G. Planissume. D. his nunc præmium est, qui recta prava faciunt.
G. Verissime. D. ut stultissime quidem illi rem gesserimus.
G. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.
D. Etiamne id dubium est? G. haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico.
D. Ita faciam, ut frater censuit; uxorem ejus huc adducam,
Cum ista ut loquatur. tu abi, Geta: prænuncia hanc venturam.
G. Argentum inventum est Phædriæ: de jurgio siletur:
Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram solves,
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt, (edocebo,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium
Ne quid vereatur Phormionem, aut eju' orationem.

ACTVS V. SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

D. AGedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis,
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adjuves, ac dudum re opitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quam me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, vir viro quid præstat. D. bina quæso?
N. Ac rebus vilioribu' multo, tamen talenta bina. D. hui!

N. Quid hæc videntur? D. ſcilicet. N. virum me
natam vellem:
Ego oſtenderem. D. certe ſcio. N. quo pacto. D.
parce, ſodes, (tiget.
Vt poſſis cum illa; ne te adoleſcens mulier deſa-
N. Faciam, ut jubes: ſed meum virum abs te exire
video. C. hem, Demipho,
Iam illi datum eſt argentum? D. curavi illico. C.
nollem datum.
Hei, video uxorem: pene plus, quam ſat erat. D.
cur nolles, Chreme?
C. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum iſta
es, quamobrem hanc ducimus?
C. Tranſegi. D. quid ait tandem? C. adduci non
poteſt. D. quid non poteſt?
C. Quia uterque utrique eſt cordi. D. quid iſtuc
noſtra? C. magni. præter hæc,
Cognatam comperi eſſe nobis. D. quid? deliras?
C. ſic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D.
ſati' ne ſanus es?
N. Au, obſecro, vide, ne in cognatam pecces. D.
non eſt. C. ne nega:
Patri nomen aliud dictum eſt: hoc tu erraſti. D. non
norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie
concedes mihi, neque
Intelleges? D. ſi tu nil narras. C. perdis. N. miror
quid hoc ſiet.
D. Equidem hercle neſcio. C. vin' ſcire? at ita me
ſervet Iupiter,
Vt propior illi, quam ego ſum ac tu, nemo eſt homo.
D. dii voſtram fidem!
Eamus ad ipſam una omnes nos: aut ſcire, aut ne-
ſcire hoc volo. C. ah.
D. Quid eſt? C. itane parum mihi fidem eſſe apud
te? D. vin' me credere?
Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat. quid
illa filia
Amici noſtri, quid futurum eſt? C. recte. D. hanc
igitur mittimus?
C. Quid ni? D. illa maneat? C. ſic. D. ire igitur
tibi licet, Nauſiſtrata.

N. Sic

N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negotii est? C. jamne operuit ostium? D. jam. C. ô Iupiter,
Dii nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
D. At tu intro abi. C. heus, ne filii nostri quidem hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

LÆtu' sum, ut ut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res advorsæ fient, paulo mederi possis.
Hic simul argentum reperit, cura sese expedivit:
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Hujusce habendæ. sed ubinam Getam invenire possum, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

P. ARgentum accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curavi, propria ea Phædria ut poteretur: nam emissa est manu:
Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.
A. Sed Phormio est: quid ais? P. quid? A. quidnam nunc facturus Phædria?

Quo

Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere ?
P. Viciſſim parteis tuas acturus eſt. A. quas? P. ut fugitet patrem :
Te ſuam rogavit rurſum ut ageres cauſſam , ut pro ſe diceres :
Nam potaturus eſt apud me : ego me ire ſenibus Sunium
Dicam ad mercatum , ancillulam emptum , dudum quam dixit Geta ;
Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum ſuum ,
Sed oſtium concrepuit abs te. A. vide , quis egreditur. P. Geta eſt.

ACTVS V. SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

G. O Fortuna, ô fors fortuna , quantis commoditatibus,
Quam ſubito meo hero Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem ?
A. Quidnam hic ſibi volt? G. noſque amicos eju' exoneraſtis metu !
Sed ego nunc mihi ceſſo , qui non humerum hunc onero pallio ;
Atque hominem propero invenire , ut hæc , quæ contigerint, ſciat ?
A. Num tu intellegis, hic quid narret ? P. num tu ? A. nil. P. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam : ibi nunc ſunt. A. heus Geta. G. hem tibi.
Num mirum aut novum eſt revocari , curſum cum inſtitueris ? A. Geta.
G. Pergis hercle. nunquam tu odio tuo me vinces. A. non manes ?
G. Vapulabis. curialis vernula eſt, qui me vocat.
A. Id tibi quidem jam fiet, niſi reſiſtis, verbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc , qui minitat malum ;
Sed isne eſt, quem quæro,annon? ipſu' eſt. P. congredere actutum. A. quid eſt ?
G. O omnium , quantum eſt, qui vivont, homo hominum ornatiſſime :
Namſine controverſia à diis ſolus diligere, Antipho.

A. Ita

A. Ita velim: sed qui istuc credam ita esse, mihi dici velim.
G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. G. oh,
Tu quoque hic aderas, Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe, hem.
Vt modo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Pone adprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audivi ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: astiti:
Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A. euge Geta. G. hic pulcherrimum
Facinus audivi: itaque pæne hercle exclamavi gaudio.
P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. A. hem,
Quid ais? G. cum eju' olim consuevit matre in Lemno clanculum.
P. Somnium: utin' hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito,
Phormio, esse caussæ: sed me censen' potuisse omnia
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
P. Atque, hercle, ego quoque illam audivi fabulam. G. imo etiam dabo,

Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras :
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo :
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare :
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.
A. hem, quin ergo? rape me : cessas? G. fecero. A. O mi Phormio,
Vale. P. vale Antipho : bene, ita me dii ament, factum : & gaudeo.
P. Tantam fortunam de improviso esse his datam?
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet :
Nam idem hoc argentum ita ut datum est ingratiis,
His datum erit : hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi voltusque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum :
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras :
Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS V. SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

D. Dis magnas merito gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidat nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem, si domi est,
Visam : ut quod. D. at nos ad te ibamus, Phormio.
P. De eadem hac fortasse caussa. D. ita hercle. P. Credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum : an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta, quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.
C. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse : ubi voltis, uxorem date.
Nam omneis posthabui mihi res, ita uti par fuit,

Postquam, tantopere id vos velle, animum advorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
P. Satis superbe inluditis me. D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam, inque. D. tum autem video filium
Invitum sane mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rursum rescribi, Phormio.
P. Quodne ego perscripsi porro illis quibu' debui?
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non est æquom me propter vos decipi;
Cum ego vestri honoris caussa repudium alteræ
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
D. I in malam rem hinc cum istac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tune hanc duceres,
Si tibi data esset? P. fac periclum. D. ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consiliũ fuit.
P. Quæso, quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Imo vero uxorem tu cedo. D. in jus ambula.
P. In jus? enimvero si porro esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil.
Hic quandam noram, cujus vir uxorem. C. hem. D. quid est?
P. Lemni habuit aliam. C. nullus sum. P. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educit. C. sepultu' sum.
P. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. C. obsecro,

Ne facias. P. oh, tun' is eras? D. ut ludos facit.
C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. P. audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini
Inepti vostra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
C. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? D. nescio,
Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.
C. Monstri, ita me dii ament, simile. P. injeci scrupulum. D. hem,
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est:
Animo virili præsentique ut sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque jam id celare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet judicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. at, at, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cum è medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.
P. Itane mecum agitis, satis astute aggredimini:
Non hercle ex re istiu' me instigasti, Demipho.
Ain' tu, ubi quæ libitum fuerit, peregre feceris,
Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ.
Novo modo ei quin faceres contumelias;
Venias mihi precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis si extillaveris.
D. Malum, quod isti dii, deæque omnes duint.
Tantane affectum hominem quenquam esse audacia?
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id redactus sum loci,
Vt nesciam prorsus, quid agam cum illo. D. ego scio!
In jus eamus. P. in jus? huc, si quid lubet.

D. Asse-

D. Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.
C. Enim solu' nequeo: accurre huc. P. una injuria est
Tecum. C. lege agito ergo. P. altera est tecum, Chreme.
D. Rape hunc. P. sic agitis? enimvero voce est opus.
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P. Nausistrata, inquam. C. non taces?
P. Taceam? D. ni sequitur, pugnos in ventrem ingere.
Vel oculum exclude. P. est ubi vos ulciscar probe.

ACTUS V. SCENA VIII.

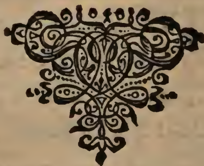
NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. QVi nominat me? C. hem. N. quid istuc turbæ est, obsecro,
Mi vir? P. hem quid nunc obticuisti? N. quis hic homo est?
Non mihi respondes? P. hiccine ut respondeat?
Qui hercle, ubi sit, nescit. C. cave isti quidquam creduas.
P. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
C. Nil est. N. quid ergo? quid istic narrat? P. jam scies:
Ausculta. C. pergin' credere? N. quid ego, obsecro,
Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser
Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.
C. Ego timeo? P. recte sane: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. D. scelus,
Tibi narret? P. eho tu: factum est abs te sedulo
Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? C. at. N. quid at?
C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opu' st.
In Lemno. C. hem, quid ais? D. non taces? P. clam te. C. he; mihi.

P. Vxorem duxit. N. mi homo, dii melius duint.
P. Sic factum est. N. perii misera. P. & inde filiam
Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. quid agimus?
N. Pro dii immortales, facinus indignum & malum!
P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
D. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego,
Sed ea quin sit ignoscenda. P. verba fiunt mortuo.
D. Nam neque neglegentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, neque post illa unquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fuit in re hac scrupulus.
Quam ob rem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re jam defungier.
Sed quid sperem? ætate porro minu' peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atque ætas nunc magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi hic affers, quam ob rem expectem aut sperem porro non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sane in gratiam: jam supplicii satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem, Demipho,
Singillatim, qualis ego in istum fuerim? D. novi æque omnia
Tecum. N. merito hoc meo hoc videtur factum? D. minime gentium:
Verum, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. Enimvero, prius quam hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus, Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. N. quid est?
P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem, quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas?
Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.
D. Faciet, ut voles. N. imo, ut meam jam scias sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,
Prius quam gnatum video: ejus judicio permitto omnia: is
Quod jubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Nausistrata.
N. Satin' id est tibi? P. imo vero pulchre discedo, & probe,
Et præter spem. N. tu tuum nomen dic quod est. P. min'? Phormio,
Vestræ familiæ hercle amicus & tuo summus Phædriæ.

N. Phormio at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. P. benigne dicis. N. pol meritum eſt tuum.
P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant ? N. cupio. P. me ad cœnam voca.
N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. N. fiat: ſed ubi eſt Phædria,
Iudex noſter? P. jam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

P. TERENTII VITA,

Ex

ÆLIO DONATO.

PUBLIUS TERENTIUS Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano senatori: à quo ob ingenium, & formam, non institutus modo liberaliter, sed & mature manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet, cum in fine belli Punici, & ante initium tertii natus sit & mortuus: nec, si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset; nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod ipsum Fenestella arguit: contendens utroque majorem natu fuisse; quamvis Cornelius Nepos æqualeis omneis fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium pulcrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit, in Græciam, terram ultimam.
Mortuus est Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam,
Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

Scripsit comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: post paucos vero versus, invitatus ut accumberet, cœnasse una, deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit:

Sumetur Hecyra sexta ex iis fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummûm. Propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit. numquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus qui sunt in Heautont.

Sati' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Santra

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, consulari utroque ac poëta. ideo ipsum non juvenes designasse, qui se adjuvisse dicerentur; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, caussa evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: navim cum semel
Conscendit, visus nunquam est: sic vita vacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit, cum centum & octo fabulis conversis à Menandro. Cæteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore consulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum, quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos viginti jugerum, via Appia, ad Martis villam, quo magis miror Porcium scribere:

——— Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem ut esset quo referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti,
Conversum, expressumq; Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque, tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deesse, Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Mettius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo: alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Non has, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur Comico; Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

DE P. TERENTII VITA,

Et ejusdem comœdiis, ex ipsius persona,

HEXASTICHON.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum, juvenumque senumque;
Qualiter & servi decipiant dominos;
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus:
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

LOCA

LOCA MENANDRI,

quæ Terentius Latine est imitatus, collectore And. Scotto.

Andria Act. I. Sc. I.

Feci è servo ut esses libertus mihi. Versus Menandri, legitur etiam in Elenchis: Ἐγώ σε δοῦλον ὄντ' ἔθηκ' ἐλεύθερον.

Act. I. Sc. II.

Nihil me fallis. Menander apud Donatum, Νῦν δὲ οὐδὲν λέληθάς με ἄν.

Act. II. Sc. II.

Olera & pisciculos. Menandri verba è Perinthia huc pertinentia, ab Athenæo lib. VII. Dipnosophist. hæc referuntur:

Τὸ παιδίον δ' εἰσῆλθεν ἑψητοὺς φέρον.

Intrat puer minutos pisciculos ferens.

Act. III. Sc. III.

Amantium iræ. Explicat Victorius Var. lect. IV. lib. cap. XIV.

Ὀργὴ φιλοῦντων ὀλίγον ἰσχύει χρόνον.

Amantium iræ exiguo durant tempore.

Act. V. Sc. IV.

Sycophantas. Menander Γεωργῷ:

Καὶ συκοφάντης εὐθὺς, ὁ τὸ τριβώνιον
Ἔχων καλεῖται, κἂν ἀδικούμενος τύχῃ.
Cui vestis squalida, sycophanta dicitur
Statim, quamvis patiatur ipse injuriam.

Eunuch. Act. I. Sc. I.

Sed ipsa egreditur. Menander in prologo fabulæ, Thais inscriptæ, elegantissimis versibus ejus ἦθος expressit, quos Plutarchus in commentario de audiendis poëtis, refert hoc modo:

Ἐμοὶ μὲν οὖν ἄειδε τοιαύτην θεὰ,
Θρασεῖαν, ὡραίαν δ', καὶ πιθανὴν ἅμα,
Ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνὰ,
Μηδενὸς ἐρῶσαν, προσποιουμένην δ' ἀεί.

Act. II. S. II.

Is quæstus. Menander: πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων.

Cum adulatore agitur nunc omnium optime.

Nec sursum. Menandro est, στρέφεσθαι ἄνω κάτω.
Sic enim:

Ὦ μὴν ἐγὼ τοὺς πλουσίους, ὦ Φανία,
Οἷς μὴ τὸ δανείζεσθαι πρόσεστιν, οὐ στένειν
Τὰς νύκτας, οὐδὲ στρεφομένους ἄνω κάτω,
Οἴμοι λέγειν.

Versus hi ita recte leguntur in Plutarchi libellis, non modo impressis, verum etiam M. S. duobus περὶ εὐθυμίας. Nam apud Stobæum cap. xcv mendose est, στρεφομένους ἂν νύκτα.

Act. IV. Sc. VI.

Sed tu quod cavere possis. Translata à Menandro sententia. cujus hi citantur à Stobæo senarii:

Εὐήθειά μοι φαίνεται δηλουμένη,
Τὸ νοεῖν μὲν ἃ δεῖ, μὴ φυλάττεσθαι δ' ἃ δεῖ.

Act. V. Sc. IX.

Quod vis donum præmium. Menander.

Εὖξαι τί βούλει, πάντα σοι γενήσεται.
Elege quod optes, optata feres omnia.

Heautontimor. Prologo.

Hodie sum acturus. Menander quoq; Ἑαυτὸν τιμωρούμενον scripsit, teste Stobæo. λόγῳ λθ. Cicero Tusc. III. *Quid ille Terentianus se puniens?* id est. ἑαυτὸν τιμωρούμενος? quod autem pœnæ genus sit τιμωρία, explicat Agell. lib. VI. Noct. Attic. cap. XIV.

Act. I. Sc. II.

Periclum ex aliis. Huc pertinet illud Menandri:

Βλέπων πεπαίδευμ' εἰς τὰ τῶν ἄλλων κακά.
Mala intuens aliorum, doctus ego fui.

Act. III. Sc. I.

Aliena melius ut videat. In hanc sententiam Menander,

Οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ τὰ κακὰ συνορᾷ, Πάμφιλε,
Σαφῶς, ἑτέρου δ' ἀσχημονοῦντος ὄψεται.

Aperte sua mala nemo videt ô Pamphile,
Sed alterius peccata conspicabitur.

Act. IV. Sc. I.

Nil tam difficile quin quærendo. Menander apud Stobæum λόγῳ κ.

Ἀλωτὰ γίνεται ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα.
Omnia queunt laboribus & industria comprehendi.

Act. IV. Sc. IV.

Ius summum summa injuria. Cicero I. Off. Ex quo illud, *Summum jus summa injuria,* factum est jam tritum sermone proverbium. Muretus testatur etiam sic in suo M. S. legi, *summa injuria est.* Menander Stobæum sermone μϛ.

--- ὁ δ᾽ ὁρῶν τοὺς νόμους
Λίαν ἀκριβῶς, συκοφάντης φαίνεται.
---- *qui leges intuetur optimas*
Nimis accurate, ille sycophanta prorsus est.

Adelphis. Act. IV. Sc. V.

Erubuit, salva res est. Menander.
Ἐρυθριῶν πᾶς χρηστὸς εἶναί μοι δοκεῖ.
Qui erubuit esse mihi videtur vir bonus.
Duxi uxorem. Huc spectat illud Menandri apud Stobæum,

Τὸ γυναῖκ᾽ ἔχειν, εἶναί τε παίδων, Παρμένων,
Πατέρα μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει. Act. V.
Vxorem habere, & liberorum, Parmeno, Sc. IV.
Patrem esse, curas multas in vitam invehit.

Hecyra Act. IV. Sc. IV.

Amaræ mulieres sunt. Hoc Menander apud Stobæum,

φύσει γυνὴ δυσήνιόν ἐστι καὶ πικρόν.
Natura mala mulier atque effrænis est.

Phormione A. I. Sc. IV.

Fortes fortuna adjuvat. Menander apud Stobæum.
Τόλμῃ δικαίᾳ καὶ θεὸς συλλαμβάνει.
Audaciam justam vel adjuvat Deus.

Act. II. Sc. I.

Injuriarum audisti. Menander Mysogyno,

ὄμνυμι σοι τὸν ἥλιον
Ἦ μὴν ποιήσειν σοὶ γραφὴν κακώσεως.

juro solem tibi,
Injuriarum me tibi scripturum dicam.

Ratione. Rationem, quod est in Palatino codice, magis placet. Nam ita quoque citat Victorius lib. v. cap. xx. ubi inter alios versus Menandri hunc adducit:

Τὸ γὰρ τρέφον με, τοῦτ' ἐγὼ κρίνω θεόν.
Nam quod me alit, id ego plane judico Deum.

Hecyra. Act. IV. Sc. IV.

Amaræ mulieres sunt. Hoc Menander apud Stob.
Φύσει γυνὴ δυστηνιόν ἐστι καὶ πικρόν.
Natura mala mulier atque effrænis est.

FINIS.

C.A.R. de Fiuf-fontenoy
1786
ex munificentiâ dñi
de lescamousier.

258

